Kálmán Rezső
ev. lelkész

AZ IGLÓI

ÁG. H. EV. FŐGYMNASIUM

TÖRTÉNETE.

IRTA

PÁKH KÁROLY

tanár.

IGLÓN,

NYOMATOTT SCHMIDT JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1896

Magyarország ezredéves fennállásának megünneplése alkalmából a fenkölt szellemü gr. Csáky Albin, volt m. k. vallás és közoktatásügyi miniszter, felhivta a hazai középiskolákat történetök megirására és kiadására.

Az iglói ág. h. evang. főgymnasium története is a hazai tanügy életfájának egyik kisebb hajtásaként ugyanazon külhatás folytán és azon czélból jelen meg, hogy a magyarhoni közoktatás és nevelés százados fejlődésének az egyes tanintézetek történetéből alakuló képe minél teljesebb legyen.

Iskolánk régibb multjának felderitésére igen kevés adatot találtam; ujabb történetéhez főforrásaim voltak az iglói evang. egyházközség egyháztanácsi és közgyülési-, továbbá a gymnasiumi tanács és a tanári tanácskozmányok jegyzőkönyvei, szintugy a tanintézet évi értesitői és végre saját visszaemlékezéseim, mint akinek tanári müködése ez intézetnél 40 évre terjed.

Tanintézetünk történetének megirásában a fejlődés időrendjét követve, e fejlődésnek csak fontosabb mozzanatait kivántam előadni; itt azonban nemcsak az *általános érdekü* tanügyi dolgokat tarthattam szem előtt, hanem tekintettel a helyi viszonyokra — melyek kivált protestáns tanintézeteknél, ugy erkölcsi, mint anyagi tekintetben határozott befolyással vannak az intézet haladására — olyan részleteket is felvettem, amelyek a távolabb állók érdeklődését talán kevésbé fogják felkölteni, mig helyben megvan a jelentőségök.

A Függelékben a különféle kimutatások közé az illető felekezeti felettes hatóságok egyházi és világi elnökeinek (1784—1896. terjedő) névsorát is beillesztettem, mivel fontos állásuknál fogva nagy részben ők irányitják a protestans közszellemet s e szerint az egyházi és iskolai élet fejlődésére, közvetve vagy közvetlenül mindig nagy befolyást gyakoroltak.

A szerző.

Bevezetés.

A Szepességen fekvő öt középiskola közül az iglói ág. h. ev. főgymnasium, mint teljes nyolcz osztályu főgymnasium, még csak három évtized óta áll a hazai közmüvelődés szolgálatában, s ugy a mint jelenleg, (1896 kezdetén) fennáll, tisztán az iglói ág. ev. egyházközség alkotása, ő a gymnasium alapitója és fentartója. Az iglói ev. egyház az utolsó 100 év alatt (1795—1895) élénk tevékenységet fejtett ki és sok áldozatot hozott erkölcsi és szellemi életét fejlesztő intézményeinek fentartására és tökéletesitésére: egy nagy templomot épitett, népiskoláját a jelenkor kivánalmai szerint ujjá szervezte és egy polgári leányiskolával gyarapitotta, algymnasiumát nyolcz osztályu főgymnasiummá fejlesztette, tanintézeteinek számára a szükséges felszerelés mellett megfelelő diszes épületeket emelt, legujabban pedig templomát külsőleg-belsőleg renoválta és rézfödéllel látta el. Mindezen alkotásokra az iglói ev. egyház teljes megnyugvással tekinthet vissza.

Az egyház jegyzőkönyvei kétségbevonhatatlan bizonyságot tesznek arról, hogy nemcsak arra törekedett, hogy saját iskolái legyenek, hanem arra is, hogy azokat korszerüleg tovább fejleszsze.

Ennek az egyházközségnek egyik legfontosabb alkotása a főgymnasium, melynek történetét könnyebb áttekintés végett a következő öt szakaszban adjuk elő:

I. A régi latin iskola a XVI. században.

II. A progymnasium időszaka 1784—1854.

III. Az alreáliskolával egybekapcsolt algymnasium és a főgymnasiummá való fejlődés időszaka 1854—1864.

IV. A nyolcz osztályu teljes főgymnásium első időszaka 1865—1884.

V. A főgymnasium története a középiskolai törvény életbeléptetése óta 1884—1895.

I.

Az iglói latin iskola a XVI. és XVII. században.

Az a szerető gond, melylyel az iglói ev. egyházközség tanintézeteit ápolgatja, tulajdonképen nem uj. Mert ha gymnasiumunk keletkezésének idejét kutatjuk, feljutunk egészen a XVI. századba, a reformáczió koráig. A szepesi városok német eredetü lakossága között gyorsan elterjedt a hitujitás, és pedig a lengyel uralom alatt álló elzálogositott XIII városban ép ugy, mint az el nem zálogositottakban, mert az elzálogositás a 24 szepesi városnak régibb keletü szövetkezetét (fraternitas) nem bontotta fel, egyházi szervezetük egységén nem változtatott.

A hitujitás terjedésével együtt járt a nevelés és oktatásnak nagyobb mérvü felkarolása: uj iskolákat alapitottak, vagy a már meglevőket a reformáczió szellemének megfelelően átalakitották, s ezek aztán az uj tanok és eszmék, s általában a szellemi miveltség terjesztésének fontos tényezőivé lettek.

A szepesi városok lakosai kiváltságaiknál — önállóbb községi szervezetüknél fogva fejlettebb polgári életnek, virágzó háziiparuk, kereskedelmük, bányászatuk, földmivelésük, nemkülönben munkás, józan és takarékos életmódjuk folytán pedig anyagi jólétnek örvendtek és igy kulturális tekintetben aránylag magasabb fokon állottak, mint az országnak sok más vidéke. Mindezekből következtethetjük azt is, hogy a magasabb szellemi müveltség iránt kellő fogékonysággal birva s az iskoláztatás fontosságát és szükségességét korán felismerve a XVI. században megfelelő iskolák felállitásáról is gondoskodtak.

Hogy milyen volt ezen iskolák szervezete és élete a XVI. és XVII. században azt a fennmaradt gyér adatokból közelebbről meg nem határozhatjuk. De igen valószinü, hogy a szepesi iskolák is a Németországban divatozó tanrendszereket követték, mert az érintkezés Németországgal gyakori volt, a német egyetemekről hazatérő theologusok onnét hozták magukkal az eszméket és nevelési rendszereket. A nyilvános oktatás főtárgya — tekintettel a kor irányára — a vallás volt, azután pedig a latin nyelv, mely Európaszerte a tudomány és államélet nyelve volt.

A szepesi városok kiválóbb iskoláiban rendesen három tanitó müködött: az egyik volt a rector (rendesen német

egyetemeken képzett, tudományos férfiak, czimezésük clarissimus), második a collega (conrector) mint segédtanitó (czimezése: praestantissimus, vagy humanissimus) és a harmadik a kántor. A tanitókat vagy a parochusok fizették a tized jövedelmeiből (s azonfelül itt-ott még bizonyos számu szegényebb tanulók eltartásáról is gondoskodni tartoztak); vagy egyes alapitó családok (patronusok), vagy pedig magok a községek. Ez utóbbi csoportba tartozott az iglói iskola is, a miként a helybeli róm. kath. népiskola mai napig is tisztán városi költségen tartatik fenn; a XVII. században Fröhlich Dávid késmárki rector tanubizonysága szerint a tanitók fizetése sok helyütt adakozás és gyüjtés utján eszközöltetett.

Hogy mikor alapitották az iglói ev. iskolát, azt közvetlenül saját levéltári adatokból meg nem határozhatjuk, mert az iglói ev. egyház és a főgymnasium levéltáraiban a legrégibb jegyzőkönyvek a XVIII. század 70-es évein tul nem terjednek. De hogy Iglónak már a XVI. században is volt iskolája, azt részint egyes theologusok életrajzi adataiból, részint némely egyháztörténeti müvekből bebizonyithatjuk.

Ilyen adatokat találunk (Munyay A. L. jegyzetei szerint) azon rövid életrajzokban, melyeket egyes magyarhoni theologusok Wittenbergában lelkészi avattatásuk alkalmával önmagok irtak. Igy többek közt a zólyomi származásu Lovcsányi, aki 1593-ban ordináltatott lelkészé, azt irja magáról: »Tandem uberiorum studiorum et linguarum gratia Neocomium* ad dominum Georgium Simonidem missus sum.« (Azután a tudományokban és nyelvekben való nagyobb jártasság megszerzése végett Iglóra Simonides György urhoz küldettem). Egy másik theologusról, Urbanovics Dánielről, igy szólnak a jegyzetek: »Studuit in patria, altiora tandem sectatus appulit Neocomium oppidum comitatus Scepusiensis, praeceptore ibidem usus integro quinquennio Daniele Rechenio. (Szülőföldén tanult, azután magasabbra törekedve Iglóra, szepesi városba ment, hol öt évig tanult Rechenius Dániel alatt). Klein J. S. »Nachrichten von den Lebensumstanden ev. Prediger in Ungarn« czimü munkájában Goltzius Joachim lelkészről azt olvassuk, hogy 15 éves koráig Peschovius György rector alatt Iglón járt iskolában, Ölsner Dánielről pedig azt, hogy őt az iglói iskolából, a hol tanult, Batiz-

* Régibb latin iratokban Igló neve Neocomium, Novocomium, Novoforum, a német iratokban pedig Neudorf.

falvára hivták rectornak, honnét utóbb Göllniczbányára ment lelkészül. — Ezen adatokból kitünik az is, hogy az iglói iskolában a latin nyelvet és humaniorákat is tanitották, s e szerint a szepesi iskolák között az elsőranguak közé tartozhatott.

Aránylag legtöbb adatot találunk Rezik János eperjesi rector »Gymnasiologiá«-jának harmadik sectiójában, s részint ezen münek nyomán, részint Hornyánszky Viktor »Beiträge zur Geschichte ev. Gemeinden« czimü müve (148 l.), részint az 1866-ik évi iglói kánoni vizitatio egyházi jegyzőkönyve szerint azon férfiaknak, kik 1548-tól 1674-ig, vagyis az iglói ev. egyház keletkezésétől az iskola beszüntetéséig, mint rectorok, vagy mint segédtanitók müködtek az iglói ev. iskolában, következő névsorát állithatjuk egybe:

Toperczer György 1550 körül.
Kraut István 1554.
Páter Leonhard (scepusiensis) 1560.
Piscatoris Joachim 1570.
Ursinus János 1571.
Simonides György 1586.
Rechenius Dániel 1590.
Praetorius Gáspár (késmárki) 1594—1602.
Pelargus (Ciconia, Storch) Gáspár 1600 (»veneratur a discipulis«).
Austerlitzer Pál 1617 (Munyay szerint nem iglói, hanem iglaui, morvaországi rector).
Schmilauer Péter 1610.
Peschovius György 1614, latin költő, utóbb Igló város tanácsosa és végre XIII. városi jegyző.
Jaroschkovics (Jaroschek) Cyriak 1620. Iglóról az eperjesi iskolába hivatott.
Csech György, Jaroschek collegája.
Buchholtz Burkhardt, kántor.
Pollucius Tóbiás (Szepesváraljáról) 1636—1660, jeles latin és görög költő s egyszersmind kitünő szónok hirében állt, nyugalomba vonulva meghalt Iglón 1668.
Schalak János 1646, Pollucius collegája.
Rhelofsky Tamás 1652, mint kántor.
Lányi Illés (Tót-Prónáról (1658—1664.
Marczi János (»apostata«).
Mokoschin Joachim 1669—1670.
Róth Menyhért 1670—1674.
Witzinger György.

Ugy látszik, hogy az iskola csak Simonides alatt jutott nagyobb jelentőségre, Rezik Gymnasiológiája is ő vele kezdi az iglói rectorok felsorolását. Mily nagy volt a tanulók száma? Hány tanfolyamra oszlott az iskola? Mily tantárgyakat tanitottak és milyen terjedelemben? Milyen közegek gyakorolták a felügyeletet s más hasonló kérdésekre a szükséges adatok hiányában felvilágositást adni nem lehet.

I. Lipót uralkodása alatt, főleg mikor a türelmetlen szellemü Szelepcsényi György foglalta el az esztergomi érseki széket, kegyetlen üldözés érte a magyarhoni protestansokat. Az elzálogositott XIII szepesi városok evangelikus lakossága is érezte a XVII. századbeli katholikus visszahatás jogtipró erőszakosságát; 1674-ben templomait lefoglalták, lelkészeit pedig számüzték. Az egyház életfájára mért csapás elzsibbasztotta az iskolát is, 1674-ben megszünt az iglói ev. iskolának is nyilvános müködése és a mi azután egy évszázadon át Iglón az ev. növendékek oktatása érdekében történt, az kiválóan magántanitók buzgóságának köszönhető, kik magánlakásaikon tanitották az evangelikus gyermekeket. E tanitás különféle zaklatásoknak volt kitéve, s nem egyszer történt, hogy kémkedő városi közegek zavarták és akasztották meg a tanitók müködését.

Egyébiránt e magántanitókat is tulajdonképen az egyházközség alkalmazta, de határozott (fix) fizetés nélkül, jövedelmük az egyes tanitványaiktól hetenként szedett egy polturás tandijból állott.

1694-ben az iglói evangelikusok egy fatemplom épitéséhez fogtak s azóta rendesen két kántort is tartottak, kik az egyházi szolgálaton kivül tanitással is foglalkoztak. Az elnyomás ezen korszakában itten müködött, kántorok és magántanitók közül csak a következőkről van hézagos tudomásunk:

Kántorok:

Crupi (vagy Crupitzei).
Jedlovszki.
Greschner 1708—1748.
Koblitz Tóbiás (Szep.-Váralja).
id. Heitsch Mihály.
Blasius János 1798.

Tanitók:

Lang Jakab.
Roth Sámuel.
Németi 1762.
Luckel Márton.
Meleki.
Windt János.
Hauser Mihály (Lőcséről) 1754—1777.
Dienes András (ki a magyar nyelv tanitásával is foglalkozott, ungar. Informator).
Theil Mihály 1777—1827.

A XIII szepesi városok 1773-ban Mária Terézia által ujra visszacsatoltattak Magyarországhoz, de ezzel e városokban a protestansok egyházi viszonyai kedvezőbbre még nem alakultak. Az iglói evangelikusok nyilvános iskolát Mária Terézia alatt sem állithattak fel, oda utasitották őket, hogy járassák gyermekeiket a kath. normaliskolába. Ennek az utasitásnak még értelme lett volna, ha csak egy-két gyermekről lett volna szó; de egyik egyházi jegyzőkönyvünk kimutatása szerint 1778-ban Iglón az ev. magántanitók és kántorok vezetése alatt 242 növendék (147 fiu és 95 leány), mig a kath. iskolában ugyan akkor 136 növendék (106 fiu és 30 leány) volt.

II.

A progymnásium időszaka. 1784—1854.

II. József türelmi rendelete (1781) a protestansoknak nyugalmasabb és szebb reményeket keltő napokat hozott. Az iglói egyház akkori vezérférfiai: Czirbesz András lelkész, Grünblatt János egyházfelügyelő, Jóny János iskolai felügyelő, Liedemann Sámuel, Laszgallner, Paltzmann Márton, Korabinszky stb. nemcsak az elemi, hanem a grammatikai iskola felállitása, illetőleg egy iskolai pénzalap előteremtése végett inditottak egy mozgalmat és pedig oly eredménnyel, hogy az áldozatra kész hivek 10,525 frtot irtak alá. De törekvésük uj akadályokba ütközött. II. József kormánya a katholikus és evangelikus népiskolák közösitését vette czélba és általános volt itt a megdöbbenés, midőn a helytartótanácsnak 1783. julius 24-én kelt leirata az iglói ev. iskolákat megszüntetni és a gyüjtött pénzösszeget az adakozóknak visszafizetni rendelé. A közös népiskolák eszméjét a protestánsok itt is, ugy mint másutt, bizalmatlansággal fogadták, mert azokban a térités eszközeit látták. A közös iskola kérdése utoljára 1789. május 26-án jött szóba az iglói egyházban, a mely napon Kazinczy Ferencz, ki akkor a kassai kerületben a nemzeti iskolák felügyelője volt, a helybeli kath. és evang. iskolák közösitése ügyében járt Iglón, de siker nélkül. A hitsorsosai előtt nagy tekintélyben álló Horváth Stansith Imre, szepesi alispán, sem ajánlotta az iglói evangelikusoknak az egyesülést.

Sok utánjárás és felfolyamodás után azonban végre mégis annyiban czélt ért az egyház, hogy az 1784. ápril.

16-án 292. sz. a. kelt helytartótanácsi intézmény megengedte neki egy trivialis iskola felállitását. Ennek alapján az egyház eddigi magánjellegü elemi iskoláját nyilvánosnak jelentvén ki, az 1784. jul. 11-én tartott convent egy lépéssel tovább menve, a felállitandó grammatisták osztálya számára egy uj tanitó választását határozta el, a ki mint »docens primárius« az egész latin és elemi iskolának vezetője (rectora) legyen.

E határozat folytán felállittatott a grammatisták osztálya és 1784. deczember 30-án megválasztatott az iskola rectorául a mateóczi születésü SCHUMACHER MIHÁLY évi 200 frt állandó fizetéssel és szabad lakással; egyéb jövedelmei voltak még minden tanitványától évnegyedenként 10 garas tandij és a beiratási dijak. Köteles volt a donatisták és grammatisták egyesitett osztályát naponkint 6 órán tanitani. Schumachernek azonban mindjárt kezdetben aggodalmai voltak arra nézve, hogy a naponkénti 6 órai tanitás sok lesz ugy a tanitóra, mint a tanulókra nézve, s midőn 1786. tavaszán meghivást kapott az akkor igen jó hirben álló csetneki (Gömörm.) iskolába: kinyilatkoztatta a convent előtt, hogy a meghivó levelében megállapitott feltételek mellett itten tovább nem maradhat. A convent a helyzeten változtatni nem bírván, legkevésbé sem gátolta uj hiványának elfogadásában, sőt szivéből gratulált neki a kitüntetéshez. Schumacher tehát 1786. április havában elment Csetnekre rectornak, onnét pedig (1784-ben) Sopronba, hol mint lyceumi tanár végezte be életét.

Schumacher helyét a szepesváraljai születésü TIBÉLY DÁNIEL foglalta el (1786. május), mellette Blasius János a donatisták tanitója; de hat év mulva, 1782. ujévkor Tibély szülővárosába tért vissza rectornak.

Tibélyt a szintén szepesváraljai STELLER TÓBIÁS követte, ki a tübingai egyetemről hivatott ez állásra, melyet 1792. október kezdetén foglalt el. Steller vezetése alatt az iskola örvendetes fejlődésnek indult, egy uj tanfolyammal — az ugynevezett syntaxissal — gyarapodott, mely azonban közvetlen utódai alatt ismét megszünt. Tizennégy évig tartott buzgó, az iskola beléletének szabályozására és fejlesztésére nézve alapvető tanári müködése után 1807-ben szeptember kezdetén Ugartsthalba (Galiczia) hivatott lelkészül. Aggkorában nyugalomba lépve, a 40-es évek elején megint visszajött Iglóra, hol egykori tanitványaitól, különösen pedig a Prihradny családtól gyámolitva, egy évet töltött az akkori lelkész, Pákh Mihály

családja körében, s azután ismét visszatért Galicziába egyik gyermekéhez, a hol meg is halt.

Steller mellett subrectorként müködött a donatusi osztályban LUMNITZER JÓZSEF († 1815), ki ez osztályban 1805-ig tanitott, azután pedig a leányiskola vezetését bizta reá a convent, a donatusi osztályt pedig a grammaticával egyesitette.

Gymnasiumunk első anyakönyve a Steller korából való, kezdődik az 1792/3-ik tanévvel és 1864/5-ig, Kellner Károly rectorátusának végéig, terjed. Minden tanuló, ide értve az elemi iskola finövendékeit is, csak egyszer iratott az anyakönyvbe, ha azután több évig járt is az itteni iskolában.

A levéltár legrégibb katalogusai, iskolai tanácskozmányok jegyzőkönyvei, tantervei, iskolarendtartásra vonatkozó iratai szintén a Steller korából valók. Voltak ugyan már előbb is (1784) bizonyos instructiók a tanitók számára, de valószinü, hogy az ő befolyása következtében a tanitás és iskolai rendtartás egészen átalakult. Az anyakönyvben és a katalogusokban a latin, egyebekben a német nyelvet használták.

Ezen iratok közt legérdekesebb az 1793-ik évi, az egyházi conventtől jóváhagyott iskolai rendtartás, melyet magyarra forditva egész terjedelmében itt közlünk.

Iskolai rendtartás. *(Schulordnung).*

I. A tanulók felvétele.

1. A helybeli növendékeket először a rectornál kell bemutatni, s neki a hiványszerü beiratási dijt, legalább 20 krt lefizetni.

2. Ha vidéki tanulók hozatnak az iskolába, a rector őket a conventi határozatok értelmében az egyik lelkész és egyik iskolafelügyelő jelenlétében megvizsgálja s azután az előmenetelüknek megfelelő osztályba sorozza. A beiratási dij a vidékiek részéről legalább 40 kr.

3. A más iskolából jövő növendékek elbocsátó czédula vagy erkölcsi viseletökről szóló bizonyitvány nélkül csak az iskolai felügyelőség beleegyezésével vétethetnek fel.

4. A felvétel rendesen csak a nyári és téli vizs-

gálat után történik. De más időben is megengedtetik a felvétel a 2-ik pont alatti módozat mellett.

5. Minden ujonnan érkező nevét a rector az anyakönyvbe vezeti.

6. Az egyes tanitók az osztályukba utasitott növendéket az előmenetelének megfelelő tanfolyamatba osszák be; a szegényeket vagy árvákat el ne hanyagolják.

II. A tanitás.

1. A nyilvános oktatásban ugyanazon osztály növendékei egyformán részesüljenek, a tanitó magánérdekből különbséget köztük ne tegyen. A szorgalmas tanulókat iparkodjék elismerés által szorgalmukban megtartani, a hanyagokat pedig figyelmeztetés, buzditás és amazoknak példájára való hivatkozás által serkentgetni.

2. A nyilvános tanitás délelőtt és délután két órán át tartson és azokra a tárgyakra terjedjen, melyek a tantervben világosan meg vannak határozva.

3. A tanitó a tanórákat pontosan tartsa be és a tantervben megállapitott tanrendtől önkényüleg el ne térjen.

4. A tanitónak különös gondja legyen arra, hogy a tanulók azt, a mit hallanak és olvasnak, meg is értsék.

5. A növendékek semmit se tanuljanak könyvnélkül, a mit előbb kellőképen meg nem értettek, de a mit könyvnélkül megtanultak, azt hibásan és értelem nélkül ne daráljak el. Tulságosan hosszú feladatok emlézésével vagy leirásával a növendékek ne terheltessenek.

6. A tanitó tanitását ugy rendezze be, hogy valamennyi növendékét a tanórákban hasznosan foglalkoztassa.

7. A tanitó osztálya növendékeinek az irás gyakorlatokban a fejnek tulságos előre hajlását semmi szin alatt meg ne engedje. A leirt feladatok gondos áttekintését és helyesirási hibák kijavitását el ne mulaszsza.

8. A tanitónak legyen gondja arra, hogy a gyermekek az egyszeregyet el ne felejtsék.

9. A vallás-oktatásra különös gondot forditson a tanitó, a tankönyv minden kérdését és feleletét vilá-

gosan magyarázza meg és törekedjék arra, hogy növendékei a vallás-erkölcsi igazságokat magokviseletében is szem előtt tartsák. E czélból Luther kis kátéja valamennyi osztályban magyarázandó és megtanulandó.

10. A tanitásban csak azon tankönyvek használandók, melyeket a leczketerv az egyes osztályok számára rendel, de a tanitóknak szabadságában áll az iskola felügyelőségnek czélszerübb könyvek behozatalát ajánlani.

11. Minthogy a tanitásnak az összes osztályokban összefüggőnek kell lennie, ugy hogy az egyik tanitó a másiknak előkészitse a tanitványokat, azért minden tanitó csak azt fogja tanitani, a mi osztályának ki van szabva, de mindent pontosan és rendesen, abból semmit el nem hagyva. A követendő tanmód megállapitása az egyes tanitók belátására bizatik.

12. A két felsőbb osztály tanitói kötelesek hiványuk értelmében tanitványaikat naponként két magánórában oktatni és azokkal a nyilvános órákban előadottakat begyakorolni.

13. A tanitók hónaponként ismételjék az elvégzett pensumot.

III. A leczketerv és órarend.

Az iglói evang. iskola ez idő szerint (1797) 3 osztályból áll, u. m. a legensek (ábécisták), donatisták és grammatisták meg syntaxisták osztályából.

A legensek osztálya.

A) Ezen osztály tanitója tartozik növendékeit azon időtől fogva, midőn a betüket már ismerik, két év alatt a második osztály számára kellőképen előkésziteni.

Ez osztály növendékei 3 körre vagy csoportra osztatnak: az első kör (ábécisták) a német és latin (nyomtatott és irott) betüket jól megismerni tanulja, ügyel a szótagolókra, megismerkedik az egyszerü számjegyekkel, részt vesz a többi növendékek elmegyakorlataiban, tanul rövid bibliai mondatokat, példabeszédeket, közmondásokat.

A 2-ik kör (a syllabizálók) szótagolja a német és latin irást, figyel a nagyobbak olvasására, meg-

ismerkedik a kétjegyű számokkal, részt vesz a nagyobbak elmegyakorlataiban, tanul könnyü bibliai mondásokat, erkölcsi szabályokat, példabeszédeket.

A 3-ik kör (a legensek) a második egész éven át németül és latinul olvas az olvasókönyvből, a kis kátéból, Seiler emlékmondataiból, a bibliai históriából, a kis latin olvasókönyvből (Kleiner Lateiner) és azt a mi az iskola fali táblájára iratik, tanul könyv nélkül, ír, számlál, megtanulja az összeadást és kivonást kisebb számokkal irásban vagy fejben.

B) Ezen tantárgyak beosztása napok és órák szerint a következő:

Hétfőn és Csütörtökön

d. e. 8—9 betüismeret, szótagolás és olvasás.

A legkisebbek megnevezik a betüket, a szótagolók és olvasók figyelemmel kisérik őket, és mikor ezek syllabizálnak és olvasnak, a kezdők figyelnek rájok A legnagyobbak ezalatt a következő órára készülnek, vagy irnak, vagy pedig a tanitó által időnként hozzájok intézett kérdésekre válaszolnak az olvasás közben előforduló egyes szavakra nézve.

9—10 vallás tanitás Seiler emlékmondatai és Luther kis kátéja szerint valamennyi növendékkel,

d. u. 1—2 épen úgy mint d. e. 8—9,

2—3 a nagyobbakkal gyakorlat a latin olvasásban.

Kedden és Pénteken

d. e. 8—9 betüismeret, syllabizálás, olvasás.

9—10 Gyakorlat az irásban. A tanitó a táblára irja a betüket, azután egyes szókat és rövid mondatokat. Az előirást a növendékek scriptáiban a tanitási időn kivül végzi.

d. u. 1—2 úgy mint d. e. 8—9.

d. u. 2—3 a számjegyek ismerete és számvetés. Változatosság kedveért a táblára olyan mondatokat is lehet irni, melyekben számok fordulnak elő. Pl. A hétnek 7 napja van, egy napban 24 óra; vagy Szepes vármegyében 2 szabad királyi város, 16 koronaváros, 4 bányaváros, 3 nagyobb folyó van. — Ismét bő alkalom a tanitványokat különféle dolgokkal megismertetni, őket a gondolkodásban gyakorolni.

Szerdán és Szombaton

d. e. 8—9 betüismeret, szótagolás, olvasás stb.

9—10 bibliai historia Seiler tankönyve szerint, olykor-olykor egy erkölcsi szabályt, vagy egy kis verset ir a tanitó a táblára és miután megmagyarázta, a tanitványok megtanulják és felmondják.

C) Ezen osztály tankönyvei: egy jó ábécés könyv, (Weisz, Neuendorf, A normal a. b. c.) Luther kis katechismusa, Seiler historiai kátéja, az énekes könyv, der kleine Lateiner.

D) Leczkék, melyeket könyvnélkül kell tanulni és felmondani: hétfőn és csütörtökön reggel, a mi a kátéból magyaráztatott. Kedden és pénteken reggel énekek, versek az énekes könyvből; d. után latin szók; szerdán és szombaton d. e. a bibliai história ismételtetik.

A donatisták osztálya.

A) A tanitónak feladata, tanitványait két év alatt úgy előkésziteni, hogy a grammatikai osztálynak teljesen megfeleljenek.

Ez az osztály is 3 csoportra oszlik: az egyikbe tartoznak a declinisták, ezek egy félév alatt megtanulják az 5 declinatiót, comparatiót és a primitiv pronominák flexióját, a számvetésből az összeadást és kivonást, a vallástant Luther kis kátéja szerint, bibliai történeteket, a földrajzi alapismereteket, állatrajzt, szépirást, erkölcs- és egészségtani szabályokat a többi csoportokkal közösen. — A 2-ik csoportba tartoznak a conjugisták. Ezek egy félév alatt meg ismerkednek a conjugátiókkal és a többi beszédrészekkel, ugy hogy azután a Kleiner Lateiner resolutiojában és forditásában részt vehetnek; latin pensumaikat és forditásaikat letisztázzák. A számvetésben a szorzást és osztást gyakorolják, a többi tárgyakat pedig közösen tanulják az első csoporttal. — A 3-ik csoportba tartoznak a tulajdonképeni donatisták, a kik egész éven át tanulják a Donatust, a kis latin olvasókönyvből resolválnak, construálnak és forditanak, pensumaikat letisztázzák. Bővebb vallástani oktatásban részesülnek, a számvetésben folytatják az osztást és a 4 alapmüveletet ismétlik nevezett számokkal könnyebb feladatokban.

B) A tantárgyak felosztása napok és órák szerint következő:

Hétfőn és Csütörtökön.

7—8 d. e. vallásoktatás Luther kis kátéja és Seiler szerint.

8—9 a tisztázatok áttekintése a nagyobbak segitkezésével, miközben a többiek egy feladott ének olvasására előkészülnek.

d. u. 1—2 a latin pensum resolutiója, latin szók flexiója.

2—3 szépirási gyakorlatok, a mintául előirt mondatok erkölcsi és egészségi szabályokat foglaljanak magokban.

Kedden és Pénteken.

d. e. 7—8 számvetés. Minden csoport a tanitó felügyelete alatt a táblán dolgozik.

8—9 a latin pensum resolvált részének olvasása, forditása és latin nyelven való kikérdezése.

d. u. 1—2 latin etymologia a Donátus szerint, legalább két csoporttal.

2—3 német olvasmányok. (Erste Nahrung). A második évben föld- és állatrajzi alapismeretek.

Szerdán

d. e. 7—8 bibliai história Federsen szerint, időnkénti egyházi énekek olvasása és magyarázata.

8—9 a nagyobbaknak valamely erkölcsi pensum dictálása megtanulás és elszavalás végett, a kisebbek a tábláról irnak le hasonló tartalmut, melyet a tanitó még a tanóra előtt ir a táblára.

Szombaton

d. e. 7—8 szavalás és a latin heti-pensum kijavitott forditásának dictálása letisztázás végett.

8—9 bibliai historia és olykor-olykor egy ének az énekes könyvből.

C) Ezen osztály tankönyvei:

Seiler historiai kátéja, Federsen bibliai elbeszélései, Erste Nahrung für den gesunden Menschenverstand, Der Kleine Lateiner, a Szentirás, énekes könyv és Donatus.

D) Könyvnélkül megtanulandó és felmondandó leczkék hétfőn és csütörtökön reggel Seilerből, délután latin szók a latin olvasó könyvből. — Kedden és pénteken reggel a Donátusból, délután latin szók. — Szerdán ének az énekes könyvből. Szombaton szavalás.

1. Jegyzet. A számvetés óráiban gyakran ismétlendő az egyszeregy.

2. Jegyzet. Ezen szabály növendékei már a latin beszélgetésre is szorittassanak.

A grammatisták és syntaxisták osztálya.

A) A tanitó ezen osztály növendékeiből 3 év alatt necsak jó grammatistákat és syntaxistákat képezzen, hanem minden egyéb közhasznu tudományokban is annyira vigye őket, hogy részint a magasabb tanitézetek látogatására, részint a kézimesterségek és ipar számára kellőleg előkészitve legyenek.

Az osztály növendékei 3 tancsoportra oszlanak. Az elsőbe tartoznak a kisebb vagy novitius grammatisták, ezek $^{3}_{4}$ évig maradnak e csoportban, együtt tanulnak és dolgoznak a nagyobbakkal, csakhogy rövidebb (kivonatos) leczkéket kapnak, latin dictatumokat irnak és németre forditanak, a forgalomban lévő mindenféle honi pénznemek reductiójában és az összetettebb számtani alapmiveletekben gyakoroltatnak, részt vesznek a többiekkel közösen a vallásoktatásban, továbbá a természettani, anthropologiai, természet- és földrajzi mértani tanitásban, tanulnak világ- és magyarhoni történelmet, technologiát és gyakoroltatnak polgári ügyiratok fogalmazásában és a helyesirásban.

A 2-ik csoport (a veteranus grammatisták) háromnegyed év alatt a latin grammatikát másodszor tanulja meg syntacticai szabályokkal bővitve, az arithmetikából tanulja a törtszámokat és a hármas szabályt, a többi tantárgyakat ugy mint a novitiusok.

A 3-ik csoport, a syntaxisták, ismétlik és bővitve tanulják a latin syntaxist, a periodologiát körmondatok készitése mellett, prosodiát és régiségeket, az arithmetikából a hármas szabályt különféle alkalmazásában, ugymint a társaság- és vegyitésszabályt, továbbá az olaszgyakorlatot és egyszerü kamatszámitást.

A többi tantárgyakat a grammatistákkal közösen tanulják.

Jegyzet. A periodologia és prosodia a magánórákban csak a syntaxistáknak, a régiségek (antiquitates) azonban valamennyi privatistának adatik elő.

B) Ezen tantárgyak elosztása napok és órák szerint.

Hétfőn

7—8 vallástan, Seiler Lehrgebäude czimű tankönyve szerint, alkalmilag Luther kátéjának ismétlése. — A syntaxisták ugyan ezt az oktatást latinul is kapják, mire nézve külön dictatumaik vannak.

8—9 a purák és egyéb scriptumok revisiója, mely alkalommal a nagyobbak a correcturában segédkeznek, a helyesirási szabályok ismétlése.

1—2 A grammatistákkal Gedicke olvasmányaiból resolutio és forditás, latin szavak flexiója. Azalatt a syntaxisták a Corneliusból felmondott phrasesekre a syntactikai szabályokat alkalmazzák.

2—3 természettan, ezután anthropologiai, növény- ásvány- és kézmütani tárgyak ismertetése

Kedden

7—8 latin grammatikai magyarázatok, mialatt a synsaxisták vagy feladott themákból periodusokat készitenek, vagy a prosodiai versus memorialesek egyes részleteit construálják és prosodiailag elemezik.

8—9 világtörténelem s ezután magyarhoni történetek.

1—2 mint hétfőn délután

2—3 geometria s ezután földrajz.

Szerdán

7—8 syntactikai szabályok magyarázata valamennyi növendékeknek. Időnkint gyakorlati utmutatás német irásbeli dolgozatok készitésére.

8—9 egy német és latin darab dictálása, melyet a tanulók otthon letisztáznak és szombaton elszavalnak.

Csütörtökön

7—8 vallástan mint hétfőn.

8—9 számvetés mind a 3 csoporttal, melyek közül az egyik a táblánál számol.

1—2 a syntaxisták egy fejezetet Corneliusból construálnak és forditanak. A grammatisták azalatt németből latinra forditanak, egy a megmagyarázott syntactikai szabályokra vonatkozó pensumot.

2—3 azon tantárgyak, melyek hétfőn és kedden ugyanezen órában tanittatnak, felváltva ugy adassanak elő, hogy egyik héten a természettan és a többi természeti tudományok kétszer, a geometria és földrajz egyszer, a következő héten pedig a geometria

stb. kétszer, a természeti tudományok pedig csak egyszer tanittassanak.

Pénteken

7—8 grammatika mint kedden.

8—9 történet mint kedden.

1—2 a syntaxisták Corneliusból, a grammatisták Gedickéből fordítják pensumaikat és azután könyvnélkül, elbeszélés formában mondják el a latin feladatot.

2—3 számvetés mint csütörtökön reggel.

Szombaton

7—8 a szerdán dictált darabok elszavalása. A syntaxisták fordítási feladatot irnak le dictálás után, a grammatisták a tábláról.

8—9 mint szerdán 7—8.

C) Ezen osztály tankönyvei a grammatisták számára: Seiler, Gedicke, latin grammatika, — a syntaxisták számára: Cornelius Nepos, Seiler, Rhenius latin grammaticája, periodologia. Funke, Naturgeschichte und Technologie. Földrajz dictálva.

D) Megtanulandó és felmondandó leczkék: Hétfőn és csütörtökön reggel: Seilerből, délután latin grammaticai szabályok, a syntaxisták phraseseket Corneliusból.

Kedden és pénteken reggel: grammatica, a syntaxisták vagy versus memoriales, vagy prosodiai szabályokat, délután a veteranus grammatisták phraseseket latin heti pensumukból, a novitiusok vocabulákat, a syntaxisták phraseseket Corneliusból.

Szerdán reggel: syntactikai szabályokat.

Szombaton reggel: szavalatok.

Ezen osztály tanulói a latin nyelvben kiválóképen gyakoroltassanak.

IV. Az egyes osztályok tanfolyamának tartama és kilépés az iskolából.

1. A tanulók rendesen két évig járnak egy osztályba, a szorgalmasak azonban a felső osztályba hamarább is léphetnek, de a hanyagokat egy félévre vissza kell tartani. A legalsóbb osztályban a két év azon időtől számitandó, mikor a gyermekek a betüket már ismerik és syllabizálni kezdenek. A rector osztálya a syntaxis számára egy 3-ik évvel megtoldatik.

2. A kilépés az iskolából vagy áthelyezés (translocatio), vagy elbucsuzás (valedictio) folytán történik. A translocatioról lásd alább a VII. fejezetet.

3. A valedictioról. Azon növendékek, a kik vagy egy osztályból, vagy általában az iskolából ki akarnak lépni, eddigi tanitójuknak minden tartozásukat róvják le, vegyenek tőle bucsut, mondjanak köszönetet a tanitásért és kérjenek tőle magokviseletéről bizonyitványt, mely annál inkább szükséges, mivel a királyi rendeletek szerint a fiuk isk. bizonyitvány nélkül a czéhektől tanonczokul fel nem vétethetnek.

4. A kilépés idejét a tanitók jegyezzék a katalogusba és jelentsék be a rectornak is, hogy ezt az anyakönyvbe is bejegyezhesse.

V. Iskola látogatás.

1. Az iskola látogatás az egyházi és iskolai felügyelők, különösen pedig a lelkészek kötelessége (egyházi convent határozata 1789. apr. 7). A növendékek a látogató urakat teljes illedelemmel, helyeikről felállva fogadják, és kérdéseikre hangosan és illedelmesen feleljenek.

2. A látogató urak különösen a tanulóknak szorgalmáról és erkölcsi magaviseletéről tudakozódnak, megnézik a szorgalmi táblázatokat és a tanszoba tisztaságáról tudomást szereznek és az éppen tárgyalásban lévő pensumból kérdéseket is intézhetnek a tanulókhoz, hogy figyelmöket is megitélhessék.

3. Ha a rector látogatja meg az osztályokat, még az iskolai rend fentartásáról is tudomást szerez magának, kérdezi a tanitóktól a leczke-mulasztások számát, hogy ezekről szükség esetében az isk. felügyelőnek jelentést tegyen. De a rector látogatása időkimélés tekintetéből különös ok nélkül egy negyed óránál továbbra ne terjedjen.

4. Ha idegenek látogatják meg az iskolát, a tanitók ügyelni fognak arra, hogy illedelmesen fogadtassanak, nekik a kivánt tudósitás megadassék és ha szükséges, a rector is jelen legyen.

VI. A nyilvános vizsgálatok.

1. Az egyházi conventnek 1785. aug. 4-én hozott határozata folytán a helybeli ev. iskolában évenként

két nyilvános vizsgálat tartatik, Ez az intézkedés jövőre is fentartandó azzal a változtatással, hogy az egyik julius havában Jakab napja körül, a másik pedig február elején tartassék.

2. A nyári vizsgálat — mint eddig — a templomban, a másik az illető osztályok tantermében tartandó. Az összes osztályok vizsgálatára két nap forditandó.

3. A vizsgálatra a rector, az iskola felügyelők nevében is, két tanitványa által két nappal a vizsgálat előtt, meghivja a két lelkészt, az egyházi felügyelőket, a belső és külső convent tagjait és a növendékek szülőit is.

4. A tantárgyak, melyekből a nyári vizsgálat alkalmával a tanulók megvizsgálandók, jegyzékbe foglaltassanak és ezekből egy-egy példány a lelkészek, inspectorok és a belső convent tagjainak a meghiváskor kézbesitendő.

5. A tanulókat arra kell szoktatni, hogy a vizsgálat alkalmával hangosan, értelmesen és folyékonyan feleljenek. A hallgatóknak legyen megengedve, hogy a növendékekhez a tárgyhoz tartozó kérdéseket intézhessenek.

6. A vizsgálatoknál a többi osztályok tanitói is jelen legyenek.

7. A vizsgálatnál főleg azon növendékek veendők tekintetbe, a kik a felsőbb osztályba lesznek áthelyezendők, ennélfogva ezek egy padban együtt üljenek.

8. A tanulók a vizsgálati conspectusban kimutatott minden tantárgyból, habár némelyikből rövidebben is, megvizsgálandók, — a tanulók közül egyet sem kell kihagyni.

VII. Az áthelyezés (translocatio).

1. A növendékek áthelyezése egy felsőbb osztályba csak nyilvános vizsgálat alkalmával történik, oly formán, hogy a nyári vizsgálat alkalmával mindazok, a kik már 2 évet töltöttek valamely osztályban, hacsak egészen képteleneknek nem találtattak, átlépnek a felsőbb osztályba; de téli vizsgálatkor csak olyanok helyeztetnek át, a kik különös szorgalom és ügyesség által kitünnek és a felsőbb osztályba már a meghatározott idő előtt éretteknek találtatnak.

2. Ha a fentemlitett vizsgálati időn kivül fontos és különös körülmények miatt egyik vagy másik

tanulónak áthelyezése egy más osztályba szükségessé válna, akkor az iskola felügyelők az illető tanulót eddigi tanitója és a rector jelenlétében előbb megvizsgálják és aztán áthelyezik. Az iskolai felügyelők tudta és beleegyezése nélkül csupán a tanitók által translocatio nem történhetik.

3. A vizsgálatok alkalmával áthelyezendő tanulók névjegyzékét az illető tanitó a rector által előre átadja az iskola felügyelőnek, hogy azokra a vizsgálatkor különös figyelmet lehessen forditani.

4. A tanitó az áthelyezésnél semmi magán érdekek által ne vezettesse magát és hogy ennek még a puszta gyanuját is elkerülje, az áthelyezendők neveit az iskolai felügyelő fogja felolvasni, illetőleg ő fogja őket translocálni.

VIII. Iskolai szünidő (vacatio).

1. A rendes iskolai szünnapok a következők:

a) a canicula sz. Jakabtól augusztus végéig.

b) a majales napja, üdülésül.

c) a sátoros ünnepek utáni 3-ik nap, a rákövetkező szerdán iskola tartandó.

d) országos vásár (Jahrmarkt) alkalmával csütörtökön egész nap.

e) az utólsó farsang napjainak délutánja.

f) őszszel a szép idő befejezéseül egy egész nap üdülésre.

g) a tanitó nevenapja, de csak a maga osztálya számára.

h) minden szerdán és szombaton délután, a mely napokon a növendékek nyári időben olykor-olykor a szabadba kirándulásokat is tehetnek.

2. A caniculai szünidőben egészen szabad napok csak a szerda és szombat, a többi napokon reggel iskola tartatik és ha valamelyik tanitó elutazik, akkor a tanitás egyesített osztályokkal végzendő.

3. A fennevezett napokon kivül a tanitóknak az iskolát elhagyni nem szabad, különös fontos eseteket kivéve, de mindig az iskola felügyelő tudtával és beleegyezésével.

4. A meghatározott és üdülésre szánt napok mind a 3 osztályra nézve szabadok legyenek, tehát egy tanitó sem adhat külön egy neki tetsző napot szabadnapul, hanem a májusi és őszi recreatiók napjait a

tanitóknak közösen kell megbeszélniök és valamennyi osztálylyal egy napon megtartaniok.

IX. Iskolai tanácskozmányok.

1. Az iskolai tanácskozmányokat az iskola felügyelők intézik minden hónapban, vagy minden két hónapban, valamennyi tanitónak meghivásával.

2. E tanácskozmányokban a jelenlevők általában az iskola javáról, az eszközlendő ujitások és javitásokról, létező visszás állapotok megszüntetéséről tanácskoznak, az iskolai tabellákba jegyzett havi tananyagot revideálják, a tanitók által tett javaslatokat megvizsgálják és minden egyéb dolgot megbeszélnek, a mit az iskolára nézve üdvösnek és hasznosnak gondolnak.

3. Ezen iskolai tanácskozmányokba a leányiskola tanitója is meghivható.

4. A tanácskozmányok határozatai a rector által egy rendes jegyzőkönyvbe bevezetendők és a conventnek negyedévenként beterjesztendők.

5. Az isk. tanácskozmányokban minden jelenlévőnek szabadságában áll inditványokat tenni, vagy véleményét valamely ügyről kimondani és azokat a többi jelenlevők itélete elé terjeszteni.

X. Iskolai büntetések.

1. Bármennyire óhajtja is az egyházi convent, hogy a tanuló ifjuság inkább jóindulatu figyelmeztetések és barátságos intések, mint kemény fenyités és büntetések által ösztönöztessék kötelességeinek teljesitésére: másrészről ép úgy meg van arról győződve, hogy lehetetlen a növendékeknek egymástól annyira különböző gondolkozásmódja mellett büntetés nélkül rendet és jó erkölcsöt fentartani. E czélból szükségesnek tartja az iskolai büntetésekre nézve egyet-mást megállapitani és határozni.

2. A tanitónak iskolai büntetéseknél kerülnie kell minden szenvedélyességet, indulatoskodást és túlságos keménységet, mert ő ne mint fegymester, hanem mint atya büntessen.

3. A gyermekek büntetései ne következzenek gyorsan egymásután, különben eltévesztik czéljokat és a gyermek azokat megszokja; hanem előzzék meg

őket nyájas figyelmeztetések, azután komolyabb fenyegetések bizonyosan bekövetkező büntetésekkel és csak ezek után következzék maga a büntetés.

4. A tanitók ne büntessék a növendékek minden hibáját egyforma büntetéssel, hanem vegyék tekintetbe a növendékek különbeni magukviseletét: az első hibát enyhébben itéljék meg, mint a gyakran ismétlődőt, a szándékosan elkövetett hibát szigorúbban büntessék, mint a véletlenségből elkövetettet; a máskülönben jó gyermeket büntetésre nézve ne sorozzák egyenlő rangba a pajkossal.

5. A büntetések az elkövetett roszra való előleges figyelmeztetés nélkül mitsem használnak; azért a tanitó ne csak a büntetendő növendéket győzze meg elkövetett vétségének káros következményeiről, a büntetés szükségéről és üdvös voltáról, hanem a többi növendékeket is atyailag intse meg, hogy hasonló hibáktól óvakodjanak.

6. A gyermekek minden erkölcsi hibája, milyenek a hazugság, szülők és tanitók iránti engedetlenség, lopás, káromkodás, csalás, gonoszság, harag, bosszuvágy, illetlenség, röstség, másoknak pajkos megsértése, szándékos kártevése, az iskolai szabályoknak szándékos áthágása és hasonlók komolyabb intést és büntetést kivánnak, mint a könnyelmüség, figyelmetlenség és hanyagságból elkövetett közönséges iskolai vétségek.

7. Minden olyan iskolai büntetések, melyek a növendékeket inkább csak a tanitó és a tanulók gunyjának és mulatságának teszik ki, de a növendéket éppen nem javítják, valamint a pénzbeli büntetések alkalmazása is határozottan tiltatik; amazok a gyermeket gonoszszá teszik és elkeserítik a szülőket és gyermekeket, mig ezek a gyermekeket birságaik lerovása végett tilos eszközök és módok alkalmazására csábítják, vagy ha a szülők készségesen megfizetik a pénzbüntetést, inkább a szülők vannak büntetve, mint a gyermekek és a büntetés czélja legkevésbé sincs elérve.

8. Hasonlóképen minden pofoncsapás, fejbeütés, üstökölés, hátbataszítás, a kezek és lábak összekötözése, a körmökre való ütés az ugynevezett signummal vagy pedig bottal, mindenkorra számüzendők iskolánkból.

9. A pálczácska a nagyobb és a vessző a kisebb fiúknál csak a 6-ik szám alatt emlitett erkölcsi

hibák és vétségek esetében megelőző intéssel jőjjön alkalmazásba.

10. Ismétlődő és feltünő iskolai vétségek az iskolai felügyelőnek jelentendők be, ő határozza meg a büntetést, mely azután az ő, vagy akár az összes növendékek jelenlétében végrehajtandó.

11. Kisebb iskolai vétségek komoly feddéssel, rangtól való megfosztással, hátrábbüléssel, iskolában marasztással, ételben megszorítással s általában oly büntetésekkel fenyítendők, melyek inkább a tanuló becsvágyát, mint testét támadják meg, bekövetkezett javulás után pedig megszüntetendők.

12. Iskolai foglalkozásokat mint pl. tanulást, irást, valamely feladvány kidolgozását, iskolába járást, mikor a többieknek szabad idejök van, sohasem kell a tanulókra büntetésül kiszabni, mert hogy lehet azt büntetésül feladni, a mi a gyermeknek mindennapi kötelessége és a miben kell, hogy örömét és kedvét találja?

13. A tanitó csak a maga osztályának növendékeit büntetheti, de ha más osztálybeli tanulók által elkövetett vétségeket vesz észre, ezekről a rectornak tegyen jelentést, a kinek közvetitésével a vétkesek saját tanítójuk által büntettessenek meg.

14. A mit a tanitó szavak által elérhet, arra ne használjon vesszőt vagy büntetést. Szoktassa tehát növendékeit arra, hogy szavainak engedelmeskedjenek, akkor magát és tanitványait is meg fogja kiméln a büntetés okozta boszuság és kellemetlenségtől.

XI. Egyéb üdvös iskolai intézkedések.

1. Az egyes osztályokban lévő tárgyakról mint pl. könyvek, tabellák, térképek, szekrények, asztalok, padok, irótáblák és egyéb tanszerekről leltár készittessék, melyet a tanitó a custos által revideáltasson, hogy abból valami el ne vesszen.

2. Az iskolai vagy szorgalmi tabellák (osztályzati katalogusok) minden évről az iskolai levéltárban a rectornál őrizendők, hasonlóképen a nyilvános vizsgálatok sorrendje is, melyeket a rector az iskolai kronikába fog bejegyezni.

3. Az iskolai helyiségek tisztán tartandók, gyakran kisöprendők, portól és pókhálóktól megtisztitandók, de csak akkor, ha a növendékek nincsenek

jelen. A tanszobákat nyáron szintugy mint télen gyakran kell szellőztetni. hogy az ártalmas kigőzölgéstől megtisztuljanak.

4. A tanszobák fütésénél legyen gondja a tanitónak arra, hogy az kellő időben és a hidegebb vagy enyhébb időjárásnak megfelelő — sohasem tulságos — mértékben történjék, valamint arra is, hogy a fütő a szükséges ovatossággal járjon el dolgában.

5. A mit egy-egy osztály a nagyobb temetések (General-Leiche, predikációs temetkezések) alkalmával bevesz, abból fedeztessenek a kréta és egyéb közös iskolai szükségletek, a maradék az év végén a tanulók közt felosztandó, a hiány a tanulók mérsékeltebb adakozásából pótolandó. Az egész számadás az isk. felügyelőségnek beterjesztendő.

XII. Iskolai törvények (1793).

1. Azon szülők, a kik gyermekeiket a nyilvános iskolába akarják küldeni, mindenek előtt a rectorhoz vezessék őket, hogy beirattassanak és előmenetelük szerint a megfelelő osztályba és körbe szoroztassanak. Ez alkalommal a rector urnak a helybeliek legalább 20 krt, a vidékiek legalább 40 krt tartoznak beirási dij fejében fizetni.

2. A tanulók kivétel nélkül a meghatározott órára pontosan jelenjenek meg, hogy a tanitó a tanitást a megszabott időben kezdhesse meg.

3. A két nagyobb osztály tanulói reggel pontban 7 órakor, délután 1 órakor, a kisebbek d. előtt fél kilenczkor, délután azonban szintén 1 órakor tartoznak megjelenni.

4. Egy tanuló sem jelenjen meg az iskolában mosdatlanul, fésületlenül, piszkosan és rongyosan; a mely tanuló ehhez nem tartja magát, annak neve a közönséges iskolai lajstromba jegyeztetik, többszörös megintés után pedig az iskolai felügyelőségnek jelentetik be.

5. Mielőtt a tanuló iskolába megy, olvassa el otthonn a leczkerendet, hogy megtudja minő könyveket és egyéb iró és tanszereket hozzon magával.

6. Mihelyt a tanuló az osztályban megjelent, üljön kijelölt helyére és várja be csendesen a tanitót.

7. Az iskolai imádságot a tanóra kezdetén minden tanuló kellő tisztelettel végezze, azután pedig

készüljön otthon tanult leczkéjének felmondására; a kik ez ellen vétenek, fel fognak jegyeztetni.

8. Tanitás alatt mindenki figyelmezzen, ne fecsegjen, ne bámészkodjék, a székeket, falakat, padokat meg ne vakarja, meg ne vagdalja, másokat semmi módon ne háborgasson. A ki ez ellen cselekszik, annak neve előbb feljegyeztetik, utóbb pedig érzékenyen büntettetik.

9. Az iskolában végzendő feladványokat a legnagyobb gonddal készitse el a tanuló, és ha vele előbb kész mint más, senkit se háborgasson.

10. Ha a tanitó valamely tanulóhoz kérdést intéz, akkor ez illendően álljon fel és adjon világos, érthető és lehetőleg határozott feleletet. A többiek netáni jobb feleletüket visszatartják mindaddig, mig a tanitó valamelyiköket felszólitja.

11. Ha az iskolafelügyelők, lelkészek, a tanulók szülői vagy más tisztességes idegenek iskolánkat meglátogatják, akkor a tanulók tisztességesen felállva, illő szerénységgel üdvözlik a belépőket és állva hallgatják meg a látogatás czélját.

12. Szükség és előleges bejelentés nélkül egy tanuló se mulassza el az iskolát; a szükség nélkül való kiszaladgálás az iskolából szintén tilos.

13. A nélkül, hogy az iskolafelügyelőnél vagy a rectornál előre jelentette, vagy a vizsgálatot bevárta volna, egy tanuló sem hagyhatja el idő előtt az iskolát. Iskolai bizonyitvány nélkül a tanuló seholsem várhatja előmozditását. Az időelőtt eltávozott szökevény tanuló neve a háládatlanok és neveletlenek sorába iktattassék, önmagának állandó gyalázatára, másoknak pedig óvó például.

14. Minden tanuló köteles annak idejében a negyedévi tandijt, az ünnepi-, vásár- és névnapi dijakat, a legalsó osztályban pedig a heti garasokat tanitójának kézbesiteni, hasonlóképen kapott figyelmeztetés után a fapénzt és fütési garasokat is lefizetni.

A rectornak és subrectornak jár tandij fejében *negyedévenként*

a nyilvános oktatásért fejenként	—	30 kr.
a magántanitásért . . . . Rf.	1	—
a három nagy ünnep- és három országos vásár alkalmával fejenként mindenkor legalább .	—	3

Névnapi dij a rectornak legalább — 30 kr.
» » subrectornak . . — 20 »

Jegyzet. A vidékiek kétszer annyit fizetnek.

Fütés vagy fapénz fejében helybeliek és vidékiek, nyilvános vagy magánoktatásért egyenként . . Rf. 1 — kr.
a fütő (calefactor) számára . . . — 6 »

A legalsóbb osztály tanitójának:

Tandij fejében hetenként (ez idő szerint) . . . . . — 3 kr.
Ünnepi- és vásárpénz fejében a szegényebbektől mindenkor legalább . . . . . — 3 »
A névnapi dij (amint eddig szokásban volt) a szülők tetszése szerint. . . . . — — »
fapénz fejében . . . . . Rf. 1 — »
a calefactornak . . . . . 6 »

A fizetési napokat tehát egy tanuló se mulaszsza el, mintha ezen kötelezettség alól ki akarná magát vonni. A kik ezen törvénynek ismételt figyelmeztetés daczára sem tesznek eleget, az iskolafelügyelőségnek bejelentendők.

15. Az iskolából minden tanuló egyenesen haza menjen, tartózkodjék az utczán minden illetlenségtől, milyenek a kiabálás, verekedés, kővel dobálás, a marhák kergetése, emberek vagy kutyák ingerlése, szekerekre való kapaszkodás stb. A tanuló a tisztességes személyeket tartozó illedelemmel köszöntse. A tanulók egymással békességben és jó egyetértésben éljenek, egymás iránt szeretettel és szelidséggel viseltessenek. A melyik tanuló ellen az utczán tanusitott neveletlen magaviselet vagy veszekedés miatt panasz emeltetik, az mulhatatlanul büntettessék meg. Ha valamely tanuló mástól megsértetik, akkor ne álljon rajta boszut, hanem tegyen panaszt tanitójánál.

16. Ki a magántanitásban részt akar venni, jelentesse be magát szülei által a tanitónál és a nyilvános oktatásra vonatkozó rendszabályokat szem előtt tartva, használja fel a privát órákat teljes szorgalommal, figyelemmel és pontossággal. A tanuló tartozik itt is a negyedévi tandijt annak idejében megfizetni.

17. Vasárnapokon és más ünnepeken a tanulók az isteni tiszteletet (és pedig nyári időben a templomban, télen az iskolában), valamint az azokat meg-

előző délesti imádságot (vesperae) tanítójuknál tett előleges jelentés nélkül soha el ne mulaszszák, A tanulók idejekorán gyülekezzenek osztályaikba, honnét tanitóik által a templomba kisértetnek; itt szép csendesen viseljék magokat, az énekben mérsékelt hangon vegyenek részt, a predikációt figyelemmel hallgassák, áhitatosan imádkozzanak, a katechisatiót (vasárnapokon) várják be és a templomból soha se távozzanak idő előtt vagy pedig zajongva. Hogy pedig a tanulók arra szokjanak, hogy a predikáczió és catechisatióból valamit meg is tartsanak, tanitóik a következő napon kérdezzék ki őket.

18. A tanulók otthon szülőik iránt engedelmességgel és tisztelettel viseltessenek, szülőik tudta nélkül el ne távozzanak, rendetlenség és neveletlenség által őket meg ne haragitsák, hanem a 4-ik parancsolatról megemlékezve, iránt minden kötelességet örömmel teljesitsenek.

19. Szokjanak hozzá a tanulók, hogy reggel kellő időben keljenek fel, gyorsan öltözködjenek, reggeli imádságukat végezzék, az iskolai leczkékre elkészüljenek és kellő időben az iskolában legyenek. Este pedig csak akkor feküdjenek le, ha esteli imájokat elvégezték.

20. Ha az iskolából csendben és illedelmesen haza jöttek, ne futkossanak ide s tova, hanem fogjanak a feladott leczke vagy más iskolai dolgozat szorgalmatos elkészitéséhez. A tanuló szokjék korán a veszedelmes henyélés kerüléséhez.

21. Vendéglők, korcsmák, táncz- és játék-házak látogatása a tanulóknak a legszigorubban tiltatik.

22. Korukhoz nem illő játékoktól, különösen a kártyajátéktól, főleg ha az pénzre megy, a tanulók nagyon óvakodjanak. A ki ezért bepanaszoltatik, nyilvánosan fenyittessék meg.

23. A szabadban való járkálás alatt, a tanulóknak nem szabad a kertekbe mászni, a fákat megsérteni, gyümölcsöt leverni, a réteket és mezei termékeket összetaposni, vagy bármi egyéb módon másoknak kárt okozni, még kevésbé mély folyó vizben fürdeni és veszedelmes helyekre menni.

24. A tanulónak semmiféle lőfegyverrel foglalkozni nem szabad; azok is szigoruan megbüntetendők, a kik idétlen könnyelműségből dohányzásra csábittatják magokat.

25. Recreatiók alkalmával, melyekből a goromba és rest tanulók kizárandók, a tanulók önfejüleg tanitóiktól el ne távozzanak és őket valami illetlen módon ne bosszantsák.

26. A tanuló minden tanitó iránt, bármely osztályban tanitson is, mindenütt tiszteletet tanusitani, intéseiket megszivelni és nekik engedelmeskedni tartozik.

27. Temetések alkalmával a tanulók kellő időben gyüljenek össze és pedig a nagyobb temetéseknél (General-Leiche) mind a 3 osztály, kisebb temetéseknél (Leichen mit der halben Schule, oder Special-Leichen) azonban csak azok, a kik ezekhez kirendeltetnek. Az osztályokban addig maradnak, mig tanitóik által indulásra nem szólittatnak. Akkor szép rendben és csendben, minden pajzánkodás és ingerkedés nélkül egészen a sirig mennek, onnét pedig a városba vissza. A halotti éneket nem kiabálva vagy üvöltve, hanem kellő komolysággal, mérsékelt hangon énekeljék. A felvigyázó tanulók (custodes) azokat, a kik a rendhez nem akarnak alkalmazkodni, meg fogják inteni, és ha ez nem használna, a tanitónak feljelenteni.

28. Egyébiránt kerüljön a tanuló minden rossz társaságot és erkölcstelen társalgást és ha észreveszi, hogy valamely tanuló az iskolai törvényt áthágta, jelentse be tanitójának. Ha ezt elmulasztja, hasonló büntetéssel sujtassék, melyet a vétkes megérdemelt.

29. Az iskolai törvények felolvasásakor minden tanulónak kivétel nélkül jelen kell lennie, azokat legnagyobb figyelemmel és azzal a szándékkal meghallgatnia, hogy őket lelkiismeretesen fogja követni.

30. A keresztyén tanuló végre egész magaviseletével azt fogja tanusitani, hogy Istent szereti, tiszteli, hogy hálával tartozik neki és hogy számtalan jótéteményeire testileg és lelkileg méltó akar lenni.

Az iskolarendtartás kiegészitéséhez tartoznak még azon »Utasitások« is, melyeket az egyházi convent, részint külön a rector, részint valamennyi tanitó számára készittetett. Az eredeti német szöveget a következőkben ismertetjük:

A) Utasítás (instructió) a rector úr számára.

1. Az iskola rectorának, mint rectornak, azaz mint az iskola első tanitójának kötelessége mindenről, a mi a tulajdonképeni iskolát vagyis az ifjúság nyilvános oktatását illeti, a tanmódszer és a leczketervnek az egyes osztályokban helyes alkalmazásáról és követéséről gondoskodni.

2. A két alsóbb osztály tanitói iskolai dolgaikban neki alá vannak rendelve és az ő osztályaik is a rector felvigyázata alatt állanak.

3. A rector kötelessége arra ügyelni, hogy a tanitók a tanórákat a meghatározott időben rendesen megkezdjék és befejezzék, a miben ő maga nekik például szolgáljon.

4. Azon növendékeket, a kiket először hoznak az iskolába és neki bemutatnak, valamint az idegen (vidéki) tanulókat is vizsgálja meg nyájasan, vezesse be megfelelő osztályaikba és intse őket szorgalomra és jó rendre.

5. A rector hetenként vagy legalább két hetenként egyszer, akár szombaton az iskolai munka végén, akár hétfőn a munka kezdetén látogassa meg a két alsóbb osztályt, a hétnek fontosabb eseményeiről kérdezősködve és a tanulókat szorgalomra buzditva, de azalatt saját osztályát is hasznos munkával foglalkoztassa és a látogatásra félóránál többet ne forditson.

6. Az iskolafelügyelőség által egybehivandó iskolai tanácskozmányokban a rector, valamint a többi tanitók is mindig jelen legyenek, ezekben minden tanitó véleményét szabadon kimondhatja és inditványokat terjeszthet a tanácskozmány elé. A tanácskozmányról szóló jegyzőkönyvet, valamint az iskola krónikáját és az anyakönyvet a rector vezeti.

7. Az iskolában észrevett fontosb dolgokról, vagy a mire kötelessége fogja inditani, tegyen a felügyelőségnél jelentést és kérje ki azokra nézve tanácsát.

8. Minden visszaélésnek, rendetlenségnek és mulasztásoknak lehetőleg vegye elejét, collegáit, ha kötelességüket elmulasztják vagy lanyhán teljesitik, emlékeztesse barátságosan és támogassa őket minden alkalommal tanácsával.

9. A két alsóbb osztály látogatása alkalmával különösen azt vizsgálja meg, vajjon minden tantárgy

kellőleg megmagyaráztatik-e a gyermekeknek s jól felfogták-e azokat, s e tekintetben nem fogja elmulasztani a szükséges figyelmeztetéseket, de nem a gyermekek jelenlétében, hanem négyszem közt, a tanitókkal közleni.

10. Tiszttársaival mint testvérekkel és barátokkal bánjon, őket meg ne vesse, hanem igyekezzék nyájas és barátságos bánásmód által vonzalmukat és bizalmukat megnyerni.

11. Végre fentartja magának a convent a jogot arra nézve, hogy a rector utasitásában netalán még hiányzó szabályokat a jövőben pótolhassa, vagy a szükség szerint őket megváltoztathassa.

B) Utasitás valamennyi tanitó számára.

1. Minden tanitó nyilvános és magán életében tisztességes és becsületes életmódra törekedjék, hogy senkit meg ne botránkoztasson magaviselete által; tanitványainak is jó példával szolgáljon és oktatását a jámbor és erényes életre tetteivel is ajánlja.

2. Iskolában és iskolán kívül használja fel jól és hasznosan idejét és hogy olvasás és gondolkodás által minél avatottabb és tökéletesb tanitóvá képezze ki magát, szorgalmasan olvasson tanszakába vágó könyveket.

3. Collegáival, valamint az egyház tagjaival jó egyetértésben, békességben és barátságban éljen; ne szolgáltasson sem ő, sem hozzátartozói okot ellenségeskedésekre, sőt még annak gyanuját is gondosan kerülje, és hogyha ilyes valami történnék, törekedjék azt csendben és barátságosan ismét jóvá tenni, ha pedig ez nem sikerülne, jelentse be ügyét a sértett fél az iskolafelügyelőségnek.

4. A mit naponként az iskolában elő kell adnia, azt minden tanitó komolyan gondolja át otthon, és igy minden leczkére, különösen pedig a vallástan és egyéb tudományokból mindig előre készüljön el.

5. A két alsó osztály tanitói iskolai dolgaik tekintetében a rectornak alá vannak rendelve, a kinek tanácsát minden előforduló esetben fel kell használniok.

6. A két alsó osztály tanitói a rector tudta és előleges bejelentés nélkül osztályaikba tanulókat nem vehetnek fel.

7. A tanitók iskolai dolgaikban egyetértőleg járjanak el, az iskola javát soha szem elől el ne téveszszék és annak kárára soha egymás ellen ne dolgozzanak.

8. Az iskolában mindig pontosan jelenjenek meg és a tanitást a kiszabott órában imádsággal — melyet a tanulók felváltva lassan, értelmesen és áhitatosan mondjanak el — kezdjék és végezzék; saját magánügyeik miatt a gyermekeket óra előtt az iskolából el ne bocsássák.

9. Ha valamely tanitó az iskolában hirtelen megbetegednék, vagy valamely fontos okból tanitás közben elhivatnék, akkor köteles ezt a rectornak bejelenteni, a ki azután gondoskodni fog arról, hogy a növendékek hasznosan foglalkoztattassanak. Hogyha pedig ez az eset a rectorral történnék, akkor ezt a második osztály tanitójának jelenti és ő rá bizza tanitványainak gondozását.

10. Egy tanitó sem foglalkozzék a leczke alatt olyasmivel, a mi nem tartozik a tanitáshoz, vagy a mi azt megzavarhatná. Igy pl. ne töltse az időt haszontalan mesélgetéssel, a tanórák alatt se maga ne tegyen, se másoktól — a legsürgősb eseteket kivéve — ne fogadjon látogatásokat, hanem utasitsa őket szabad óráira.

11. A tanitó a tanulókat saját, az iskolát nem érdeklő ügyeiben a tanórákról el ne küldözgesse, sem másoktól elküldetni vagy másként felhasználni ne engedje.

12. Azon legyen, hogy a növendékek figyelmét folytonosan ébren tartsa, a gyakori kiszaladgálást, fecsegést, a padokra való felhágást és más csintalanságokat megakadályozzon.

13. Osztályának növendékeit általában minden alkalommal helyes gondolkodásra, vallásosságra, igazságszeretetre, nyiltszivüségre és minden jó erkölcsre oktassa és azokra gyakran emlékeztesse.

14. Ha a tanulók dolgaikban vagy magokviseletében hibát ejtenek, a tanitó ne szabjon rájok pénzbüntetést, hanem mérje rájok szükség esetén az iskolai rendtartásban megállapitott büntetések egyikét kellő óvatossággal, minden indulatoskodás és tulzott szigor nélkül.

15. A három osztály tanitói kötelesek iskolai tabellákat készitteni, azokba tanitványaik magavise-

letét helyesen és pontosan bejegyezni és azokat iskolalátogatás alkalmával a felügyelőknek és lelkészeknek, valamint a rectornak is kívánságukra előmutatni.

16. Ezen tabellákba a tanitó a hónaponként letárgyalt és ismételt pensumot is lelkiismeretesen bejegyezni tartozik.

17. A hiványaikban megállapitott fizetéseken kivül a tanitók semmiféle jogszerütlen és illetéktelen fizetéseket ne követeljenek a szülők és gyermekektől. Illetményeiket joggal követelhetik ugyan és követeljék is, de azzal meg kell elégedniök, a mit nekik megállapitott fizetésükön felül önként küldenek és a szegényektől ne is vegyenek semmit.

18. A miként az iskolafelügyelőnek tudta és engedelme nélkül a tanitó el nem utazhatik és az iskolát magára nem hagyhatja, ép ugy tartozik megbetegedése esetében előljáróinak ezt bejelenteni.

19. Vasárnap és ünnepnapokon, valamint a szabad iskolai napokon is kötelesek a tanitók az összes ifjúsággal a templomban az isteni tiszteleten megjelenni és a növendékeket komolyan arra figyelmeztetni, hogy a templomban tisztességesen viseljék magokat; kötelesek bárminemü rendetlenséget, zörömbölést, fecsegést, időelőtti kiszaladgálást és a gyülekezetnek bármiféle háborgatását meggátolni és saját példájuk által a növendékeket áhitatosságra buzditani. A tanulók e végből az isteni tisztelet előtt, reggel és délután a kellő időben gyüljenek össze osztályaikban, honnét aztán egyik tanitó által jó rendben a templomba vezettessenek; a miért is fontos okok nélkül és az iskola felügyelőnél előre tett jelentés nélkül az isteni tiszteletet vasár- és ünnepnapokon egy tanitó sem mulaszthatja el.

20. Nyilvános recreatiók (majales) alkalmával a tanitók tanitványaikat mindég szemmel tartsák, hogy az erdőben, réteken és mezőkön kárt ne tegyenek, sem pedig magok a gyermekek egészségökben és ruházatukban meg ne károsodjanak.

21. A tanitók ugy hiványaik, valamint ezen utasitásnak is minden pontját hiven teljesitsék.

22. A tanitók egyébiránt mások dolgaiba ne avatkozzanak, hanem teljesitsék annál szorgalmasabban és hivebben a magokéit, kerüljék a hozzájuk nem illő társaságokat, őrködjenek szigoruan becsü-

letökre és tekintélyökre, de tanusitsanak mások iránt kellő tiszteletet s törekedjenek általában arra, hogy Isten és ember előtt feddhetetlenül éljenek.

23. Törekedjenek a tanitók arra, hogy a rövid idő alatt szép virágzásnak indult *lőcsei* és *csetneki* iskolák példájára, a mennyire tőlök telik, a helybeli iskola is minél jobban gyarapodjék.

24. A convent egyébiránt fentartja magának a jogot arra nézve, hogy az ezen utasitásban még hiányzó szabályokat a jövőben pótolhassa vagy szükség szerint őket megváltoztathassa.

LASZGALLNER JÁNOS SÁMUEL
a Convent jegyzője.

A legrégibb *katalogus* 1809-ből való. Az első katalogusok a tanulók névjegyzékét és csak egy általános osztályozási jegyet foglalnak magokban, s mivel a nyilvános nyári vizsgák alkalmára készültek az első lapon egyszersmind a vizsgálat sorrendjét (conspectus) is feltüntetik. Igy a grammat. osztályban az 1806-ik nyári vizsgálat rendje a következő volt.

1. Peractis precibus salutatio.

2. In sacris repetetur caput V. De spiritu sancto illiusque operationibus.

3. Ex latinis: a) grammatistae resolvent, construent, vertentque ex Gedickio. b) syntaxistae construent et exponent capita ex Cornelio, repetent praecepta nonnulla epistolographiae et respondebunt quaedam ex prosodia.

4. In arithmetica calculabitur per regulam auream numeris integris et fractis; minores divident abstractis, addent et subtrahent concretis numeris.

5. In physica agetur de mechanica et de lumine.

6. In historia naturali: de fossilibus compositis, deque varietate montium, ac de fodinarum cultura quaedam.

7. Ex geographia erit Asia.

8. Orthographiae regulae generales.

9. Specimina scripta calligraphiae.

10. Perorabitur.

11. Gratiarum actio.

Az osztályozás fokozatait, 1816-tól kezdve az egyes tantárgyakban is kiirták; mint az általános osztályozásban ugy itt is 3 fokozatot használtak: eminens (kitünő) I-mae classis (kielégitő), II-dae classis (elégtelen).

Az erkölcsi viseletből is három jegy volt használatban u. m. probus, 1-mae classis, 2-dae classis.

Egy külön rovat az iskolai mulasztásokat közlötte és egy másik (de csak némely katalogusokban) azt is, hogy hányszor nem tudta a tanuló leczkéjét.

Az itt közlött adatokból látszik, hogy az iglói egyház conventje 100 évvel azelőtt kiváló gonddal ápolta az iskolát, melynek felügyelete 1790—1810, dr. SZONTAGH MIHÁLY egy igen értelmes és tudomány kedvelő férfiu kezére volt bizva, mellette második felügyelő CORNIDES TAMÁS (1809-ig) volt.

Említésre méltó még Steller idejéből a conventnek egyik határozata, mely a rectornak és tanitóknak állását a helybeli lelkésszel szemben világosabban meghatározta. E határozatra Czirbesz lelkész és Steller rector véletlen összezördülése szolgáltatott alkalmat. A különben kitünő tudós hirében álló Czirbesz András ugyanis egy temetés alkalmával minden alapos ok nélkül érzékenyen megsértette Stellert, a ki aztán az inspectoratusnál becsületsértés miatt panaszt emelt ellene. Midőn ezek folytán Czirbesz nyilatkozni volt kénytelen, ezen nyilatkozatából az tünt ki, hogy a rectort a lelkész alárendeltjének tekinti. Az 1798 jan. 4-kén tartott convent Stellernek bizalmat szavazva s Czirbesz sértő eljárását rosszalva egyszermind kijelenté, hogy a Czirbesz lelkész által követelt alárendeltségről szó sem lehet, mivel ugy a rector, mint kartársai csak a conventnek vannak alárendelve (die vom Herrn Prediger Czirbesz prätendirte Subordination des Rectors könne nicht platzgreifen, weil sowohl der Rector als seine Mitcollegen nur dem Löblichen Convente unterstehen.).

A Steller távozása következtében megürült rectori állomásra az egyház (1807 április 24-kén) az iglói születésü RUMY KÁROLY GYÖRGY-öt, a teschenі gymnasium conrectorát hivta meg, s junius 23-kán iktatta hivatalába. Rumy azonban már egy év mulva (1808) a lőcsei ev. lyceumba kapott meghivást, de innét még ugyan azon évben Szomolnokra ment lelkészül (Iglóról a Kazáni, Szomolnokról a Charkowi orosz egyetemre is pályázott). 1810-ben meghivták a soproni ev. lyceumba, hol a bölcsészetet és történelmet tanította. 1813-ban már a keszthelyi gazdasági intézetnek volt tanára. 1816-ban a karloviczi keleti görög gymnasium rectora, öt év mulva pedig a pozsonyi ev. lyceumban szerepelt mint tanár és aligazgató. De itt sem volt maradása, mert nyughatatlan és ugy látszik becs-

vágyó lelke arra vitte, hogy 1824-ben Bécsben családostól a r. kath. hitre tért s végre 1828-ban az esztergomi növendék-papság intézetében a hazai törvények tanitójává lett, hol 1847-ben meghalt. Rumy különben irodalmilag is müködött. Megjelent tőle a Musen-Almanach von und für Ungarn. Leutschau 1807. — Anleitung zum deutschen prosaischen Stil- Wien 1813. — Tropologia et schematologia practica. Pragae 1819. — Monumenta hungarica, azaz magyar emlékezetes irások. Pest 1816. és ezeken kivül számos czikk német és magyar folyóiratokban. (Életrajzát tüzetesebben megirta Kőrössy László.)

Rumy utódja az iglói iskolában az eperjesi származásu HUSZ SÁMUEL JÁNOS volt, ki 1809 aug. 20-kán választatott meg, de már 1809 decz. kezdetén a késmárki lyceumba ment a syntaxis tanárául. 1811-ben a galicziai Stadlóba hivták lelkészül, hol másfél évig müködött, 1812. októberben pedig a merényi ev. egyház lelkésze lett. 1818-ban ajánlatot tett az iglói egyháznak egy philologiai intézet felállitása érdekében, ha az egyház neki szabad lakást biztosit és a 2-ik lelkész czimét adja meg neki. De ajánlata tekintetbe nem vétetett.

Husz helyét a poprádi tanitó MARKUS ANDRÁS foglalta el 1810 január havában, de egy év mulva ő is elhagyta állását, miután Krompachra választatott lelkészül.

Ezután Gotthard Mihály, az iglói ev. egyháznak akkori második lelkésze helyettesité félévig a rectort, mig végre 1811 szeptember havában LAMOSS JÁNOS foglalta el a rectori állást (Lamoss Margonyán, Sárosmegyében született, hol atyja lelkész volt).

Azon körülmény, hogy három év alatt háromszor kellett betölteni a vezértanitói állomást, gondolkodóba ejtette a convent egyes tagjait, a bajnak főokát a rector csekély fizetésében látták és azért jobb javadalmazást inditványoztak. De minthogy az egyházi és iskolai pénzalap igen csekély volt és az egyház tagjait sem lehetett uj adózással terhelni, mivel alig másfél évtizeddel azelőtt végezte be az egyház saját erejéből az uj nagy templom épitését: némelyek azt javasolták, választassék olyan rector, a ki a 2-ik lelkészi teendőket is elvégezhetné. Ez az eszme azonban nem talált pártolásra.

Lamoss még állásának elfoglalása előtt arra kérte az iglói egyházat, hogy adjon neki évi 600 frtnyi fizetést, a tanulók által neki fizetendő tandij, tapénz s egyéb dijak pedig folyjanak az egyházi pénztárba. De az egyház erre rá nem állt.

A legfelsőbb osztály tanitóinak gyakori változása következtében az iskola hanyatlásnak indult, a syntaxis tanfolyama megszünt. Mikor Lamoss átvette hivatalát, még csak a donatisták és grammatisták egyesitett osztályát tanitotta, de az 1813/4-ik tanévben ujra megnyilt a syntaxisták tanfolyama s attól fogva Lamoss 1818-ig a donatista-, grammatista- és syntaxistákat együttesen tanitotta öt tanfolyamra beosztva. A tanitás eredménye már ezen körülménynél fogva sem lehetett kedvező, de Lamoss különben sem felelt meg a személyéhez kapcsolt várakozásoknak. Tanitásának és nevelésének főeszköze a bot volt; 16 évig tartó orbiliusi müködés után 1827. szept. kezdetén tanári hivataláról lemondott, miután az egyház szerződésileg biztositott neki két éven át fizetendő 300 frt, összesen 600 frtot. Lamoss utóbb még egy alsórendü kis hivatalt viselt a városnál s 64 éves korában 1844-ben halt meg, mint városi »Polizei Inspector.«

Az 1818 jun. 22-én Fabriczy András XIII. városi főesperes és Kraizell Vilmos esperességi felügyelő által tett esperességi egyházlátogatás az iglói fiu-iskola állapotát nem találta kielégitőnek és egy harmadik tanitó alkalmazását sürgette. Minthogy ennek szükségéről az egyház különben is meg volt már győződve, 1818 aug. 30-án a leibiczi születésü SCHOLCZ JÓZSEF kézsmárki theologust választotta a donatisták tanitójául. Fizetése következőképen állapittatott meg: állandó évi fizetése 200 frt, lakbér 40 frt, továbbá minden tanitványától tandij fejében 6 frt, fapénz 1 frt és névnapi illeték fejében legalább 30 kr. Nagyobb temetésektől 1 frt. — A következő 1819-ik évben az iskolafentartó egyház anyagi helyzete az akkori viszonyokhoz mérve lényegesen javult, a mennyiben sok kérés és utánjárásra felsőbb helyről megengedtetett, hogy a városi pénztár az iglói ev. egyháznak 900 frtnyi évi segélyt fizessen.

Lamoss lemondása után 1827 szept. kezdetén a gölnitzbányai születésü SCHIRO SÁMUEL, ki a bécsi theologiai intézetből hazatérve, történetesen Iglón volt, választatott meg ideiglenesen az iskola rectorául, ki e hivatalt 1828. julius végéig viselte.

1828. aug. 3-án az iglói egyház a késmárki születésü KLEIN JÁNOS SÁMUEL-t, ki a hálai egyetemen végezte tanulmányait, választá progymnasiumának vezértanárául. E szerencsés választással az iglói ev. iskolák a legörvendetesebb fejlődésnek indultak. Az ő pädagogikus szellemének müködése meglátszott az iskolai jó rendben, a helyes irányban és módszerben, a tanulók és tanitók lendülete-

sebb törekvésében és jó fegyelemben, a mint ezt részint a fennmaradt jegyzőkönyvek, részint a nevezett tanárnak még élő egykori tanitványai bizonyitják. 18 évre (1828—1846) terjedő buzgó tanári müködése felvirágoztatá az intézetet. Mert mig elődei alatt a két nyelvtani osztály együttvéve átlagosan csak 20—25 tanulót számlált, az ő müködésének második évtizedében azok száma már megközelité a 70-et. Tanitását ugy rendezte be, hogy az ugynevezett schola grammatica némiképen a polgári iskolát is pótolva, behatóbb kiképzését eszközölje azon növendékeknek is, kik idővel az ipar, kereskedés, gazdászat és egyéb polgári foglalkozásokra szánják magukat; azért nagyobb mérvben karolta fel a reáliákat s felvette a tantárgyak sorába a német nyelvtant is. Hogy pedig növendékeiben az olvasási kedvet és az öntevékenységet is felkeltse, 1831-ben a már előbb létezett, de utóbb egészen elkallódott ifjusági könyvtár felállitásához fogott, melyet részint tanitványainak, részint egyes pártfogóknak önkéntes pénzadományaiból czélszerüen megválogatott ifjusági olvasmányokkal évről évre gyarapitott. A téli hónapok vasárnapjain tartott *iskolai istenitiszteletek* alkalmával kitett perselybe a tanulók szintén az ifjusági könyvtár gyarapitására adakoztak. Ez isteni tiszteletek egy nagyobb tanszobában ugy folytak le, hogy az egybegyült osztályok az énekes könyvből a rector vezetése mellett egy éneket elénekeltek, ezt követte aztán egy evangeliomi részlet felolvasása, megmagyarázása és ezzel kapcsolatban a gyermeki felfogáshoz mért oktatás és intés, befejezésül egy rövid ima és ének. Klein tanári müködésének örvendetes eredményei rövid idő mulva helyreállitották az egyház tagjaiban iskolájuk iránt a bizalmat és érdeklődést, melyek Lamoss idejében nagyon tünedezni kezdtek.

Érvényben voltak ugyan még Klein rectorsága alatt is némely nevelési eljárások és isk. szokások, melyek inkább a régi időkre emlékeztettek; de hisz a tapasztalás szerint a helyesebb irányok és eszmék, kivált a nyilvános nevelés és oktatás terén, nem szoktak valami nagy gyorsasággal hóditani.

Igy Klein alatt is különösen az alsóbb osztályokban még igen gyakran igénybe vették a vesszőt és alkalmaztak különféle fura büntetéseket; még alatta és után is Kellner Károly alatt majdnem 1848-ig erősen járták a »signumok«. A signum keréklapban végződő sima fadarab volt, melyet zsebében hordhatott a tanuló. Iglón kétféle signum járta: az egyik S. M. (signum morum)

a másik S. L. (signum linguae) betükkel jelezve; az elsőnek az volt a rendeltetése, hogy annak adják, a ki az utczán szóval vagy tettel a jó erkölcs, a mores ellen vétett, a másikat pedig az kapta, a ki nem beszélt tanulótársával latinul, hanem németül vagy más élő nyelven. Az S. M. inkább a donatisták, az S. L. a felsőbb osztályok signuma volt, a kinél a signum éjen át maradt, az köteles volt 15—20 latin szót a Gedicke- vagy a Kleiner lateiner-ből megtanulni és felmondani. E sorok irója is még abban a signumos korszakban kezdte meg diák pályáját s még felhangzanak emlékezetében a classicus phrasisok, melyekkel megkezdődött a colloquium, ha egy signum linguaetől gyanus tanuló a játszótársak közé sompolygott, hogy a signumon valamiképen tuladjon: »Lices mihi blaterare germanice? — »Ego tibi non liceo.« — Ettől a latinságtól Cicero talán megfordulhatott sirjában, de azt a czélt, hogy a fiuk az utczán egymással latinul társalogjanak, a signumokkal elérni nem lehetett.

Több kellemetlenséggel járt a tanulóra nézve, ha a Sig. Mor. maradt nála, mert ezért a latin szók tanulásán kivül sok esetben ráadásul még egy pár ütleget is vánhatott, melyeket a mogyorópálczával tenyerére vagy hátára szabtak. — A Sig. M. ilyenformán a növendékek iskolánkivüli magaviseletének őre akart lenni, — egy fapedellus, mely nem került semmibe s ha olykor elromlott vagy elveszett, a fiuk magok a legnagyobb készséggel hoztak ujat.

A feladott leczkék megtanulásának ellenőrzésére valamennyi osztályban divatozott a decuriók vagy *curiók rendszere*. A tanár a szorgalmasabb tanulók közül kinevezett nehány curiót, kiknek az volt a feladatok, hogy a curiájokba osztott két vagy három tanulótárstól kikérdezzék a leczkét és az eredményt egy külön könyvecskébe irják, még pedig a következő jegyekkel: B. b. fn. n. (valde bene, bene, fere nescivit, nescivit). A curiók a calkulusokat a tanitás kezdetén a tanár előtt felolvasták. Ha a tanár ismételve készületlennek talált valakit, annak a nevét az első curio beirta a »*fekete könyvbe*« (így nevezték fekete boritékáról). A fekete könyvbe kerülteknek névsora azután minden szerdán és szombaton a délelőtti tanitás végén felolvastatott ezzel a bevezetéssel: »Pro recomponsatione pergunt , — a kinek a neve kétszer fordult elő benne, annak egyet, — ha többször, akkor kettőt mértek a tenyerére a mogyoró pálczával, azon fölül pedig délután egy órakor az elhanyagoltaknak pótlása végett az isko-

lába kellett jönnie, s leczkéjét az oda rendelt custosnak felmondania.

A 30-as évekig a magyar nyelv az iglói progymnasium tanterveiben sem mint tantárgy, sem mint tanitási nyelv nem szerepelt. De akkor egy uj szellem lehellete kezdett az országon átvonulni. Ez a reformkorszaké volt. Sürgetni kezdik, hogy a közigazgatás és közoktatás nyelve a magyar legyen, a nemzeti eszme felgerjeszti a hazafias érzületet a társadalom minden rétegeiben s érezteti hatását a felvidéki városoknak akkor még legnagyobb részben nem magyarajku lakosságával is.

Ilyen hazafias s egyszersmind nagyobb képzettség után törekvő szellemtől sugalmazott folyamodványt nyujtott, be (1834 április 6-ikán) az egyházi conventhez 22 egyháztag a polgári osztályból az iglói progymnasium kibővitése végett. Annak előrebocsátásával, hogy mily üdvös befolyással vannak ugy iskolai, mint anyagi tekintetben a közállapotok emelkedésére a fejlettebb tanintézetek, arra kérik az egyháztanácsot, hogy az eddigi iskolát bővitse ki egy rhetorikai tanfolyammal, hol az iglói szülők gyermekei a *magyar nyelvet* is elsajátithatnák, melyet minden müveltebb honpolgár már most is birni óhajt, a közel jövőben pedig nélküle senki el nem lehet. »Ha gyermekeinket — igy folytatják tovább — nagyobb müveltségben részesitjük, a politikai élet terén is nagyobb sulylyal fognak birni; müveltebb utódainkban a honpolgárok számát olyan tagokkal fogjuk gyarapitani, a kik isten, a haza, önmaguk és embertársaik iránti kötelességeikről nem fognak megfeledkezni.« — Felemlitik még, hogy az iskola kibővitésére mindenekelőtt egy nagyobb épületre volna szükség, egy ilyennek megszerzésére épen most kinálkozik igen kedvező alkalom (a Czabalay-féle házról volt szó); tudják, hogy áldozatok nélkül czéljuk el nem érhető; az egyház tagjai áldozatot hozni készek és hiszik is, hogy isten segitségével és a Convent bölcs vezetése mellett czélt fognak érni, a mint már eddig is egyesült erővel és kitartással más fontosabb vállalataik szintén sikerültek. (Aláirták: Kailing János, Róth János, Rébel András, Thern Márton, Litschner Pál, Barányi János Mihály, Bartsch Dávid, Jantner Sámuel, Fleischer Márton, Jantner J. György, Poltz Mihály, Poltz Mihály jun., Windt Mihály gombkötő, Schwarcz Károly, Windt Lajos, Nemetz János, Reitermacher Sámuel, Lumtzer Sámuel, Scholtz Tóbiás, Weisz András jun., Martzy János, Theil Márton.)

Azonban ennek a kérelemnek óhajtott eredménye

nem volt. Az iglói egyház akkori szük anyagi viszonyai között — eltekintve felszaporodott egyházi kiadásaitól — a már fennálló osztályok fentartását csak a legnagyobb takarékoskodással birván eszközölni, egy rhetorikai tanfolyam felállítására nem is gondolhatott. De a már meglevő osztályok ujabb elhelyezése és a tanitók lakási viszonyainak javitására nézve tett egy czélszerü intézkedést, a mennyiben még ugyanazon évben megvette a lelkészlak szomszédságában a Wolsz-féle házat, azt emeletes házzá átalakitva két tanitónak adott benne lakást és azonfelül egyik osztályt helyezte oda.

Ebben az időben a tiszai ág. h. ev. egyházkerület nagyobb tevékenységet kezdett kifejteni a tanügy rendezésében, egy ugyanazon rendszert követő és a kerület valamennyi iskoláit kötelező tanterv megállapitásán fáradozott. Ez a tanterv végre el is készült és az 1836 jul. 27-én Nyiregyházán tartott kerületi gyülés jóváhagyta és életbeléptetését mindjárt az 1836/7-ik tanévre elrendelte. Ez volt az ugynevezett *nyiregyházi tanterv.* (*Ratio institutionis et educationis* pro collegio, lyceis, gymnasiis et quibusvis scholis Incl. ac Venerab. Superintendentiae Cis. et Trans Tibiscanae in conventu scholastico Eperiessini die 15. Januarii anni 1834 adumbrata, in sessione conventus districtualis Nyiregyhazae celebrati die 27. Julii a Conv. relecta, recognita et publica auctoritate stabilita).

E tanterv elrendelte, hogy a magyar nyelv a donatustól kezdve a középiskola valamennyi osztályainak rendes tantárgya legyen; eszerint a magyar nyelv az 1836/7 tanévtől kezdve az iglói iskolában is a rendes tantárgyak sorába vétetett fel. De az idők áramlata és a polgári élet fejlődése napról-napra jobban követelték, hogy a nemmagyarajku állampolgárok a magyar nyelvet minél előbb és minél tökéletesebben elsajátitsák. A magyarországi ev. iskolákra most egy igen fontos hazafias feladat hárult, t. i. az ev. egyház kebelében élő igen számos nemmagyarajku hivek gyermekeinek lehetővé tenni, az alkalmat megadni, hogy a magyar nyelvet megtanulhassák. Hogy az iglói egyház is lépést tartott a korral, annak egyik bizonysága az 1841. jul. 4-ikén tartott iskolai tanácskozmány, mely a magyar nyelvnek az eddiginél erősebb felkarolását határozta el, olyformán, hogy már az elemi- s illetőleg a leány-iskolában is fordittassék néhány óra magyar olvasásra és magyar nyelvi gyakorlatokra, a grammatikai iskola osztályaiban pedig a tanitás foko-

zatosan ugy haladjon, hogy a syntaxisták egy vagy két tantárgyat már magyar nyelven tanulhassanak, vagyis hogy a legfelsőbb osztályban a magyar nyelv bizonyos tantárgyakban tanitási nyelv is legyen. Ezen határozat folytán Klein János a legfelsőbb tanfolyamban a földrajzt már a következő tanévben magyarul tanitotta.

Mindezek ma csekélységeknek látszanak, de az akkori időben a magyar nemzeti nevelés szempontjából valóságos vívmányok voltak. Az iskolafentartó egyház vezérférfiai egyformán buzgólkodtak az iskolai növendékeknek olyan szellemben való nevelése mellett, hogy azok idővel a haza hasznos polgáraivá legyenek. Ezen iránynak egyik főtényezője volt itt az akkori lelkész és később superintendens Pákh Mihály.

Midőn az ág. h. evangelikusoknak 1842 jul. 15-ikén tartott egyetemes gyülése az ugynevezett *Zay-ugróczi tantervet*, melyet humanus és hazafias szellem lengett át az összes magyarhoni ág. h. ev. tanintézetekre nézve kötelezővé tette, kikerülhetetlen szükséggé vált, hogy az iglói progymnasiumnak eddig csak egy tanártól vezetett két grammatikális osztálya egymástól elkülönittessék, illetőleg egy uj tanerő alkalmaztassék, a mit különben már az a körülmény is szükségessé tett, hogy a tanulók száma ez osztályokban 70-re emelkedett és hogy az az egy tanár évek óta négy tanfolyamatot délelőtt 3 és délután is 3, tehát naponként 6 órán át tanitani volt kénytelen. Klein János rektor inditványára és kérelmére 1843 október 1-jétől egy *segédtanitó* alkalmaztatott, a lucsivnai születésü Grexa János késmárki theologus személyében, 500 váltó forintnyi fizetéssel, mely összeghez az egyházi pénztár 300 frttal, a rector 200 frttal járult, a mi a rector anyagi érdekeire nézve még mindig előnyösebb volt, mint hogyha egy rendes tanárt alkalmaztak volna. A segédtanitónál különösen annak szüksége hangsulyoztatott, hogy a magyar nyelvben kellő jártassággal birjon. Ez a segédtanitói rendszer azután 1854-ig állt fenn. A rector jövedelme akkor az állandó 750 váltó frtnyi (vagy 300 frt p. p.) fizetésen kivül a következőkből állt: minden tanitványától tandij fejében 8 váltó forint, továbbá a névnapi, beirási és bizonyitványi dijak és 10 bécsi öl tüzifa. Beirási dijt csak egyszer fizetett a tanuló, midőn a tanintézetbe fölvétetett, minthogy pedig a rector az elemi iskoláknak is rectora volt, az elemi iskola növendékei is neki fizették a beirási dijt. Iskolai bizonyitványt csak azok vettek ki, a kik az intézetből kiléptek.

Klein J. 1846 jul. 20-án Igló városának tisztujitása alkalmával városi tanácsnoknak választatván, terhes tanári hivataláról lemondott, s azontul a városi közügyek vették igénybe munkásságát. 1867—1870-ig, mint polgármester állott a város élén. Ekkor nyugalomba vonult ugyan, de foglalkozás nélkül egyáltalában nem maradt a késő agg korában is testileg és szellemileg ép férfiu, ki folyton a régi buzgósággal viseltetett egyházi és iskolai ügyeink iránt, a minek egyik bizonysága az is, hogy 1868 óta halála napjáig szakadatlanul tagja volt az iskolai tanácsnak. Meghalt, mint a felsőmagyarországi bányapolgárság egyesületének főjegyzője, 1895 julius 10-én 91 éves korában.

Klein utódja Kellner Károly lett, ki 1846. szept. 10-ikén iktattatott rectori hivatalába. A progymnasium alatta is eddigi szervezetében folytatta müködését. Grexa János segédtanitónak 1844-ben történt önkéntes lelépése után Mikolay János volt a segédtanitó 1849-ig, a mikor Holló-Lomniczra lelkészül választották. (Itt hosszabb ideig müködött, utóbb nyugalomba vonulva visszatért Iglóra, hol 1877-ben meghalt). 1849—1852 a segédtanitói hivatalt az iglói származásu Mikolik Gyula viselte, ki Eperjesre választatott organistává és tanitóvá, 1852—1854-ig pedig a szepes-durándi születésü Bogsch János, ki utóbb a pozsonyi főreáliskola tanára lett.

Kellner Károly tanári müködésének első éveiben a két nyelvtani osztály növendékeinek száma folyton emelkedett, ugy hogy az 1847/8-ik tanévben már meghaladta a 100-at. Az 1849 után bekövetkezett politikai reactio leapasztotta ugyan e számot, de az előbbi időkhöz képest az még mindig elég tekintélyes volt.

III.

Az alreáliskolával combinált algymnasium időszaka. Az algymnasium főgymnasiummá fejlődik. 1854 1864.

Az 1848:XX. t.-cz. 3. §-a, mely szerint minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségei közálladalmi költségek által fedeztessenek, szép reményeket keltett a magyarhoni protestansokban, de azok az 1849-ki szabadság

harcz leveretése után mind meghiusultak. A hazai protestáns egyházra sulyos idők következtek. Az 1850. febr. 10-ki Haynau féle edictum különösen az ág. evang. egyházra mért kemény csapást. Szeberényi, Haubner, Sztromszky, Pákh superintendenseket hivatalukból letette, az egyetemes és kerületi világi felügyelőket állásuktól felfüggesztette, az egyetemes és kerületi gyülések tartását betiltotta — az evangelikus egyház egységes szervezete fel volt bontva, az evang. iskolák fentartója, az egyház, meg volt bénitva.

A politikai élet átalakulása a közoktatási állapotokra is nagy befolyással szokottt lenni. Az absolut kormány gyökeresen megváltoztatott mindent, rákerült a sor a nyilvános tanintézetekre is.

Életbe lépett az *Organisations-Entwurf.* Az Entwurf szerinti szervezkedés a szegény evang. iskolákban nagy nehézségekkel járt, mert nagy anyagi áldozatokat kivánt, ámbár tagadni nem lehet, hogy sok tarthatatlan iskolai állapotot megszüntetett.

Az Organisations-Entwurf az iglói iskolát is válságos helyzetbe hozta. Az egyházközségnek kettő közül választania kellett: vagy az Entwurf szerint szervezkedni, vagy iskoláját beszüntetni. Az egyház az elsőre szánta el magát: a két-két évfolyamu két nyelvtani osztályt 4 külön osztállyá kellett átalakitania, legalább is ugyan annyi tanárral. De ezt a szervezést a pénzalap elégtelenségén kivül nehezité még azon körülmény is, hogy az irányadó egyéniségek az ujjá szervezendő tanitézet jövendőbeli jellegére, irányára nézve nem voltak egy véleményen. Mert mig egyesek, tekintettel a gyakorlati élet követelményeire, az intézetet alreáliskolává kivánták átalakitani, addig mások részint az autonom prot. egyház érdekében, részint a növendékeknek több oldalu kiképezése végett a gymnasiumi iránynak további fentartása mellett küzdöttek. E fontos kérdés behatóbb tárgyalása és véleményadás végett a convent Trangous József, egyházfelügyelő, Szontágh Ede, dr. Posevitz Sámuel isk. felügyelők, Klein J. S., Szontágh Lajos, Prihradny Ernő, Glós János, Trangous Lajos, Nadler Károly és Fest Imre (egyh. jegyző) tagokból álló választmányt küldött ki 1852. márcz. 7-kén tartott üléséből.

Ugyan ezen gyülés alkalmával tette Trangous Lajos nyug. kapitány az inditványt egy iskolai pénzalap előteremtése végett: meggyőződése szerint az iskolát fenn kell tartani és a kivánalmak szerint szervezni, de a szer-

vezés nagyobb áldozatokat kiván az egyház tagjaitól; itt most nem mulékony, kisebb pénzadományokról van szó, milyenek a mindennapi életben gyakran előfordulnak, hanem egy nagy elhatározásról, egy nagy emlékezetes műről, — erre azonban a családapák csak akkor fogják magukat elhatározni, ha át lesznek hatva azon meggyőződéstól, hogy ha vagyonuknak egy részét egy iskolai alap megteremtésére áldozzák — az a jövő nemzedékre nézve több áldással fog járni, mint ha örököseiknek valamivel több mulékony földi vagyont fognak hagyni, mert a legbecsesebb kincs, mellyel protestáns ember bir, a gondos nevelés és a gazdag ismeretek, melyek az egyes embert egész életén át kisérik és melyektől a viszonyoknak semmiféle hatalma őt meg nem foszthatja. A kiküldött választmány hosszabb tanácskozás után azt javasolta a conventnek, hogy az egyház eddigi progymnasiumát *egy al-realiskolával combinált négy osztályu algymnasiummá alakitsa át*, a mint az ilyen bifurkált iskolák felállitását kisebb városokban az Org. Entwurf is megengedi.

Ezt az egyházi convent el is fogadta és azután hozzá fogott a szükséges pénzalap előteremtésére. 1853-ban egy — Fábry János lelkész és Fest Imre által szerkesztett — felhivást intézett az egyháztagokhoz Trangous Lajosnak fentemlitett inditványa szellemében, TRANGOUS LAJOS kapitány és NÁDLER KÁROLY bányabirtokos az ügy élére állva személyesen keresték fel és buzditották áldozatra az egyháztagokat, magok mutatván az áldozatkészségben tettleg is a legjobb példát, úgy hogy rövid idő alatt sikerült kötelező aláirások útján mintegy 26,000 frttal gyarapitaniok az iskolai pénzalapot. Az egyháztagok ezen buzgósága mindenkorra egyik fényes lapja fog maradni az iglói ev. egyház történetének.

De minél inkább foglalkozott az új szervezkedés kérdésével, annál több nehézségek merültek fel a két irány olyan combinálásában, hogy mind a kettő megfeleljen nevének és feladatának. A tervezett csekély számú tanerők mellett a reál-iskola nem lehetett önálló része a tanintézetnek, hanem úgy volt az algymnasiummal összekapcsolandó, hogy a reáltanulók a latin és görög-nyelv kivételével a többi tantárgyakat közösen hallgassák az algymnasium nemendékeivel, mig a mértani rajz (és a tanerőkhöz képest valamitan, némi váltóisme és könyvviteltan) külön tanittassanak a reáltanulóknak. Az Organ. Entwurf szerinti három tanfolyamu alreáltanodákban jóval nagyobb terjedelemben

tanitották a reáliákat, mit az iglói terv úgy gondolt pótolhatni, hogy az al-reáliskolai tanfolyamot négy évre nyujtotta ki.

Az emlitett tervezgetések közben ismét elmult egy év. A cs. k. isk. tanácsos (Schulrath) Tomásek Pál mindinkább sürgette a szervezkedést.

Az 1855. okt. 14-kén tartott egyházi convent Trangous József egyh. felügyelőnek azon kijelentésére, hogy az egyházi és iskolai pénzalap még nincs annyira rendezve és megerősödve, hogy új tanárokat kellő számban és véglegesen lehetne már mostan választani, abban állapodott meg, hogy alkalmaztassék egyelőre ideiglenesen két tanerő. Ezen határozat folytán felkéretett az akkor Iglón tartózkodó dr. TAVASI LAJOS, a pesti hatosztályu gymnasiumnak volt igazgató tanára, nemkülönben a bécsi mügyetemen végzett iglói születésü JANTNER BERNÁT, nem volnának-e hajlandók szülővárosuk és anyaegyházuk iránti tekintetből is a szervezkedés és átalakitás munkáját egy évi tanári közremüködésükkel elősegiteni. Dr. Tavasi, ki már előbb Winke über Reformen und Erweiterung der Iglóer Schulen czimü röpiratában tanusitott élénkebb érdeklődést a helybeli tanügy iránt, hetenkinti 7 órát vállalt a természetrajz tanitásában, mig Jantner a mennyiségtan és rajz tanitását vette át a következő tanévre.

Mindez csak félintézkedés volt, de biztos kilátás nyilt arra, hogy a következő iskolai évben a dolgok jobbra fordulnak. Mert időközben az iglói egyház pénzalapja váratlan gyarapodást nyert. Trangous Lajos cs. k. nyug. kapitány ugyanis 1855. aug. 17-kén meghalván, tetemes vagyonának egy része (lakóháza és mintegy 30,000 frt) végrendelete szerint az iglói ev. egyházra szállt, s igy az iskolának czélba vett uj szervezése, illetőleg a szükséges tanerőkkel való ellátása végre valósulhatott.

1856-ik jan. 8-kán DR. TAVASI LAJOS és JANTNER BERNÁT, szept. 14-én pedig PÁKH KÁROLY magán nevelő, rendes tanárokul választattak, s mind a hárman okt. 7-én szokásos iskolai ünnepélyességgel hivatalukba iktattak. (Ez az ünnepély — alkalmas iskolai helyiség hiányában — a templomban tartatott; 1864-ig a nyári évzáró vizsgálatok is ott tartattak.)

A donatisták osztálya már három évvel előbb beszüntetett, illetőleg a népiskola 2-dik osztályává alakittatott át, Scholtz József a donatisták volt tanitója pedig az algymnasiumban folytatta müködését. E szerint az alreáliskolával combinált algymnasiumnak következő 5 tanára volt:

Kellner Károly egyszersmind igazgató, Scholtz József, dr. Tavasi Lajos, Jantner Bernát és Pákh Károly.

Egy-egy tanár fizetése 1856—1861-ig 460 frt volt lakbérrel együtt, azon felül az összes tandíjnak $\frac{1}{3}$-de, névnapi illetőség és 10 bécsi öl tüzifa megfelelő fuvarbérrel 65 frt értékben. A helybeli tanulók fizettek 5 frt, a vidékiek 8 frtot tandíj fejében. Egy-egy tanár jövedelme a tanulók akkori száma szerint körülbelől 650 frtot tett.

Az al-reáliskolával kombinált algymnasium tanterve 1856 7-ben a tantárgyakat és heti óraszámot tekintve, következő volt:

Osztály	Vallás		Latin		Görög		Német		Magyar		Földrajz és történ.		Mathem.		Természet rajz		Phys.		Szabadkézi rajz		Mértani rajz		Szépirás		Összesen	
	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn	reál	gymn.	reál
I	2		8	–	.		3		2		3		3		2		.		2		4		1		26	22
II	2		8	–	.		3		2		3		3		2		.		2		4		1		26	22
III	2		6	–	5	–	3		2		3		3		2		.		2		6	–	.		28	23
IV	2		6	–	4	–	3		3		3		3		.		2		2		6	–	.		28	24
	4		28	–	8	–	12		9		12		12		6		2		4		10	–	2		108	91

Ez volt az első terv, mely egy-két év mulva oda módosult, hogy az első és második osztály latin óráiból egy-egy órát a magyar nyelvnek juttattunk, azután hozzá jött a szepesi tanulók számára mint kötelező tárgy a III. és IV. osztályban a tót nyelv hetenként egy-egy órában és végre a IV. osztálybeli reáltanulók számára a vegytan elemei heti 2, utóbb 3 órában. A tankönyvek németek voltak, az előadás németül, de a vidéki tanulók érdekében magyarul is folyt.

Következő tankönyvek voltak használatban:

1. a vallástanban: Simon. Religionslehre II. III. folyam.
2. a latin nyelvben. I. II. oszt. Dünnebier. III. IV. osztály: Putsche, Corn. Nepos. Phädrus és J. Caesar de bello gallico.

3. a görögben: Kühner grammatikája és a IV. osztályban azon kivül még Feldbausch és Süpfle Chrestomathiája.
4. a németben: I. II. oszt. Wurst. III. IV. Heyse és Mozart, Lesebuch.
5. a magyarban: I. II. oszt. Samarjay. III. IV. Töpler, Leitfaden és Warga, Olvasókönyv.
6. a földrajzban: I. Bellinger. IV. Österreichische Vaterlandskunde.
7. a történelemben: II. III. Beck J. Lehrbuch d. allg. Geschichte.
8. a természetrajzban: I. II. Burmeister, Grundriss d. Naturgesch. III. Fellöcker Mineralogie.
9. a természettanban: Schabus, Naturlehre.
10. a szám- és mértanban: Mocnik.
11. a rajzban: Hermes, Systemat. Zeichenschule. Heissig, Anleitung zum Zirkel- und Linealzeichnen.

A tanulók összes száma a négy osztályban 1856—62-ig 80—90 között váltakozott; kiknek kétharmada rendesen gymnasiumi, egyharmada pedig reáltanuló volt.

Az Org. Entwurf a régi osztály rendszer helyett a *szaktanitást* hozta be, melylyel a felügyelőség és egyéb egyházi tagok csak nehezen tudtak megbarátkozni, attól tartva, hogy az algymnasiumi növendékek, egységes nevelésére káros befolyással lesz több tanárnak ugyanazon osztályban való működése. De ezen újitásból valami zavar nem keletkezett. Az új szervezetü iskola a még mindég nem elegendő tanárokkal, hozzá látott nehéz feladatának megfejtéséhez, havi conferentiák jegyzőkönyvei, óratervek, kimutatások pontosan beterjesztettek a kassai cs. k. isk. főhatósághoz, az innen érkező számos rendeletek pontosan registráltattak s lassanként bizonyos chablonszerüség foglalt helyet az iskolai ügyek intézésében. — Különös szigoru ellenőrködés alatt állottak a tankönyvek. Minden tanév végén fel kellett terjeszteni azon könyvek jegyzékét, melyeket a következő isk. évben gymnasiumban használni akartak. A mely tanárok nem engedélyezett tankönyvet hoztak volna be, azok kénytelenek lettek volna saját költségükön osztályaikat engedélyezett tankönyvekkel ellátni. (1854. jul. 26-kán 12977. sz. a. kelt rendelet). Ez az ellenőrzés még a felekezeti vallástani könyvekre is kiterjedt, a mint azt az iglói algymnasiumban használt *Simon:* Christliche Religionslehre czimü könyvének betiltása bizonyitja!

Néhány évig minden feltünőbb változás nélkül folyt az iskola élete, midőn Jantner tanár, a helybeli XVI. szepesi

városi takarékpénztárnál elvállalván a könyvelői hivatalt, veszödséges tanári állásáról 1859. végén leköszönt, de azért még tovább is megtartotta érdeklődését felekezeti ügyeink iránt s később még sok jó szolgálatot tett az iglói ev. egyháznak és iskolának, mint az egyház pénztárnoka, majd mint második iskola felügyelő és végre mint az iskola tanács tagja. (Meghalt 1894. aug. 8-án, mint az iglói takarék és hitelintézet igazgatója).

Jantner helyét ideiglenesen az iglói származású UJTELKI SAMU (volt honvéd hadnagy) akkor szabadságolt cs. k. főhadnagy, foglalta el, a ki félév mulva, miután tiszti rangjáról lemondott, véglegesen megválasztatott rajztanárul. Azonban már 1862. junius havában buzgó tanári müködésének harmadik évében meghalt.

Időközben az iskolai ügyek fejlődésében bizonyos stagnálás állott be azon fordulat következtében, melyet az 1859-iki patens idézett elő, az egyházi gyülések visszautasitották azt és az egyház és iskola szabadságát biztositó 1791-iki törvények visszaállitását kivánták. A patens elleni küzdelem foglalta el az elméket. De a patensnek az 1860. május 5-iki királyi rendelet által történt hatályon kivül helyeztetése és az autonomia helyreállitása után ismét nagyobb élénkség kezdett az iskola terén is kifejlődni. Örvendetes fordulat állott be 1861-ben a községi segélyre nézve is. Az ez évben választott városi képviselőtestület (Máriássy Albert polgármester idejében) az egyenjogúság elvénél fogva azt határozta, hogy a milyen összeg fordittatik évenként Igló városa pénztárából a róm. kath. tanitók fizetésére és más iskolai szükségek fedezésére, ugyan annyi adassék hasonló czélokra az iglói ev. egyházközségnek is. E határozat értelmében 1861-ben 2129 frtot kapott az egyház a városi pénztárból, mely összeg a kath. iskolára forditott összegek arányában azóta jóval magasabbra emelkedett.

1862-ben az iglói algymnasium fejlődésének egy új időszakába lépett. TRANGOUS JÓZSEF az érdemekben dús egyházi felügyelő ugyanis 1861. okt. 14-én meghalt. Vagyonának igen nagy részét ő is, mint 6 évvel előbb meghalt testvéröcscse Trangous Lajos, végrendeletileg az iglói egyháznak hagyván, az iglói egyház az 1861-ik év deczember 1-jén tartott közgyülésében, miután előbb FEST IMRÉT felügyelőjéül választotta, tanintézetének az eddigi alreál tanfolyamnak fenntartásával teljes nyolcz osztályú főgymnasiummá való kifejlesztését határozta el; hasonlóképen a tanárok állandó fizetését 100 frttal emelte,

megszavazott 2000 frtot alaptőkéül egy tápintézet felállitására és évenként 100 frtot a tanszerek gyarapitására. — Felmerült ez alkalommal a tanároknak fizetendő személy pótlék eszméje is. Az iskolai választmány ugyanis azt inditványozta, hogy mivel a jó iskolát tulajdonképen a jó tanárok teszik, azon kell lenni, hogy a jónak talált tanárok minél hosszabb időre megtartassanak a tanintézet számára: ennélfogva czélszerü és üdvös dolog volna a jövőre a tanárok fizetését 10 évenként személypótlékokkal emelni, még pedig úgy, hogy itteni müködésük első 10 éve után évi 50 frttal, a 2-ik évtized után pedig évi 100 frttal emeltetnék (és igy tovább). De ez az inditvány elhangzott.

A nagyszerü hagyaték, mely a Trangous testvérek végrendeleteinél fogva az iglói ev. egyházra, mint az iskolát fentartó testületre szállt, részint pénzből, részint házakból, továbbá vasgyári és bányarészvényekből állott s összesen mintegy 150,000 frtra becsültetett.

A dicső alapitók nagy érdeme kötelességünkké teszi, hogy rövid életrajzukat a gymnasium történetébe iktassuk.

A két Trangous testvér atyja TRANGOUS JÁNOS MIHÁLY volt, a ki 1767 körül jött Beszterczebányáról Iglóra, hol a Sz. János bányatársulatnál mint irnokot alkalmazták, s midőn 1774-ben az elzálogositott szepesi városok Magyarországba visszakebeleztettek, a XVI szepesi városi kerületnél lett irnokká. Idő multával Igló városában tanácsos, utóbb biró és ismét tanácsos volt. 1773-ban nőül vette REINLÄNDER BORBÁLA-t. Hat gyermek közül csak két fiu és egy leány élte tul a szülőket. TRANGOUS JÓZSEF az idősebbik fiu 1783 márcz. 14-ikén született Iglón. A gyermek szorgalmasan tanult, hogy idővel kenyere után láthasson. Miután elvégezte a jogi tanfolyamot, 22 éves korában Iglón telepedett le mint ügyvéd. Életpályája csendesen, zajtalanul folyt le. 1825-ben a tevékeny és buzgó férfiut, a ki már 1810 óta iskolafelügyelő volt, az iglói ev. hitközség egyházi felügyelőjévé választotta, mely hivatalát haláláig ernyedetlen buzgalommal viselte. Jelentékeny részt vett a felsőmagyarországi bányapolgári egyesület szervezésében is, mely egyesületnek évtizedeken át főjegyzője volt. A XVI szepesi városok kerületének érdekében egy félszázadon át kifejtett buzgó munkálkodásáért a 12 évi elnyomatás után 1861 máj. 2-án ujjászervezett kerület azzal fejezte ki iránta elismerését, hogy kinevezte tiszteletbeli gróffá (grafius).

Trangous nagy előszeretettel viseltetett a latin nyelv és a bölcsészeti tudományuk iránt s utolsó éveiben szenvedélyesen olvasta Schopenhauer müveit. Az iglói gymnasium iránt mindvégig legnagyobb érdeklődést tanusitott, de a Bach-korszakbeli tanügyi ujitásokkal nem tudott egyetérteni, s különösen a tanerők szaporitását mindig nagy »erőpazarlásnak« mondta. Gyakran foglalkozott a nőnevelés kérdésével is, s meglévén annak nagy jelentőségéről győződve, házát egy felállitandó ev. leányiskolára hagyományozta. Házasságát az ég nem áldotta meg gyermekekkel. Majdnem 79 évet élt, meghalt 1861 okt. 17-én, neje Bröör Zsuzsanna pedig 1879 aug. 28-án 91 éves korában.

Trangous Lajos az ifjabbik testvér 1786. nov. 27-én született Iglón. Mikor a franczia háboru idején 1809-ben a magyar nemes családok fiai a zászlók alá siettek, bátyjának kellett volna beállani, de az élénk természetü Lajos, a kinek különben is hajlama volt a hadi pályára, testvérét szivesen váltotta fel. A drezdai csatában 1813-ban már mint főhadnagy vett részt; itt azonban egy ágyúgolyó elszakitotta jobb karját. Drezdába vitetvén, egy Rumpelt nevü szegény családnál részesült gyöngéd ápolásban, s nemeslelküségének fényes bizonyságát adta később az által is, hogy végrendeletében e szegény családnak 15,000 frtot hagyományozott.

Drezdából azután Bécsbe jött. A csonka kar nem akart gyógyulni, s az orvosok attól tartottak, hogy az ifju hős csontszú áldozata lesz. Kapitányi ranggal nyugdijazva hazament Iglóra, hol állapota napról-napra aggasztóbbá lett, s már maga is lemondott a felgyógyulás reményéről. Egyszer azonban, a mint sebesült karját nyomogatta, a csonka karcsont egészen váratlanul, elválva az izmoktól lába elé esett. Erre aztán rövid idő mulva teljesen felgyógyult s majdnem 70 éves kort ért. Félkezével rendkivüli ügyességet tudott kifejteni, jól irt, maga öltözködött stb.

Egészsége helyreálltával felvilágosult éber szelleme a tétlenséget kinzónak találván, hajlamát követve, a vaskohászatba vágó müveket kezdte szenvedélylyel tanulmányozni. Az Igló és Dobsina közt fekvő (most már nem létező) Palczmann-féle vaskohót Prihradny Dániel iglói kereskedővel nehány évre kibérelte. Vállalata sikerülvén, terjedelmesebb bérletekbe vágott: kibérelte, de csak egymaga, a sztraczenai hutát s itt vetette meg tulajdonképen vagyonának alapját, utóbb pedig ismét Prihradnyék tár-

saságában a káposztafalvai és szepes-sümegi vasgyárakat bérelte ki, s a mellett, hogy maga is vagyonos emberré lett, igen üdvösen hatott a környékbeli vasiparra, a menynyiben az általa behozott czélszerü ujitásokat más vaskohók is előnyösen utánozták. Később Krompach szepesi bányaváros területén vásárolt egy telepet, hol 180,000 frtnyi beruházással vasöntő gyárat állitott fel, mely rövid idő mulva a legvirágzóbb vállalattá fejlődött.

Az 1848-iki politikai nagy változásokat örömmel üdvözölte, s mint a felső magyarországi bányászati viszonyok alapos ismerője az első magyar pénzügyi miniszterium bányászati ügyosztályában osztálytanácsosi hivatalt is vállalt. Noha a magyar kormányt Debreczenbe már nem követte, utóbb mégis sok kellemetlensége volt, különösen a miatt, hogy krompachi gyárában ágyugolyókat öntetett a magyar sereg számára.

Nyugdijától megfosztották, s mint volt cs. k. kapitány ő sem kerülte volna ki a többi elitéltek sorsát, ha — a mint ezt teljesen megbizható forrásból tudjuk — a kutatók szemét tizezer forinttal be nem köti vala.

Neki sem engedte meg a sors, hogy maga után utódot hagyjon. Händl Magdolnával kötött házasságában tizenegy gyermeke született, de azok közül egy sem érte el a hetedik évet, 1855. aug. 15-én derült kedélylyel távozott Iglóról, hogy krompachi gyárát megtekintse. Útközben Szepes-Olasziba tért, hol egy elárvult lánykát neveltetett. A kolera akkor ütött ki a Szepességen; a leányka éppen a betegséggel vivódott. Trangous meglátogatta a kis beteget, s aztán tovább folytatta utját Krompach felé. Itt hirtelen rosszul lett s aug. 17-én már meghalt.

Trangous jellemének egyik fővonása a jótékonyság volt; még életében ezreket áldozott szegény tehetséges ifjak kiképeztetésére, elszegényedett családok segélyezésére. Végrendeletében rokonairól és minden hivatalnokáról bőkezüen emlékezett meg, különösen pedig az iglói iskoláról. — Az iglói ev. egyház a temetőben a Trangous testvérek hamvai fölé szép két emlékszobrot emelt. Élethiven talált arczképeik, melyeket 1863-ban az egyház megbizásából Boemm Tivadar lőcsei képiró festett, a főgymnasium nagytermét diszitik.

*

Trangous József utódja az egyház felügyelői tisztségben Fest Imre inditá meg Szontagh Ede és dr. Posewitz Sámuel iskolafelügyelők hathatós támogatása

OR.
EVANGÉL.

mellett a főgymnasiumi szervezkedés munkáját. Ujtelki helyére 1862. aug. 17-én a göttingai egyetemről hazatért KÖVI IMRE, a megnyitandó V. gymn. osztály alkalmából pedig KUNTZ ÖDÖN, akkor a beszterczebányai ev. gymnasium tanára, választattak rendes tanárokul.

Az V. osztály megnyitásával megnyilt a gymnasiumi *tápintézet* vagy alumneum is. A magyarhoni ág. hitv. evangelikus középiskolákban régi idők óta fontos feladatot teljesitettek az alumneumok. Hány kitünő tehetségü, szegényebb sorsú tanuló nem léphetett volna a tudományos pályára a tápintézetek segitsége nélkül! Már a megelőző évnek szeptember havában inditványozta az iskolai bizottság egy tápintézet felállitását, mivel egy prot. iskolát — így hangzott a megokolás, nem csak a jobb módú, hanem a szegényebb, nem csak a helybeli, hanem a vidéki bármily rendü és sorsú tanulók számára is hozzáférhetővé kell tenni, minél több társakkal érintkezik a tanuló ifjú, annál inkább fejlődik jelleme, annál hazafiasabbá lesz érzülete, annál jobban élesedik az esze.

Az 1861. decz. 1-én tartott emlékezetes közgyülés 2000 frt. mint külön kezelendő, de azért az egyházközségi vagyonhoz tartozó pénzalapot szavazott meg egy tápintézet felállitására, melyben a szegényebb tanulók olcsó dijért részesülhessenek tisztességes, közös ebédben. Határoztatott továbbá, hogy a tápintézet már a legközelebbi tanév kezdetén nyiljon meg.

A gyakorlati kivitelt, az uj intézet szervezését, berendezését, kezelése megállapitását a közgyülés egy állandó tápintézeti választmányra bizta, melynek első tagjai voltak: NÁDLER KÁROLY a bizottság elnöke, KELLNER KÁROLY igazgató, dr. TAVASI LAJOS a tápintézet első gondnoka, PÁKH KÁROLY tanár, mint jegyző, továbbá BARTHOLY SÁMUEL, BARTSCH DÁVID, id. MARSCHALKÓ JÓZSEF, MARSCHALKÓ PÁL, MÜNNICH SÁMUEL, OSWALD SÁMUEL és SZTRELKO KÁROLY egyháztagok. E bizottság feladatához tartozott a tápintézeti pénzalap gyarapitásáról való gondoskodás is, azért e téren is megindità müködését a helybeli lakosság körében, s ez irányban különösen az elnök fejtett ki nagy buzgóságot. Igy a bizottság többek között 1862. decz. 31-én rendezett egy kisorsolással egybekötött tánczvigalmat, mely 1005 frttal növelé a tápintézeti alapot; (a kisorsolandó tárgyak legnagyobb részét az iglói ev. egyház buzgó nő-tagjai ajándékozták); ajánlotta pénzintézetek és mükedvelők pártfogásába a fiatal intézetet; gyüjtött évenként élelmi szereket és pénzt és mindjárt

kezdetben oly szerencsés volt, hogy számos nagyobb pénzadományokról tehetett az egyházi conventnek jelentést. Igy ajándékozott a tápintézeti alapra PRIHRADNY GUIDO 600 frt, MARIÁSSY ALBERT 200 frt, MARIÁSSY FERENCZ (Márkusfalva) 200 frt, SZTANIK SAMU kereskedő 200 frt, SCHWARTZ SÁNDOR VIKTOR kereskedő 200 frt, KAUFMANN LAJOS, 100 frt, MELCZER ÁGOST 100 frt, TÁY SAMU 100 frt, KLUG NÁNDOR (Kotterbach) 60 frt, SCHWARTZ LAJOS (Kotterbach) 50 frt, JANTNER BERNÁT 75 frt.

A bizottság az 1868-ik év végéig működött, midőn a tápintézet már annyira megizmosodott, hogy a nagyobb gyámolitást nélkülözhette.

A tápintézet az 1862 3 tanév kezdetén a régi gymnasiumi épületben megis nyilt. Az első évben csak 16 tanuló élelmeztetett és csak ebéddel, (tiz hónapra 30 frtért), a következő évben már vacsora is járult az ebédhez, (10 hónapra 44 frtért), 7 év mulva a tápintézet látogatóinak száma már meghaladta a 200-at, ami legékesebben szóló bizonysága annak, hogy a tápintézet berendezése és kezelése minden tekintetben jó, a koszt tápláló, elegendő és tiszta volt. Azóta több ezer tanuló érezte tápintézetünk jótékony hatását, mert valláskülönbség nélkül beléphet ide minden tanuló. Az alapvető helyes számitások, az egyháztagok és általában az iglói társadalom anyagi támogatása (1864. jan. 27. az iglói casino is egy bált rendezett a tápintézeti alaptőke javára), a volt bizottság buzgósága, az élelmi szerek árának kedvező constellatiója és a lelkiismeretes kezelés következtében a tápintézeti pénzalap oly örvendetesen gyarapodott, hogy 1866-ban örök áron megszerezhette a gymnasium közvetlen szomszédságában a Sztrelko-féle házat, a melyben a tápintézet jelenleg is el van helyezve, sőt 1872-ben a felső emeletet is kiépithette, azon felül pedig a szegényebb tanulóknak évenként mintegy 500 frtot elenged az élelmezési dijakból. — A tápintézeti gondnokság (ephoratus) mindig egy tanár kezében van. A gondnok évi tiszteletdija kezdetben 50 frt volt, 1872 óta 100 frt. — A tápintézeti díj jelenleg 52 frt, csak ebédért 43 frt.

1863. április havában az iglói egyházat érzékeny veszteség érte: az egyház kormányát biztos kézzel vezető Fest Imre felügyelői állásáról lemondott. Alig másfélévre terjedő felügyelői működése alatt iskolai ügyeinket örvendetes emelkedés és korszerü haladás jellemzi; az iskolának az V. osztálylyal való kibővitése, két uj tanerő alkalmazása, a tanári fizetések javitása és a tápintézet felállitása, buzgó tevékenységéről tesznek tanubizonyságot.

t

Fest Budapestre költözvén utóbb Gorove mellett a m. k. kereskedelmi miniszteriumban államtitkár lett. († 1883)

1863-ik szeptember kezdetén megnyilt a gymnasium VI. osztálya, miután ugyanazon év. aug. 16-án JERMY GUSZTÁV, akkor kisujszállási tanár, választatott különösen a természettudományi szakra rendes tanárnak, reá bizatván egyszersmind a gymnasiumi muzeum (természettani és természetrajzi tárak) kezelése, melynek felszerelése- és berendezésére az egyház (1864. jan. 31-dikén) 400 frtot szavazott meg.

Az intézetek ezen fejlődése mellett azonban az eredetileg nem is iskolai czélokra épült, hanem pár évvel előbb még lelkészi és tanitói lakásokul szolgáló épület szűk szobái a tanulók számának növekedésével kezdtek nagyon kényelmetlenekké válni. Egy nagyobb rajzteremre okvetlenül szükség volt, a miért is az 1864-ki nyári hónapokban két szoba boltozata és a köztök levő fal lebontatott. Ezzel az iskola egy nagyobb termet nyert ugyan, de az általános bajon ez nem segitett.

Emlékezetessé lett ez az esztendő néhai SZONTAGH LAJOS, az 50-es években volt iglói polgármesternek végrendeleti hagyománya által is, ki — egyéb jótékony végintézkedéseitől eltekintve. — 500 frtot hagyott a gymnasiumnak ösztöndijalapul szegény tanulók számára, 500 frt a tápintézeti, és 500 frtot a helybeli tanári segélyalapnak. Midőn ezen nemes emberbaráti tényt hálával jegyezzük gymnasiumunk történetébe, egyszersmind felemlitjük azt is, hogy az iglói gymnasium ugyanazon évnek junius 26-án (vasárnap) a kegyeletnek szép ünnepét ülte, a mely napon t. i. az iglói egyház dicső emlékezetü két jótevőjének, a Trangous testvérpár sirjára emlékszobrot állitott. Az egyházhivekkel az összes tanuló ifjuság is kivonult az áldott hamvak nyugvóhelyére, hogy ott ünnepi beszédek és énekek által hálás érzelmeinek kifejezést adjon.

Az 1864 5-ik tanévben megnyitandó VII. osztály ismét egy uj tanerőt kivánván, a választás dr. Emericzy Géza akkori nyiregyházi tanárra esett, egyszersmind pedig részint az alreál osztályok tökéletesebb ellátása végett, részint azért, mivel Fábry János helybeli lelkész, ki az egyháznak szorultabb anyagi helyzete iránti tekintetből 1856-ban önként elvállalta a gymnasiumban a vallástanitást, felszaporodott lelkészi teendői miatt a gymnasiumi hitoktatástól felmentését kérte, PAYER JENŐ mateóczi tanitó választatott tanárrá. Minthogy azonban dr. Emericzy annak kijelentésével, hogy szellemi téren

csak az müködhetik önmegadással és sikerrel, ki anyagi tekintetben némileg biztositva látja magát, ez állást csak azon feltétel alatt volt hajlandó elfogadni, ha tanári fizetése 900 frtban állapittatik meg, mely esetben ő a reá eső tandijosztalékról lemondana: megválasztásának nem lett eredménye, mert az egyház sem a tanárfizetési rendszeren változtatni, sem a többi tanárokkal szemben ilyen különállást behozni nem akart. Ilyen körülmények között az egyházi convent a késmárki származásu LINDTNER ERNŐ-t ideiglenesen választotta egy évre tanárul, kire az iskolai bizottság hosszabb tárgyalások után a VII. osztályban a latin, az V., VI. és VIII. osztályban pedig a német és magyar nyelv tanitását bizta.

Uj osztálylyal és uj tanerővel gyarapodva nyilt meg az uj tanév, mely nem sokára az igazgatói hivatalba is személyi változást hozott. Az iskola belső és külső életében megváltozott viszonyok, a tanulók számának nagyobb arányokban való növekedése és azzal kapcsolatban az iskolai fegyelem erélyes kezelésének szüksége, valamint a gyakoribb érintkezés a szülőkkel és a felsőbb iskolai hatóságokkal Kellner Károly eddigi igazgatóban — tekintettel hanyatlásnak induló egészségére — megérleltették azon szándékot, hogy az igazgatói hivatalról lemondjon, a mi 1864 nov. 30-ikán meg is történt.

Mielőtt még uj igazgató választatott volna, az egyházi convent az állandó igazgatói hivatalt megszüntetve, a többi ág. h. ev. középiskolák példája szerint a váltakozó igazgatói rendszert léptette életbe, kimondta azt is, hogy az uj igazgató ez alkalommal kivételesen csak másfél évre (az 1865 6-ik iskolai év végéig) választassék és hogy az uj igazgató — a mint eddig szokásban volt — a helybeli elemi iskola igazgatója is legyen, egyszersmind az iskolai bizottságot egy igazgatói utasitás kidolgozásával bizta meg, mely egy szükebb tanári választmány által elkészittetvén, a convent által utóbb megerősittetett.

Ezek után az egyházi convent 1865. jan. 8-án PÁKH KÁROLY tanárt választá szavazattöbbséggel másfél évre igazgatóvá. Ez a választás még a tanárok hozzájárulása nélkül történt, mert abban az időben a convent az igazgató választását a maga kizárólagos jogának tekintette. Az uj igazgató jan. 10-én Szontagh Ede, dr. Posewitz Sámuel iskola felügyelők, a tanári testület és az összes tanuló ifjuság jelenlétében be is iktattatott hivatalába. Ez a beiktatás a régi épület rajztermében történt, hol a harmadfélszáz tanuló ugyszólván egymás hátán szorongott,

a »medium« vagy közép oly szük volt, hogy oda székeket elhelyezni nem is lehetett s igy a felügyelők és tanárok is kénytelenek voltak a beiktatást állva végig hallgatni. Ennek különben mégis az a jó oldala volt, hogy bebizonyitotta »ad oculos« iskola helyiségeink nyomoruságos állapotát, hogy ez a helyzet tarthatatlan, hogy a régi falakat minél előbb le kell dönteni.

Az uj igazgatónak nem volt épen könnyü a feladata. Mert eltekintve attól, hogy az uj főgymnasium csak töretlen utat látott maga előtt és nem birhatott még azzal a tanáritestületekről tanáritestületekre átmenő traditióval, mely az egyes tanárok tapasztalásbeli hiányát az ifjuság vezetésében tájékoztatólag pótolja, igazgatói sok teendője mellett hetenként 23 órán kellett tanitania, mely óraszám a következő évben nagy nehezen 21 órára szállittatott le, mivel minden tanárnak meg volt a maga 22–23 heti órája, s azonfelül szokásban volt még az is, hogy a tanári pénztárt is az igazgató kezelje.

Az igazgatónak első teendői közé tartozott az iskolai rendtartás főbb pontjainak megállapitása, egy uj anyakönyv és uj iskolai törvények szerkesztése, a gymnasiumi irattár rendezése és jegyzékbe foglalása, a tanári pénztár számára uj számadási könyv készitése, a tanév-nyitó és utóbb a tanév-záró ünnepélyek keretének megállapitásá, a tanuló ifjuság iskolán kivüli magatartásának ellenőrzése és az iskolai helyiségeknek kellő rendben tartása. Az utóbbiakra nézve kieszközlé, hogy az egyháztanács egy pedellust vagy iskolaőrt alkalmazott s a tanórák pontos jelzésére egy kis harangot vétetett.

A mi a tantervet illeti, az iglói főgymnasium a többi ág. h. ev. gymnasiumok tantervéhez (mely jóformán csak az Organ-Entwurf-féle volt) alkalmazkodott. Azonban a többiekétől főleg abban különbözött, hogy kezdettől fogva kötelező volt itten a rajz a négy alsó osztály minden tanulójára és azonfelül alkalmat nyujtott a felsőbb osztálybeli tanulóknak arra, hogy a rajzban tovább képezhessék magukat. Továbbá különbözött még abban is, hogy a tót nyelv — tekintettel az alreál iskola növendékeire — a III. és IV. osztályban az iglói és általában a szepesmegyei születésüekre nézve kötelező tantárgy volt.

Az iglói gymnasium pártfogósága különös érdemeket szerzett magának az által is, hogy kiterjesztette gondját a tanulók testi erejének rendszeres fejlesztésére. Az algymnasiumi osztályokkal már 1861/2-ben tartattak szabadgyakorlatok, 1863 4-ben pedig, a mikor még a leg-

több magyar honi középiskolákban hire sem volt a testgyakorlatoknak, a gymnasiumi pártfogóság valamennyi tanulóra kötelezőleg hozta be a *tornázást*, melynek első tanitója intézetünkben Mössl Gusztáv a helybeli evang. népiskola tanitója volt. A tornázás rendszeresebb gyakorlása végett a gymnasium telkén álló régi faszínek és istállók lebontattak, s mintegy 1200 négyzet méternyi tér kaviccsal és homokkal feltöltetve, a szükséges tornaeszközökkel és állványokkal felszereltetett, s ezáltal a tanintézet egy nagy és szép *nyári tornatérrel* gyarapodott.

Hasonló felkarolásban részesült az *ének* is, mely az első 3 osztályban szintén kötelező volt, és Mössl tanitó kezelése alatt állt, mig a felgymnasiumi osztályokban ének-kör alakult, melynek első és szakavatott vezére Payer Jenő tanár volt, ki 1865/6-tól 1871 2-ig, 6 éven át a legszebb eredménynyel folytatta ebbeli működését önkényt és tisztán az ügy iránti szeretetből vállalkozván e munkára. Az utolsó évben az egyház ebbeli működését külön honorálta.

A *tanitási nyelvre* nézve az első szervezkedés alkalmával oly megállapodás történt, hogy az első két osztályban, tekintettel Igló és a Szepesség németajkú lakosságára, a tanitás nyelve egyelőre a német maradjon, a III. és IV. osztályban két három és fokozatosan több tantárgy is magyarul tanittassék, az V. osztálytól kezdve pedig magyarul folyjon az előadás. E berendezés czélszerünek bizonyult, mert a nem magyarajkú tanulók minden nagyobb megerőltetés nélkül úgy elsajátitották a magyar nyelvet, hogy a gymnasium bevégeztével gondolataikat teljes könnyüséggel és szabatosan ki tudták fejezni magyar beszédben és irásban, mig másrészt a magyar szülők kivánsága, hogy fiaik itt németül megtanuljanak, kellő figyelembe vétetett, kivált az alsó osztályokban. Hogy pedig a felsőbb osztályok növendékeinek is több alkalmuk legyen a német beszéd és irás gyakorlására, valamint a német irodalommal való foglalkozásra, utóbb 1869/70 egy német nyelvgyakorló kör alapittatott, melynek első elnöke dr. Tavasi Lajos tanár volt; ez a kör a még régibb magyar önképző-kör mellett mai napig is fennál.

1864 5. tanév második felének kezdetén zavarólag hatott a tanitás menetére Lindtner Ernő ideiglenes tanárnak váratlan lemondása, s minthogy új tanárválasztást rögtönözni czélszerűnek nem látszott, a Lindtner által kezelt tantárgyak tanitását egyes tanárok önként vállal-

ták magokra, és igy folyt a tanév végeig, a melyről még megemlithető, hogy ekkor (1865.) jelent meg az első nyomtatott *értesitő* (tudósitvány) az iglói főgymnasiumról.

Még két tanárra volt szükség, hogy a következő tanévben a VIII. osztály is megnyilhasson. Ezeket az egyházi közgyülés 1865. julius 2-án választotta meg GUHR MÁRTON és SCHOLTZ ÁGOST tanárjelöltek személyében, kik akkor a berlini egyetemen végezték tanulmányaikat, az elsőt a nyelvészeti, a másodikat a mennyiség — és természettani szakra, s miután 1866. jul. 23-án Dobsinán az ág. h. ev. egyetemes tanárvizsgáló bizottság tiszakerületi tagjai előtt letették a tanári vizsgát, állásukban mindketten véglegesittettek.

Most tehát 10 rendes és egy kisegitő tanára volt a tanintézetnek, a kiknek az uj tanévben a nyolcz gymnasiumi osztályon kivül a négy alreálosztálylyal is meg kellett birkózniok a következő tanterv szerint:

Osztály	Vallás		Latin		Görög		Magyar		Német		Tót		Földrajz és történelem		Mathem.		Természetrajz és phys.		Vegytan		Bölcsészet		Váltóisme és könyvvitel		Szabadkézrajz		Mértani rajz		Építészet		Szépirás		Ének		Tornázás		Heti óraszám	
	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál	gymn.	reál
I	2		4	—	—	—	3		3		—		3		3		2		.	.			.	.	1	.	3		.	.	2		1		2		26	25
II	2		6	—	—	—	3		3		—	—	3		3		2		.	.			.	.	1	.			.	.							26	25
III	2		6	—	—	—	3		3		—	—	3		3		2		.	.			—	2	1	.	3		.	.					2		26	25
IV	2		6		—	—	3		3		—	—	3		3		3		.	3			.	.	1	.	4		.	2							26	29
V	2	—	6	—	4	—	2	—	2	—	n k. 2	—	3	—	3	—	2	—	.	.			.	.	—				.	.					2		26	
VI	2	—	6	—	4	—	2	—	2	—	—	—	3	—	3		2	—	.	.			.	.					.	.			2				26	
VII	2	—	5	—	4	—	2	—	2	—	—	—	4	—	3	—	—	—	.	.	2	—	.	.	—								nem köt.		2		26	
VIII	2	—	4	—	4	—	2	—	2	—	—	—	3	—	1	—	6		.	.	2	—	.	.	—												28	
	16	43	—	16	—		20		20		2	—	25		22		19	—	3		4	—	2		4	—	0		2		2		3		8		221	

IV.

A teljes VIII osztályú főgymnasium első időszaka. 1865—1884.

1865. szept. 4-én megnyilt a VIII. osztály is, s ezzel a külső szervezkedés munkája be volt végezve és a miként már előbb is minden uj osztály megnyitása az egyházkerületi főhatóságnak bejelentetett, úgy most még intézkedni kellett arra nézve is, hogy az iglói főgymnasium bizonyitványai kormányhatóságilag is érvényeseknek ismertessenek el. E végett az iglói egyház, mint ezen főgymnasium alapitója és fentartója, az egyházkerülethez kérvényt nyujtott be (l. az 1865. jul. 26-án Felkán tartott tiszakerületi ev. közgyülés jegyzőkönyvének 35. pontját), melyben — annak kijelentése mellett, hogy eleget tévén mindazon feltételeknek, melyek az 1861. évi ág. h. ev. egyetemes gyülés jegyzőkönyvének 23. pontja szerint uj gymnasiumok felállitásánál teljesitendők — azért folyamodott, hogy az iglói főgymnasium mindazon jogokkal ruháztassék fel, melyeket a többi kerületi főgymnasiumok élveznek, nevezetesen pedig azzal, hogy érvényes érettségi vizsgákat tarthasson. Az egyházkerület akkor Máday Károly superintendens és Zsedényi Ede kerületi felügyelő vezetése alatt állt, egyetemes felügyelő pedig b. Prónay Gábor volt. A kerületi gyülés a kérelmet pártolólag terjeszté az ev. egyetemes gyülés elé, s ennek jóváhagyása után a magy. kir. Helytartótanácsnak terjesztetett fel, honnét a tiszai á. h. ev. superintendens, Máday Károlyhoz, 1866. máj. 30-án 40,892. sz. a. kelt következő k. leirat érkezett:

Főtiszteletü Superintendens Úr! Az ujonnan felszerelt iglói ág. hitv. ev. teljes 8 osztályu gymnasium nyilvánossága ellen a f. évi május 11-kén 7006. sz. alatt kelt kegy. kir. udvari rendelvény szerint a legfelsőbb felügyeleti jog szempontjából nehézség elő nem fordulván, nem forog fenn az az iránt is akadály, hogy az ezen tanintézetnél a gymnasiumot végzett ifjakkal rendes és érvényes érettségi vizsgák tartathassanak.

Erről Főtiszteletü Uraságod f. é. február 19-kén 214 sz. a. kelt jelentése csatolmányainak visszazárásával további intézkedés végett azzal tudósittatik.

miszerint felügyelni szíveskedjék, hogy a felterjesztett s legfelsőbbleg helybenhagyott tanterv pontosan alkalmaztassék, s hogy minden abban, úgy nemkülönben a gymnasium szerkezetében netán czélba vevendő változtatás előlegesen bejelentessék, illetőleg a legfelsőbb engedély a foganatba vétel előtt kikéressék. Kelt Budán a magy. kir. Helytartótanácstól 1866. évi május hó 20-kán. — Jagasius Sándor s. k. Friedrich György s. k. Gartner Antal s. k.

Ennek hivatalos közlése a superintendens által úgy az iglói egyházzal, valamint a tiszakerületi közgyüléssel (l. az 1866. jul. 25-én Dobsinán tartott kerül. gyülés jegyzőkönyvének 29. pontját) megtörténvén, ezzel az iglói ev. főgymnasium, tiz rendes és egy segédtanárral, helyet foglalt a többi magyarhoni főgymnasiumok sorában.

A főczél a nyilvános főgymnasium felállitása el volt érve. De itt megállapodni nem lehetett. Arra nem igen számitottak, hogy az intézet tanúlóinak száma oly hirtelen fog növekedni.

Az 1865/6-ik tanév kezdetén a tanulók száma már meghaladta 300-at és a szük tanszobákban napról-napra terhesebbé vált a tanitás.

A tanári testület már a megelőző évben inditott egy mozgalmat az iskola épületének szükséges átalakitása végett, most egy év lefolyása után megújitotta az iskola-tanács útján 1865. okt. 14. az iránt kérelmét, a minek eredménye az lett, hogy 1866. jan. 6-án Glós János egyházi felügyelő elnöklete alatt tartott egyházi közgyülés a beterjesztett épitési tervek alapján elhatározá a gymnasiumi épület átalakitását.

Ugyanez a közgyülés az időközben lelépett dr. Posewitz Sámuel helyébe második iskolafelügyelőül egyhangulag választotta MÜNNICH ADOLF bányaigazgatót, a ki már előbb a tápintézet felállitásának, most pedig az épitésnek legbuzgóbb szószólója volt.

Hogy a gymnasiumi épités ügyében az egyházközség, ámbár annak szükségéről minden tagja meg volt győződve, oly nehezen tudott megállapodásra jutni, annak két főoka volt. Egyik az, mert tartott attól, hogy a pénzalap jövedelme nem fogja megbirni a költséget; a másik pedig az, mert az épitésre nézve két különféle nézet harczolt egymás ellen. Az egyháztagok egy része ugyanis egy egészen uj, a nyilvános oktatás követelményeinek minden tekintetben megfelelő épületet akart ex fundo

emelni, a régi épületet pedig tanári lakásokul berendezni; a másik csak a réginek átalakitását kivánta. Az első nézetet a beterjesztett költségvetés teljesen elnémitotta, a másik is csak akkor jutott a végrehajtás stádiumába, midőn határozatba ment, hogy »épitkezési járulék« czime alatt a vidéki tanulóktól két-két, a helybeliektől pedig egy-egy frt szedessék évenként a fentartó egyház pénztárának javára, a mi nehézséget nem okozhat, mert a tanulók Iglón különben is sokkal kevesebb tandijt fizettek, mint más középiskolákban.

Az épités főakadálya ilyen formán el lévén háritva, a másik nehézségen — hogy t. i. az előreláthatólag hosszabb ideig tartó épitkezés ideje alatt, hol és miképen történjék a tanitás — a tanintézet már könnyebben túlesett; mert a régi épületben három szoba használatban maradhatott addig, mig az épület egyik szárnya felépül, s e szerint még öt szobát kellett néhány hónapra kibérelni, melyek egymástól szét voltak ugyan szórva, de azért a tanitás elég rendesen folyt.

Az épités kellő vezetésére az egyház egy épitő-bizottságot nevezett ki NÁDLER KÁROLY elnöklete alatt, melynek tagjai voltak: MÜNNICH ADOLF isk. felügyelő, UJLAKI JENŐ, WINDT EDE, JANTNER BERNÁT, SZTRELKO KÁROLY, MÜNNICH SÁMUEL, RÓTH ANDRÁS épitész, ki egyszersmind a tervet készité; dr. TAVASI LAJOS mint jegyző és PÁKH KÁROLY gymnasiumi igazgató.

Az épités középiskolánk fejlődésében egy örvendetes nagy haladás volt, melyet kellőképen már csak azok tudnak méltányolni, a kik az előbbi primitiv állapotokat saját tapasztalásokból ismerik. Az épités ügyét Igló város községe is, mely különben is a helybeli culturális intézmények iránt soha szükkeblü nem volt, hathatósan elősegitette azzal, hogy az általa előállitott épitőanyagnak egy részét ingyen, más részét pedig polgári (azaz olcsóbb) áron szolgáltatta ki az egyháznak.

1866-ik junius végén tartá főtiszt. Máday Károly superintendens a *kánoni látogatást* az iglói egyházban és főgymnasiumban és az *első érettségi vizsgálatok* a VIII. osztály tanulóival ugyancsak az ő elnöklete alatt folytak le junius 27. és 28-án.

E vizsgálatok akkor az ág. h. ev. egyetemes gyülés által megállapitott szabályzat szerint tartattak, az érettségi bizonyitványok latin nyelven állittattak ki, a tantárgyakból az eredmény jelzésére 6 érdemjegy volt használatban u. m. *excellens* (kitünő), *laudabilis* (dicséretes),

bonus (jó). *sufficiens* (elégséges), *vix sufficiens* (alig elégséges), *non sufficiens* (elégtelen). Egy vix sufficiens jegygyel még érettnek tekintetett a tanuló, két vix sufficienssel, vagy egy non sufficienssel javitó vizsgára utasittatott.

Mindaddig amig egészen autonom uton intéztük iskolai ügyeinket, olyanoknak, akik az érettségi vizsgán megbuktak, érettségi bizonyitványt nem állitottunk ki, (»érettségi bizonyitványt« arról, hogy »nem érett.«)

Máday superintendens ezen kánoni látogatásáról az ugyanazon évi julius 25-én Dobsinán tartott kerületi gyülésnek jelentést tevén, az iglói főgymnasiumra vonatkozólag felemlité, hogy az intézet szervezését az igényeknek teljesen megfelelőnek találta, és hogy a tanárok kellő alapossággal és lelkesedéssel tanitván, teljesen igazolják azon nagymérvű bizalmat, melylyel a közönség azon ifjú tanoda irányában viseltetik. (l. az 1866. jul. 25. Dobsinán tartott egyh. kerületi gyülés jegyzőkönyvének II. pontját). E kedvező véleményt tovább is kiérdemelni és fentartani legfőbb törekvése volt úgy az intézet pártfogóságának, mint tanárainak.

Mindezek örvendetes és a tanárok tevékenységét is fokozó dolgok voltak ugyan, de ezt a buzgó munkásságot egy sötét árny kisérte, valahányszor a jövőbe pillantottak és a munkaképtelenség eshetőségére, öregségre, halálra s ezekkel árvaságra vagy inségre jutható családjaikra gondoltak. Az ág. h. ev. tanintézetek nagyobb részben szegények voltak, a tanárok jövedelme általában oly szerény, hogy abból megtakaritásokat tenni nem lehetett, nyugdijra kilátásuk nem volt, legfeljebb szánalomból nyujtott kegydijra.

Ez aggasztó állapotnak meggondolása már a 60-as évek kezdetén élénken foglalkoztatta a helybeli gymnasium és népiskola tanitóit és egy *nyugdij- vagy segélyalap* megteremtéséről kezdtek terveket csinálni. 1863 ápril 8-ikán dr. Posewitz másod isk. felügyelő elnöklete alatt egy választmány a népiskolai tanitókkal együtt az alapszabályokat is elkészitette, de ennél tovább nem haladt az ügy.

Prihradny Dániel kereskedő és volt egyházi pénztáros már 1848-ban 800 frtot hagyott végrendeletileg az iglói ev. egyháznak azzal a rendeltetéssel, hogy a tőke kamatai a helybeli ev. tanférfiak özvegyeinek vagy árváinak segélyezésére forditandók, vagy ha ilyenek nincsenek, akkor az alaphoz csatolandók. 1865-ben komolyabban

hozzáláttak a tanárok és tanitók, hogy ezt a dolgot az egyházzal egyetértve dülőre vigyék. Elhatározták, hogy a rendes tanárok és tanitók évenként 10 - 10 frtot fizessenek a segélyalapba, de az alap jövedelmei nemcsak az özvegyek és árvák, hanem a szolgálatra képtelenné lett tanférfiak segélyezésére is legyenek felhasználhatók. Az egyház az alapszabályokat megerősitette és a segélyalapot a maga részéről is gyarapitotta részint állandó évi befizetésekkel, részint azáltal, hogy husz éven át, 1886-ig azokat a segélyösszegeket, melyeket a segélyalapból kellett volna fizetni, egyéb jövedelmeiből fedezte; növelte továbbá a pénzalapot az is, hogy tanárok és tanitók jó tartós egészségnek örvendtek, ugy hogy munkára való képtelenség csak a legujabb időben fordult elő, s végre gyarapitották a segélyalapot kegyes adományok, igy Szontagh Lajostól 500 frt Tavasi Lajos tanártól 100 frt, Széll Edétől 100 frt, Pákh Károly tanártól 100 frt, a XVI. szepesi városi takarékpénztártól Iglón (több éven át 25—50—60 frt) összesen 640 frt; továbbá kisebb összegekkel egyes szülők, kiknek sorát ez irányban Jámbor Mihály sámsoni orvos nyitotta meg 5 frttal. Ilyen formán a segélyalap 30 év alatt közel 27000 frtra emelkedett. — Ma már megváltoztak a viszonyok, ma az állam biztosit tanároknak és tanitóknak nyugdijt és a mi segélyalapunknak jelentősége is alászállott; de azért mindig tiszteletreméltók fognak maradni a mult időknek azon törekvései, melyek arra voltak irányozva, hogy előteremtsék az eszközöket, melyek által a szolgálatra képtelen tanárok valami nyugdijban részesülhessenek.

Pákh igazgatónak másfél évre történt megválasztásának ideje lejárván, az egyházi presbyterium még további 3 évre választotta igazgatónak. A gymnasium épitése szépen előre haladt; de az 1866 7-ik tanév kezdetén gymnasiumunk krónikájának gyászrovatát is megkellett nyitnunk, amidőn 1866. október 19-én Kellner Károly tanár bevégezte földi pályafutását. Kellner 1817. nov. 23-kán született Veszverésen, Gömörmegyében, hol édes atyja evang. lelkész volt. A gymnasiumi tanfolyamot Rozsnyón és Lőcsén, a hittanit Pozsonyban végezte. A hitjelölti vizsgálat letétele után 1838-ban a jénai egyetemre ment, honnan visszatérve 1840 január havában a még akkor fennálló osgyáni gymnasium igazg.-tanárává lett. 1843-ban a Szepesmegyében fekvő svabóczi ev. egyháztól kapott meghivást, hol 2 és fél évig lelkészkedett. 1846. szept. 4-én az iglói progymnasium rectorául választatott és utóbb

1852-ben, midőn az egyház akkori lelkésze, Pákh Mihály superintendens, fogságra hurczoltatott, ideiglenesen a lelkészi teendőkkel is megbizatott az egyházhoz tartozó tótajkú hívek körében. 20 évig tartott iglói tanári működése főleg a III. és IV. osztály növendékeinek oktatására terjedett.

Kellner halála után az iglói születésü idősb KERTSCHER ÉDE hitjelölt alkalmaztatott ideiglenesen helyettes tanárul, ki 1866. november kezdetétől január végeig tanitá a rábizott tárgyakat. (innét Pozsonyba ment segédlelkészül, jelenleg a bazini ev. egyház lelkésze.)

Azalatt az egyház az üresedésbe jött tanári állomás betöltése végett 1866. nov. 1-jén kiirta a pályázatot a Prot. Egyházi és Iskolai Lapban. A pályázat kiirására befolyással voltak nemcsak az iskolai, hanem az egyházi érdekek is. Az egyház érdeke azt kivánta, hogy olyan tanár választassék, aki egyszersmind lelkész is (ami az akkori időben még könnyebben ment) és birja a tót nyelvet, hogy éppen úgy mint Kellner a lelkészi functiókat is teljesithesse a tótajku egyháztagok és filiák körében. Az iskola érdeke ellenben azt kivánta, hogy a megválasztandó tanár minden erejét az iskolának szentelje. Az utóbbi volt a fontosabb. A pályázat tehát annak reményében, hogy az egyház anyagi állapotának javulása idővel megfogja engedni, hogy az egyház tótajku hiveinek gondozására egy segédlelkész alkalmaztassék, a convent által következőképen fogalmaztatott:

„Kivántatik a megválasztandótól, hogy mint végzett theologus és philologus ezen szakokban tanitson, ideértetvén a tótnyelv tanitását is, egyszersmind, hogy az egyháznál — *mig a gyülekezet másként nem fog rendelkezni* — a tót nyelveni egyházi szolgálatot végezze; különben a tanintézetnél a többi tanárral egyenlő rangú, s bármely más szakban is, mely készültségével megegyezik, ha a tanoda java és a gyülekezet határozata kivánandja, alkalmazható lészen.

A jövedelem a következő: 525 frtnyi évdij, 84 frtnyi szállásbér, vagy megfelelő természetes szállás, az egész gymnasium és az alreáltanoda növendékeitől beszedendő tan- és névnapi dijak egy tizede, 10 bécsi öl tüzelőfa illető szállitásbérrel; azonkivül havonkint kétszer tartandó tótajkú isteni tiszteletért — *mig viendi* — 126 frt és az e nyelven végzett szolgálatért az illető stólárék.“

Az ezen pályázat alapján folyamodó JESZENSZKY PÁL, gömörpanyiti lelkész, azután 1866. decz. 27-én meg is

választatott és 1867. febr. 7-én a 2-ik félév megnyitása alkalmával a szokásos ünnepélyességgel tanári hivatalába iktattatott, (a templomban, mivel a gymnasium még épülő félben volt). Jeszenszky az ág. h. ev. egyetemes gyülés határozatai értelmében már tanári vizsga letevésére volt kötelezve, ezt az egyetemes tanári vizsgálóbizottság előtt 1869-ben tette le.

1867-ben hazánk politikai viszonyai örvendetes és nagy jelentőségü változásának évében végeztetett be a gymnasiumi épület átalakitása, úgy hogy a következő tanévet — miután Pákh Károly az akkori körülmények között igen terhes igazgatói hivatalról 1867-ben önkényt lemondott — az uj igazgató dr. TAVASI LAJOS a tágas, világos, jól felszerelt tantermekkel biró diszes épületben nyithatta meg 1867. szept. 3-án, amely ünnepélyt Máday Károly superintendens személyes jelenlétével és az ünnepélyt záró, a tanintézetre az ég áldását kérő hő imájával még emlékezetesebbé tette. E tanév utolsó havában 1868. jun. 2-án pünkösd másodnapján, az iglói főgymnasiumnak még egy másik, szintén ritka és szép ünnepélye volt. T. i. megünnepelte az egyházközséggel együtt SCHOLTZ JÓZSEF *50 éves tanári jubileumát.* Az ünnepély programmja a következő volt:

1. Jun. 2-án, d. e. 8 órakor összegyülekezése a küldöttségeknek és a helybeli presbyterium tagjainak a gymnasium nagy termében.
2. A jubiláns meghivása a helybeli tanári kar által.
3. A jubilans üdvözlése a küldöttségek által.
4. Innét 9 órakor a harangok zugása mellett és a tanuló ifjuság előmenete után ünnepélyes templombamenet.
5. A templomban az ünnepély megnyitása egyházi énekkel.
6. A helybeli lelkész, Fábry János beszéde.
7. Münnich Adolf iskolafelügyelő beszéde.
8. Dr. Tavasi Lajos igazgató beszéde.
9. A jubilans üdvözlése egy II. osztálybeli növendék által.
10. A jubilans beszéde.
11. Zárének.

Az ünnepély után a helybeli egyház küldöttsége az egyházfelügyelő vezetése mellett egy ezüst serleget és diszajándékot adott át az ünnepeltnek tisztelete és hálájának kifejezéseül. Délután egy órakor pedig a gymnasium nagytermében diszbeszéd zárta be a jubilaris napot,

melyet a jubilans még az által örökitett meg, hogy e nap emlékére 100 frtnyi ösztöndij alapitványt tett, melynek évi kamatai egy II. osztálybeli, iglói születésü, evang. tanulónak adassanak. Küldöttségileg részt vettek ez ünnepélyen: a XIII városi esperesség, a késmárki lyceum, a rozsnyói ev., a lőcsei és a nagyrőczei gymnasium, a dobsinai ev. egyház és iskola, a szepesi tanitóegyesület és a helybeli városi község. Üdvözletüket küldték Máday Károly superintendens és Zsedényi Ede kerületi felügyelő, az első egyszersmind a VII. bányavárosi főesperest, az utóbbi a XIII. városi esperességi felügyelőt nevezte ki helyetteséül. Szintugy lelkes üdvözletüket küldték még az eperjesi collegium és rimaszombati egyesült prot. gymnasium.

A jubilans a legmagasabb elismerésben a következő tanév kezdetén részesült, a midőn Ő Felsége az agg tanárt a koronás arany érdemkereszttel legkegyelmesebben kitüntetni méltóztatott.

Áttérve az iskola további fejlődésének vázolására, megemlitendő, hogy e tanévben (1867/8) valósult a tanári testületnek már többször kifejezett azon óhajtása, hogy a tanuló ifjuságnak a *franczia nyelv* elsajátitására is adassék alkalom. MADARÁSZ GUSZTÁV ugyanis, ki eddig a pozsonyi ev. lyceumban tanitotta a franczia nyelvet, 1867 november havában alkalmaztatott itten rendkivüli tanári minőségben ezen nyelvnek — mint facultativ tantárgynak — tanárául, kezdetben csak a felgymnasiumi tanulók számára, kik egész évre 6 frtot fizettek a franczia tanitásért, és kezdők meg haladók csoportjára osztva, hetenkint két-két órában gyakoroltattak.

Ez időben más fontosb ujitások is történtek az iglói ev. egyház régi coordinatiójának átalakitása alkalmával. Ilyen volt az, a mit a volt igazgató Pákh már előbb kért, hogy a helybeli ev. népiskola igazgatása a gymnasiumától külön választatván, egy népiskolai tanitóra ruháztatott; egy másik az, hogy a gymnasium és népiskola kormányzására egy külön *iskolai bizottság* szerveztetett, mely fontosabb iskolai ügyekben önállóan és döntőleg határoz, kivéve azokat, melyek netalán az egyházi pénztárt vennék igénybe, s ez esetben a presbyterium elé lesznek terjesztendők. Az iskolai bizottság elnöke az első iskolafelügyelő; tagjai hivatal szerint: az egyházi felügyelő, a lelkész, a második iskolafelügyelő, valamennyi tanár és tanitó; választás szerint: 6 presbyteri tag, kiket a presbyterium választ a maga kebeléből. 1868-tól fogva ennek a bizott-

ságnak tagjai ezek voltak: MÜNNICH ADOLF (1868 szept. 26-ik óta) első, SCHOLTZ GUSZTÁV másod iskolafelügyelő, GLÓS JÁNOS egyházi felügyelő, FÁBRY JÁNOS lelkész, SZONTAGH EDE, KLEIN JÁNOS SÁMUEL. PÁKH LAJOS, LANGSFELD EDE, UJLAKI JENŐ, JANTNER BERNÁT, továbbá a tanárok és tanitók. Jegyzője PAYER JENŐ tanár volt.

Az uj egyházi rendezet életbeléptetése előtt lépett le isk. felügyelői állásáról SZONTAGH EDE, ki 27 éven át (1841—52-ig mint második, 1852—68-ig mint első isk. felügyelő) nagy érdeklődéssel és a tiszakerületi Szontaghoknál hagyományos protestans buzgósággal vezette a helybeli iskolák ügyeit. († 1882. apr. 29.)

Egy évi igazgatói müködése után dr. Tavasi Lajos a hivataltól felmentését kérte, s egyszersmind inditványozta, hogy az utána választandó igazgatónak heti tanórái legalább is 3—4 órával kevesbittessenek. A presbyterium most már a tanári testület hozzájárulásával a következő 3 évre ismét PÁKH KÁROLY tanárt választá igazgatóul.

Az uj tanév változott szervezetben találta a gymnasiumot, mert az egyházi közgyülés az isk. bizottság inditványára 1868-ik augusztus havában az *alreáltanodai* tanfolyamot a négy alsó osztályban megszüntette, miután több évi tapasztalás azt bizonyitotta, hogy az iglói alreáltanulók átlépése más reáliskolákba rendesen csak a végzett osztálynak ismétlése mellett történhetett. Az egyház anyagi ereje nem volt elegendő arra, hogy mindkét intézetet oly mérvben gyámolithassa, a mint azt az előrehaladott kor szelleme megkivánta volna. Nehezité alreáltanodánkban a haladást még az a körülmény is, hogy abba rendszerint a leggyengébb tehetségü növendékek léptek, kikkel az illető tanárok legjobb törekvésük mellett sem mutathattak valami örvendetesb eredményt. Az alreáliskola tehát tulajdonképen csak tengődött, s nem birt sem a helybeli, sem a vidéki közönségnél nagyobb hóditást tenni. A gyenge alreáliskola megszünése által egyébiránt a főgymnasium csak erősbült, minthogy az ott müködött tanerőket is egészen a gymnasium számára lehetett felhasználni. Különben ezen intézkedésekből világosan kitünt az is, hogy a fentartó egyház tagjai nagyobb sulyt fektetnek a gymnasiumi képzésre s ezt akarják minden erejökből támogatni; a gymnasiumokat azért tekintették elsőrendü culturalis tényezőknek, mivel a gymnasiumi tanulók sorából kerülnek ki idővel a polgári és egyházi ügyek vezetői és kezelői, s ezeknek értelmi erejétől és

erkölcsi jellemétől függ a közügyek haladása és jó rende. Ugyanabban a gyülésben az eddigi tápintézeti választmány is lemondott, teendői az iskolai bizottságra ruháztattak át.

Különféle változások történtek a személyiségekben is: igy a tornázás és ének tanitója Mössl Gusztáv 1868-ban Kassára választatott tanitóvá, ennek folytán utódja PHILIPP JÁNOS tanitó vette át a két tárgy tanitását, de csak az algymnasiumi osztályokban.

1869. február 1-én SCHOLTZ GUSZTÁV második isk. felügyelő és Igló városának főbirája, meghalt, de helyét hosszabb ideig betöltetlenül hagyta az egyház. — A boldogultnak édes atyja, SCHOLTZ JÓZSEF, jubilaris tanár pedig 1869-ik junius végén szeme világának elgyengülése következtében 51 évi tanári müködése után nyugalomba helyezését kérte. A fentartó egyház régi hü munkásának kérelmét teljesitve, élethossziglan meghagyta őt tanári fizetésének és a lakbér élvezetében. Scholtz József, Szepes megye Lajbicz városában született 1798. jun. 26-án, az elemi iskolákat, részint szülővárosában, részint Iglón járta. 1807-ben a késmarki lyceumba ment, hol a humaniorákat végezve a theologiai pályára készült; azonban innét 1818-ban Iglóra hivatott a donatisták tanitójává, mely osztályban 1853-ig, azután pedig 1869-ig, az I. és II. gymnasiumi osztályokban tanitott. Nyugalombalépése után még 12 évig élt. Meghalt 1881. márcz. 7-én 83 éves korában. — A nyugalmazott tanár helyére az iglói születésü BOGSCH ALBERT, magánnevelő, választatott (1869. jul. 11-én) ideiglenesen egy évre.

Időnként az anyagi helyzetre nézve is felmerültek a tanárok körében némely óhajtások, főleg pedig a lakbér illetményre nézve, mely semmi arányban sem állott a megdrágult lakási viszonyokkal. 1870-ben az egyház a 84 frtnyi lakbér illetményt 120 frtra emelte, 1872-ik októbertől kezdve pedig 150 frtra. A tanári testületnek egy másik kérelmére (1870. május havában) megszüntette az egyház a tanintézetünkben divatozó »*onomastikont* vagy névnapi illetőséget, melyet rendesen az igazgató névenapján gyüjtöttek a tanulók — az osztálytanároknak előleges emlékeztetése folytán — mint önkénytes ajándékot a tanárok számára. Az igy egybegyült és az igazgató kezeibe letett összegben a rendes tanárok egyenlőképen osztozkodtak. Minthogy azonban tapasztaltatott, hogy ezek a névnapi gyüjtések egyes könnyelmü tanulóknak különféle visszaélésekre, még a szülők megcsalá-

sára is, alkalmat szolgáltatnak: a tanárok — azon elvből kiindulva, hogy az iskolai dijak meghatározottak legyenek, s ne függjenek a szülők vagy tanulók szeszélyétől, — ennek az elavult és pädagogiai szempontból egyáltalában nem helyeselhető szokásnak megszüntetését, egyuttal pedig ezen hiványszerüleg biztositott tanári jövedelemnek más módon való kárpótlását kérték. E kérelem úgy intéztetett el, hogy az 1870/71-ik tanévtől kezdve a tandij 1 frttal felemeltetett.

Az úgynevezett *acsai-tanterv*, melynek megállapitásában az iglói főgymnasium dr. Tavasi tanár által volt képviselve, az 1870/71-ik tanévvel lépett életbe, de teljes keresztülvitelére legalább még egy tanárra lett volna szüksége tanintézetünknek. Az iglói gymnasium a rajzt ezután is rendes tantárgynak tekintette a 4 alsó osztályban és fentartotta a felgymnasiumi tanulók számára ís a már előbb megállapitott heti két rajzórát, hogy a technikai szakokra készülő ifjaknak alkalmuk lehessen a szükséges rajzbeli gyakorlottságot megszerezniök. Azonfelül még a *gyorsirást* is a rendes tantárgyak sorába iktatta, melynek tanitását a VII. osztályban Kövi Imre tanár önként vállalta magára, ki az 1870. julius havában Budapesten megnyitott 3 heti gyorsirászati tanfolyamban a fentartó egyház anyagi támogatása mellett szintén részt vett, és a gyorsirás tanitására képesitő oklevelet is szerzett. A gyorsirás főgymnasiumunkban azóta 1884-ig a rendes tantárgyak sorában állt, azzal a különbséggel, hogy 1872/3-ban a VII. osztályból a VI-ikba tétetett át, hetenként egy órával, a további gyakorlásra pedig a gymnasiumban egy *gyorsiró.kör* alakult, mely Kövi tanár vezetése alatt mai napig is fennáll.

Az 1870/71. tanév kezdetén ismét változás történt a tanári személyzetben. — Bogsch Albert segédtanár ugyanis állásáról önként lelépvén, helyére a presbyterium RÓTH MÁRTON okleveles tanárt és akkor magánnevelőt hivta meg ideiglenesen egy évre.

Különféle próbálgatások és csak részben megfelelő intézkedések után végre a *tornázás ügye* is uj stádiumba lépett. — Mössl Gusztáv távozása óta a testgyakorlatok a 4 felső osztályban hosszú ideig szüneteltek. — Az iskolabizottság egy külön tornamester alkalmazását inditványozá. Ennek folytán a presbyterium a több oldalról ajánlott BECK TIVADART próbaképen meghivta egy évre, ki 1869. szeptemberben meg is kezdte működését, de már 1871. junius végén állásáról lemondott és a testgyakorlatok 4

felső osztályban a következő tanév első felében ujra be-voltak szüntetve. — De 1872-ben a tornázás ügye az uj egyházfelügyelő PRIHRADNI GUIDO (1871—75) alatt gyökeresb megoldást nyert. A már előbb megpenditett *tornacsarnok* eszméje újra felmerült, terv és költségvetés elkészült, s miután ezeket az egyházi közgyülés 1872. márcz. havában jóváhagyta a nagy tornacsarnok a gymnasium telkén néhány hónap alatt felépült. A tanulóifjuság tornázása ezentul nem függött többé az időjárástól, s minthogy a tornacsarnok fütésre is berendeztetett, a testgyakorlatok az itteni hosszu téli évszakon át is rendesen folyhattak. A gymnasiumi épület és tornacsarnok — annak daczára, hogy Igló város községe az épitő-anyagok tekintetében tetemes segitségére volt az egyháznak — ezrekbe kerültek, — de éppen ezen áldozatok által emelte az egyház a gymnasiumot, legalább a külső berendezésre nézve, a hazai jobb középtanodák sorába, s szerzett magának nagy érdemeket a köznevelés emelése körül, a miről ezer meg ezer tanuló tehet bizonyságot, a kik azóta itt neveltettek.

Hogy pedig a tornatanitás reformja teljes legyen, a pártfogó egyház még egy szakértő tanárt is választott PUTSCH TÓBIÁS, volt kőszegi tanitó személyében, ki teljes buzgósággal vezette a tornázást, valamint az ének tanitást is mind a 8 osztályban 1875-ik október haváig, a midőn az iglói magy. k. állami tanitóképző-intézet gyakorló iskolájának tanitójává neveztetett ki. — Putsch Tóbiás tanintézetünkön kivül is nagy érdemeket szerzett magának városunkban az önkénytes tüzoltóság szervezése és begyakorlása által, mely üdvös intézmény aztán évről-évre nagyobb tért hóditott más szepesi községekben is.

A tornacsarnokkal egy időben emeltetett a *főgymnasiumi könyvtár* számára is a gymnasium földszinti szárnyépülete fölé egy külön helyiség. Ez is haladás volt, mert egy igen érezhető hiányon segitett. Tekintettel arra, hogy a könyvtárak a tanintézeti felszerelésnek egyik legfontosabb alkatrészét teszik és hogy azoknak gyarapitása és rendben tartása sok költséggel, fáradtsággal és gonddal jár, érdemes lesz az iglói gymnasiumi könyvtár történetét is e helyt röviden előadni.

Négy évtizeddel ezelőtt tanintézetünknek könyvtára még nem volt. — Birt ugyan az akkori algymnasium egy még Klein J. S. korából származó s egy-két száz kötetkéből álló könyvgyüjteményt; de ez csak német ifjusági nyomtatványokból állt algymnasiumi növendékek számára. 1855-ben ajándékképen kapott az iskola mintegy

130 darab többnyire magyar szépirodalmi, részben pedig politikai tartalmú könyvet, melyek a 40-es években alakult, de 1849 után a megváltozott politikai viszonyok nyomása alatt önmagától feloszlott «Iglói magyar olvasó társaság»-éi voltak. — Ezeket Pákh tanár — miután az ifjusági könyvtár gondozását az 1856/7. évben a tanári conferentiareá bizta — az ifjusági nyomtatványoktól elkülönitve kezelte, azután pedig saját könyveivel gyarapitotta. — Ez volt tulajdonképen kezdete a gymnasiumi könyvtárnak.

A rendszeres könyvtári kezelés és gyarapitás azonban csak tanintézetünknek főgymnásiummá való átalakulása idejében kezdődött, midőn határozatba ment, hogy a tanulóktól az iskolai tanszerek gyarapitására bizonyos évi járulék szedessék, mely összeget aztán a tanári conferentia a könyvtár, a természettani és természetrajzi tárak és a rajztár között évenként, az egyes tárak szükségéhez képest, elosztott. Igy azután részint vétel utján, részint ajándékozás folytán a könyvtár örvendetes gyarapodásnak indult. Csak az volt a baj, hogy a könyvek a gymnasiumi épülettől távol, a mostani lelkészlak egyik homályos és tűzvész ellen sem eléggé biztos kamarájában voltak elhelyezve, mig végre 1872-ben az uj könyvtári terem felépült és a szükséges pólczokkal felszereltetett, a hova a könyvek a következő évben át is vitettek.

A könyvtárt 1856. óta következő tanárok kezelték:

1856/7—1864/6	Pákh Károly (9 év)
1865/6-ban	Payer Jenő (1 év)
1866/7—1870/1	Scholtz Ágost (5 év)
1871/2 mai napig	Pákh Károly (25 év).

A könyvtári nyomtatványok tudományszakok szerinti rendezését, katalogizálását Pákh végezte, a nyomtatásban megjelent katalogusokat is ő készitette. — 1882 3 óta a könyvtárnoknak tiszteletdij is jár, évenként 50 frt.

Nagyobb könyvajándékokkal gyarapitották a könyvtárt:

a volt Iglói Magy. Olvasó társaság . . .	135 k.
az iglói ev. egyház (a Czirbesz és Szentmiklóssy-féle könyvgyüjteménnyel) . . .	130 k.
Trangous József hagyatékából	290 k.
néhai Gotthard György örökösei	410 k.
Wieland Sándor (Farkasfalva)	125 k.
özv. Doleviczényi Róbertné	96 k.
M. T. Akademia	140 k.
dr. Tavasi Lajos tanár	880 k.
Pákh Károly tanár	1016 k.
Szabó Ferencz (Német-Elemér)	53 k.

Azoknak a száma, a kik kisebb számu könyveket ajándékoztak a könyvtárnak, meghaladja a 200-at. A könyvtár jelenleg 5600 müvet számit, 8000 kötetben és 1500 füzetben.

Az ifjusági könyvtárak a következők: egy osztálykönyvtár az I. és II., egy a III. és IV. és 1878 óta egy az V. osztály számára; továbbá a magyar önképzőkör könyvtára 1863/4 és a német önképzőköré 1869 70 óta, a VI., VII. és VIII. oszt. tanulók használatára.

Főgymnasiumunk külső történetének fonalát tovább követve az 1871-ik évben több személyi változásra találunk. — A második isk. felügyelői tisztségre (1871 máj. 28) Jantner Bernátot emelé az egyház osztatlan bizalma. Pákh tanár igazgatói megbizásának harmadik éve lejárván, az igazgatói hivatal további vezetésétől magát felmentetni kérte, mire a presbyterium a tanári karral a következő három évre KUNTZ ÖDÖN tanárt választá igazgatónak; minthogy pedig Scholtz Ágost buzgó és sikeres tanári müködésének hatodik évében a budapesti ág. h. ev. főgymnasium tanárául választatott s ennek folytán itteni állásáról lemondott: az egyházi közgyülés GEYER GYULA rozsnyói tanárt választá tanárul, ki 1871 szept. 4-ikén a tanév megnyitása alkalmával iktattatott hivatalába Róth Márton tanárral együtt, ki 1871 jul. 2-ikán rendes tanári minőségben véglegesittetett.

Tanintézetünk élete ezután néhány évig nagyobb változás nélkül tovább folyt; 1873-ban aggodalmakat keltett ugyan a kolera járványos fellépése, de mégsem került arra a dolog, hogy a tanuló ifjuságot haza kellett volna bocsátani.

Kuntz Ödön igazgatói müködésének ideje (1874 jun.) letelvén, e hivatal most már harmadszor Pákh tanárra ruháztatott.

Ág. h. evang. középtanodáinkban a váltakozó igazgatói hivatal mellett bureaukratikus szellem ki nem fejlődhetett; a tanári testület akarata és szelleme lévén a tanintézet beléletében a legfőbb müködő erő és döntő tényező, az igazgató nem volt »főnök«, ilyenre ev. tanári testületekben nincs is szükség, ő a testület akaratának képviselője és végrehajtója. Egyébiránt pedig a váltakozó igazgatói hivatal bizonyos körülmények között kellemetlen állapotoknak megszüntetésére a legczélszerübb correctivumul is szolgálhat, főleg ha tekintetbe veszszük, hogy prot. tanintézeteinkben az áthelyezésnek — ugy mint az államiakban — helye nincs. Ezen collegialis

szervezetben az evang. iskoláknak egy nagy moralis ereje volt a százfejü tanuló ifjuság helyes vezetésének sokszor nehéz feladatában. Minden fontosabb ügy a tanári testület elé kerülve, több oldalról nyert megvilágitást, a mi az igazgató tanárnak is megkönnyité feladatát.

Az iglói főgymnasium, mint teljes nyolcz osztályu gymnasium most még csak tizedik évébe lépett és a beirt tanulók száma 1874/5-ben már meghaladta a 400-at, negyedrészben helybeli, háromnegyedrészben vidéki, vallásra nézve kétharmada protestans, egynegyede katholikus, egytizenharmadrésze izraelita; a következő években ugy az általános létszám, mint a tanulók felekezeti tarkasága még nagyobb lett.

Ezen nagy látogatottságból a tanári testületnek és a gymnasium pártfogóságának azt lehetett következtetni, hogy az iglói főgymnasium iránya, jelleme, nevelő rendszere, intézményei a közönség helyeslésével találkoznak, és igényt tarthat arra, hogy szintén a hazai közmüvelődés tényezői közé soroztassék.

Ezen irány lényegét azok, a kik főgymnasiumunk első fejlődési korszakát figyelemmel kisérték, feiismerhették először a humanus szellemben, melylyel a tanuló ifjuság kötelessége teljesitésére vezettetett, ugy hogy ennek teljesitésében örömöt találjon; másodszor abban, hogy az ifjuságban a tudományok iránti vonzalom felköltése mellett a hazafias érzületet ápolja, hogy Magyarországnak müvelt munkás férfiakat neveljen, kiket a felekezeti vagy nemzetiségi különbségek daczára a hü hazaszeretet kapcsol össze; harmadszor abban, hogy főgymnasiumunk a lelki tehetségek müvelése mellett a test erejének és ügyességének kifejtésére is kellő gondot forditott, és negyedszer abban, hogy tanintézetünk az iskoláztatás könnyitésén is fáradozott oly intézkedések által, melyek a szegényebb sorsu tanulóknak is utat nyitnak a szellemi kincsek megszerzésére.

Az iskola belső életének fejlődését mutatják az ugynevezett *önképzőkörök* is, melyeket itt akarunk röviden ismertetni.

A gymnasiumi ifjuság öt önképzőkörben gyakorolta azon foglalkozásokat, melyek a tanulók öntevékenységének élesztése mellett a kedély és izlés mivelését is czélozzák, és melyeknek kisebb-nagyobb mérvü felkarolásából, minthogy azok nem kötelezettek, a tanuló ifjuság szellemére és mivelődési vágyára is lehet következtetni.

E körök a következők:

1. A *magyarönképző kör*, mely kissé rögtönözve alakult meg abban az időben, mikor a gymnasiumnak még csak hat osztálya volt.

2. A *német önképzőkör* 1869/70-ben alakult. E két kör szervezetre és működésre egészen hasonló egymáshoz, ott a magyar, itt a német nyelvben való tökéletesbülés lévén a főczél. Tagjai rendesek (működő) és rendkivüliek. A körök elnökei csak tanárok lehetnek, kiket minden évben a tanári conferentia választ (a magyar kör 1867-ig maga választotta elnökét, de a tanári testület ezt megszüntette); egyéb tisztviselőiket a körök a rendes tagok közül magok választják. Ülések csak az elnökök jelenlétében tarthatók. A körök működése a következőkből áll: költői és prózai müvek szavalása, szabadon választott tételekből készitett költői és prózai dolgozatok felolvasása, illetőleg megbirálása s az előforduló tárgyak megbeszélése folytán gyakorlás az élőszóbeli szabad előadásban; továbbá a rendes köri munkásságon kivül irodalmi müvek olvasgatása és évenként egy zárünnepély rendezése. — Ezen körökbe rendes tagul beléphet minden VIII., VII. és VI. osztálybeli tanuló, rendkivüli tagok lehetnek az V. osztálybeliek is. Tagsági dij évenként 1 frt.

Az iskolatanács 1887-ben az önképző köröknek a tápintézet épületében egy világos és elég tágas szobát adott *olvasó teremül*, a hová a magyar önképző kör könyvtárát is áthelyezte.

3. A *dalkör*, négyeskaru müének gyakorlására. Tagjai lehetnek a négy felsőbb osztály tanulói. Tagsági dij 20 kr.

4. A *zenekör*, 1866/7 óta. Tagsági dij 1 frt. — 1866 febr. 7-ikén az iglói dalárda egy bált rendezett, melynek tiszta jövedelmét a tanulói bandának hangszerek beszerzésére ajándékozá.

5. A *gyorsirókör* alakult 1872/3-ban, tagjai oly tanulók, kik a levelezési gyorsirást elsajátitva, a vitagyorsirásban kivánják magokat gyakorolni. Tagsági dij 1 frt.

6. A *tornakör*, alakitotta Schermann tornatanár 1886/7-ben. Tagsági dij 1 frt.

Az 1874/5-ik tanév kezdetén MADARÁSZ GUSZTÁV, ki iskolánkban nyolcz év óta tanitá a franczia nyelvet, a nagykállói állami főreáltanodába történt kineveztetése után az iglói főgymnasiumtól elvált, (s azután ott folytatta tanári működését 1884 okt. havában bekövetkezett haláláig). A távozása folytán megürült tanszék egész éven át

betöltetlen maradt, mert az akkor napirendre került középtanodai törvényjavaslattal szemben pártfogóságunk — az egyház anyagi erejére való tekintetből — várakozó állást foglalni tartá tanácsosnak.

Prihradny Guidó hivataláról önként lemondván, az iglói egyházkormányzó felügyelőjévé TOPSCHER GYÖRGY választatott (1875. jan. 31).

A tanintézet napról-napra erősebben érezte egy uj rendes tanárnak szükségét, az egyházi és iskolai felügyelőségnek buzgó pártfogása mellett ez a tanári állomás is betöltetett és 1875-ik aug. 26-kán ZIMANN JÁNOS (a tiszakerületi ev. tanitóképezde volt tanára, akkor magánnevelő) tanárul választatott azon feltétellel, hogy egy év mulva leteszi a gymnasiumi tanári vizsgát. Zimann a franczia nyelvnek is teljes birtokában lévén, vele a franczia nyelvtanitás is ujra megindult. Ellenben a torna- és énektanitás, minthogy Putsch — mint már emlitve volt — ugyanazon évnek októb. elején állásáról lemondott, egy időre szünetelt. Putsch helyére SCHERMANN SAMU, lőszegi tanitó, választatott, de mivel ő csak a 2-ik félév kezdetén foglalhatta el uj állását, a tornázásra nézve oly intézkedés történt, hogy az érettebb és a tornázásban kiválóbb tanulók vezették a gyakorlatokat az illető osztálytanárok, vagy az igazgatónak ellenőrködése mellett.

1875. októb. 18-kát emlékezetessé tette főgymnasiumunk történetében TREFORT ÁGOST m. k. vallás és közoktatási minister látogatása, aki az iglói m. k. állami tanitóképzőintézet látogatása alkalmával gr. CSÁKY ALBIN akkori szepesi főispán kiséretében, megtekinté a főgymnasium 8 osztályát és a tornacsarnokot is, melyekben a tanitás épen akkor szokott rendben folyt.

1876-ban közvetlenül a téli szigorlatok után dr. Tavasi tanár megbetegedvén, a 2-ik félév egész tartama alatt szünetelni volt kénytelen, minek folytán az ő tantárgyaiban tanártársai helyettesiték. A tanév végén az egyházi közgyülés a beteg tanárnak egy évi szabadságot adott, az ennek folytán beállt tanerő hiányt BOCK ARTUR segédtanárral pótolta, ki 1876. szept. kezdetén foglalta el állását, Zimann János pedig már mint okleveles rendes tanár iktattatott hivatalába.

Azonban e tanév második fele gyászt hozott az intézetre, mert dr. TAVASI LAJOS a hazai oktatás- és nevelésügy egykori lelkes apostola, a lángoló hazafias érzelmü, classikus müveltségü tanférfiu 1877-ik január 28-án bevégezte munkás életét. Életrajzának főbb mozzanatai ezek:

Tavasi Lajos született Iglón, 1814. augusztus 2-án, atyja Teichengräber Márton mészáros, anyja Teichengräber szül. Scholtz Mária Anna volt. Korán árvaságra jutott. Az alsóbb és középlatin osztályokat Iglón, Losonczon, Sáros-Patakon és Lőcsén járta. A bölcsészeti és hittani folyamot 5 éven át Lőcsén végezte, hol Hlavacsek tanártól az angol és franczia, Tomasektől pedig az olasz nyelvet is megtanulta. Egész tanulói pályáján mint »instructor« tartotta fenn magát. Hitjelölti vizsgája után b. Prónay Albert házában 3 évig nevelősködött. 1839-ben a németh. egyetemekre ment, (Jéna, Göttinga, Halle és Berlin). A jenai egyetemen bölcsészettudori oklevelet szerzett. 1842-ben visszatérve egy évig ismét nevelő volt Szirmay Ádám hétszemélynök házában. Azután a pesti á. h. ev. hatosztályu gymnasium ideiglenes, és két év mulva állandó tanárává és a gymnasium igazgatójául választatott. Ekkor inditotta meg a nevelési Emléklapokat, ő volt hazánkban a Pestalozzianismus úttörője, s általában a tanügy általa kezdett nagyobb lendületet venni, az ő inditására jött össze 1846-ban az első közös protestans tanári — és 1848-ban az első országos magyar néptanitói tanácskozmány. — 1849. jan. 5-kén ő is elhagyta Pestet s utóbb mint honvédszázados aug. 18-án Dévánál a Bem táborával rakta le a fegyvert. Azután Olaszországba vitetett, hol a Paskievics nevű gyalogezredben szolgált, de fél év mulva Grawert altábornagy fiánál nevelővé lett, s ez idő alatt Velenczében, Milano és Bolognában időzött. A katonaságtól elbocsáttatván, Pesten kivánt ismét letelepedni, de ettől eltiltották és Iglóra bellebbezték. Innét egy év mulva b. Bánffy Miklós családjába ment nevelőnek. 1854-ben visszatérvén Iglóra, ismét magántanitással tölté idejét a Nadler családnál. 1855-ben az átalakulásnak induló iglói algymnasiumnál nyilvános tanári állást vállalt s azóta egész munkásságát az iskolai és egyházi ügyeknek szentelte, mindvégig lelkesen és a legnagyobb pontossággal. Néhány hónappal halála előtt mintegy 900 kötetből álló könyvtárát az iglói gymnasiumnak ajándékozta, végrendeletében pedig 1000 frtot hagyott ösztöndij-alapul, 100 frtot az iglói tanári segélyalapnak, 100 frtot az iglói ev. árvaháznak, 100 frtot az iglói közös gyermekkertnek és 100 frtot a helybeli szegényeknek. Pénzgyüjteményét és olajba festett arczképét is a gymnasium örökölte. Sirját mindeddig egy egyszerü kő jelzi az iglói temetőben.

A tanitás külső rendjére vonatkozólag nem lehet emlitetlenül hagyni azon intézkedést, mely az 1876 7-ik

tanévben a *nem-protestans növendékek vallástani oktatása* érdekében történt. Eddig az illető hitoktatók magánlakásukon tartották a vallástani órákat, de minthogy a katholikus és izraelita tanulók száma 100-ra, illetőleg 40-re felment, a presbyterium a kath. és izraelita hitoktatók kérelmére és az iskolai bizottság ajánlata folytán megengedte, hogy e czélra a gymnasiumi helyiségeket felhasználhatják.

1877-ik junius végén PÁKH igazgatónak trienniuma letelvén, még további 3 évre választatott igazgatóvá; az iskolai bizottságban pedig a hivatalszerinti régi tagokon kivül mint 3 évre választott tagok, ezek foglaltak helyet: Klein J. S., Langsfeld Ede, Ujlaki Jenő, dr. Scherfel Tivadar, dr. Lorx Sándor és Kalmár Bertalan.

Az 1877/8-ik tanév kezdetén Bock Arthur segédtanár helyét hasonló minőségben VANDRÁK GYULA tanárjelölt foglalta el a presbyterium választása folytán.

Fontos intézkedés történt e tanévben az I. osztály növendékeinek oktatása érdekében. Ezeknek száma már 7 év óta állandóan több volt 60-nál. E nagy szám már magában véve is nehezité a sikeres tanitást, de még inkább az a körülmény, hogy ezen osztályba egymástól nagyon különböző előkészültségü és anyanyelvü fiúk seregeltek egybe. Egy *párhuzamos osztály* felállitása többször meg volt már penditve, czélszerüségét és szükségét mindenki elismerte, de az eszmének valósitása mindannyiszor a pénzkérdésen akadt meg. Végre az igazgató inditványa, hogy a tandij 1 frttal emeltessék, az egyház által 1878. jun. 10-én elfogadtatott s egy 600 forinttal dijazandó segédtanár választása elhatároztatott.

E határozatok csak egy évre szólottak, mert még mindig odaférkezett a tanácskozásokba a kétkedő kérdés: hátha a következő évben nem lesz hatvan növendék?« — A segédtanári állásra a presbyterium (1878. jul. 7.) THEISZ GYULA tanárjelöltet, tanintézetünk egykori növendékét, hivta meg.

Kényelmetlen volt a helyzet a tápintézetben is. — A harmadfélszáznál több tápintézetiek csak egymást felváltó csapatokban étkezhettek a szük étteremben, mi nemcsak kezelési nehézségeket okozott, hanem téli időben a künt várakozó növendékekre sok tekintetben kellemetlen és egészségrontó volt. — E baj orvoslása végett az igazgató inditványára, illetőleg az egyházközség határozata szerint és Topscher György akkori egyházfelügyelő erélyes intézkedései folytán az alumneumi konyha szomszédságában álló, kőoldalfalakkal biró kamara és faszin

beboltoztatott és egy tágas, világos étteremmé alakittatott át 1878-ban.

Ugyancsak 1878-ban vettetett meg alapja főgymnasiumunk *pénz-* és *éremgyüjteményének* is. A gymnasiumi muzeumban évek óta összegyült régi pénzeknek rendezése elodázhatatlan szükség lévén, az igazgató a könyvtári jövedelmekből egy numismatikai czéloknak megfelelő szekrényt szerzett. A tanári testület azután, tekintettel arra, hogy az érmek rendezése több időt fog igénybe venni, az éremgyüjteményt elválasztá a természettani tártól és annak kezelésére RÓTH MÁRTON tanárt kérte fel, s azóta e gyüjtemény az ő gondja alatt áll.

Hogy a párhuzamos I. osztály felállitása szükséges intézkedés volt, azt az 1878 79-ik tanév csakhamar igazolta, mert az első osztályba jelentkező nyilvános tanulók száma 96-ra ment. Általában a tanulók száma folytonos növekedésben volt, 1878 79-ben már 523-ra emelkedett, kik közt 506 volt nyilvános. Önkénytelenül is felmerül az a kérdés, hogy mik voltak ezen nagy és tartós frequentiának okai? Ezek közé kell számitanunk tagadhatatlanul egyrészt az iskolának jó berendezését és gazdag felszerelését, a tápintézeti olcsó és jó ellátást, Igló városának a távolabb vidékekkel való közvetlen összeköttetését az 1871-ben megnyilt Kassa—Oderbergi vasut által, a városnak egészséges éghajlatát és szép fekvését, a helybeli német nyelvü lakosságnak müvelt, barátságos természetét, valamint a gymnasium kormányzósága és a tanári kar között fenállott zavartalan jó viszonyt; de másrészt — a mit talán öndicsekvés nélkül el lehet mondani — a tanárok lelkiismeretes munkásságát is. A vidéki tanulók átlagosan 70%-át tették az összes tanuló ifjuságnak.

Pákh igazgatónak még egy évig kellett volna az igazgatói hivatalt viselnie, de ő 1879. május végén arra kérte a presbyteriumot, hogy e hivatal már a legközelebbi tanévre más tanárra ruháztassék. — Kérelme meghallgattatván, a presbyterium és tanári kar 1879. julius 13-án GUHR MÁRTON tanárt választá igazgatóul az 1879/80-ik tanévre s ennek lefolytával még további 3 évre bizta meg az igazgatói teendőkkel, ugy hogy négy éven át (1879-80 1882 83) viselte e hivatalt.

1879. julius 27-én Vandrák Gyula tanári állásában megerősittetett, de a patronatus egyszersmind arra birta, hogy szerezze meg magának a latin nyelv tanitására is a képesitést, a mit utóbb meg is szerzett.

Minthogy pedig Theisz Gyula segédtanári állomásáról junius végén leköszönt, helyére MÜNNICH ISTVÁN tanárjelölt választatott. — Theisz Gyula rövid idő mulva kineveztetett a lőcsei m. kir. állami főreáliskolába a franczia nyelv tanárává, jelenleg Budapesten müködik. —

1880-dik február 15-én JERMY GUSZTÁV tanár is elvált, tanintézetünktől, önként lemondván 16 és fél évig viselt tanári állásáról, mely idő alatt egyszersmind a természettani és természetrajzi tárakat kezelte, ő volt ezeknek első rendezője. (Jermy Gusztáv Késmárkon született 1833. aug. 30-án. — Késmárkon, Miskolczon és Eperjesen végezte a gymnasiumi és bölcsészeti tanfolyamot. — 1852—54-ig a bécsi egyetemen hallgatta a mennyiségtant és természettudományokat. — 1854—1863-ig a kisujszállási hatosztályú gymnasium tanára volt, honnét 1863. aug. 16-án Iglóra hivatott tanárul. Iglóról eltávozván, birtokot vett Abaujmegyében Gagy-Bátorban. Itt azonban mint gazdálkodó nem tudott boldogulni s rövid idő mulva kivándorolt Amerikába.

A megürült tanszék félév mulva FISCHER MIKLÓS tanárjelölttel töltetett be ideiglenesen egy évre, s miután egy év mulva a mennyiség — és természettani szakból a vizsgát letette, az iglói egyház rendes tanárrá választá.

Jermy távozása után a gymnasiumi muzeumnak természetrajzi része a physikaitól elválasztatott: Geyer Gyula átvette a természettrajzit, Fischer pedig a physikait s egyszersmind a tárak uj leltározásával is megbizattak.

A főgymnasium kormányzó testületében is változás történt. — Jantner Bernát második isk. felügyelő ugyanis az egyházi pénztárnoki hivatalt vállalván magára, második isk. felügyelőül dr. LORX SÁNDOR választatott (1880) az iskolai tanács (iskolai bizottság) választott tagjainak száma pedig a helybeli uj egyházi coordinatio értelmében megkettőztetvén, iskola tanácsosokul következő 12 tag választatott 3 évre: Benigny Ervin, dr. Emericzy Géza, Fest Ottó, Gotthard Albert, Jantner Bernát, Kalmár Bertalan, Klein J. S., Langsfeld Ede, ifj. Marschalko József, Prihradny Guido, dr. Scherfel Tivadar, Ujlaki Jenő.

1882-ben Münnich István segédtanár állásáról lelépvén, helyére a presbyterium MARCSEK ANDOR okleveles tanárt választotta, ki utóbb 1888-ban mint rendes tanár nyert végleges alkalmazást.

Miután Guhr Márton trienniumának leteltével az igazgatóságról lelépett, 1883. jun. 17-kén a következő 3 évre ZIMANN JÁNOS választatott igazgatóul. Ugyancsak ez év

végén történt az egyházi és iskolai tisztségek restauratiója is, melynek eredménye az volt, hogy a közbizalom MÜNNICH ADOLF isk felügyelőt, ki 17 év óta viselte e hivatalt lankadatlan buzgósággal, s kinek neve főgymnasiumunk alapvető korszakával mindig együtt fog emlittetni, az egyház felügyelői tisztségre emelte, dr. LORX SÁNDORT pedig első- és JANTNER BERNÁTOT másod isk. felügyelőül választotta, iskola tanácsosok lettek: Klein J. S., Ujlaki Jenő, Klein Ottó. Gotthard Albert, Lehoczky Jenő, Széll László, Széll Hugo, Hajts János, Alpár Ernő, Mikolay László, Várallyi Ferencz és Windt J. Lajos.

V.

A főgymnasium története a középiskolai törvény életbeléptetése óta. 1884—1895.

Az 1883-ban életbe lépett középiskolai törvény az iglói főgymnasiumban egy virágzó tanintézetet-, a tanulók számát tekintve az első ranguakhoz tartozó, a szükséges tanhelyiségekkel és tanszerekkel kellőleg ellátott-, a testi nevelésre jól berendezett tornacsarnokkal és nagy tornatérrel-, az iskoláztatást megkönnyitő jó és olcsó tápintézettel és az addigi követelményeknek megfelelő számu tanerőkkel biró, életreképes, izmos középiskolát talált.

De a jónak ellensége a jobb. A középiskolai törvény fokozta e követelményeket, a melyeknek a felekezeti középiskolák a meglevő tanerőkkel és tanhelyiségekkel utóbb megfelelni nem birtak, átalakitotta és egységessé tette a tantervet és rendtartást, s a felekezeti iskolák külső viszonyában is több fontos változást teremtett.

Főgymnasiumunk az állami tantervhez csak fokozatosan alkalmazkodhatott, s hogy annak eleget tehessen, némely szabad tantárgyak tanitását el kellett ejtenünk, igy pl. elmaradt a felgymnasiumi osztályokban a rajz. De teljesen még igy sem értük el a czélt; ennek elérésére egy uj tanerőt kellett volna alkalmaznunk, ehhez azonban a fentartó egyháznak nem volt elegendő anyagi ereje.

A törvényszabta uj viszonynak megfelelőleg érettségi vizsgáinkon mint a tanügyi kormány képviselője először dr. HUNFALVY JÁNOS egyetemi tanár szerepelt (1884. junius

havában), s e szerint az érettségi vizsgák most már háromszororos ellenőrzés alatt állottak (a fentartó hatóság, az egyházkerület és kormány). Az első főigazgatói látogatást pedig NÚBER SÁNDOR beszterczebányai tankerületi főigazgató (1885. apr. 26—29) tette, második látogatása 1885. deczemb. közepén történt, de ekkor egy rohamosan kifejlődött torokbaj deczemb. 22-kén véget vetett munkás életének. (Eltemettetett Iglón 1885. decz. 24.).

Az iglói főgymnasium beléletének utolsó tiz évét (1885—95) különösen két törekvés jellemzi. Az egyik a tanárok fizetésének állandósitására s illetőleg emelésére, azonkivül pedig tisztességes nyugdij biztositására, — a másik a főgymnasium (korszerü) tovább fejlesztése végett az államsegélynek igénybe vételére irányu.t. Mind a kettő csak hosszasb tárgyalások és küzdelmek után jutott czélhoz.

A megélhetés feltételei minden tekintetben nehezebekké lettek, a tanárok hiványszerüleg megállapitott fizetése, mely lakbérrel és tandijosztalékkal együtt évenként átlag 1200 frtot tett a megváltozott ujabb viszonyoknak már meg nem felelt, ötödéves pótlékkal nem birtak, sem müködésüknek megfelelő meghatározott nyugdijra nem volt kilátásuk.

Az első inditványt a tanári fizetések szabályozására nézve tulajdonképen még az 1882. aug. 20-kán tartott iskolatanácsi ülésben Fest Otto isk. tanácsos tette, azt inditványozván, hogy a tandijosztalék — a mint az már egyéb protestans középiskolákban is megtörtént — szüntettessék meg; az összes tandijak folyjanak az egyházi pénztárba; a tanári fizetések megállapitására vétessék alapul a tandijosztalék utolsó 5 évi átlaga; hozassék be lehetőleg ötödévi korpótlék; a tandij pedig emeltessék fokozatosan az alsóbb osztályoktól felfelé. Ezt a fontos inditványt azonban a presbyterium egyelőre függőben kivánta tartani addig, mig a kilátásban levő új középiskolai törvény életbe fog lépni.

Ez életbe lépett, de az egyház pénzügyi viszonyai rosszabbra fordultak. A presbyterium 1886 febr. havában a főgymnasium fentartására szükséges költségek fedezése végett a tandij felemelését kivánta a közgyülésben inditványozni, ugy hogy a felemelés által nyert összeg nem a tanárok közt volna felosztandó, hanem az egyházi pénztárba folyjon. Minthogy azonban a teendő inditvány a tanároknak hiványszerü jogait és érdekeit is érinté, előbb felszólitotta a tanári testületet, hogy nyilatkoznék arra

nézve: vajjon osztályok vagy lakhely szerint emeltessék-e a tandij és milyen czim alatt volna az beszedendő? — A tanári kar, tekintettel az egyház szorult pénzviszonyaira s tekintettel arra, hogy a tandij ugy az állami, mint más felekezeti iskolákban jóval nagyobb mint a helybeli főgymnasiumban, s hogy intézetünkben a helybeli tanulók igen csekély tandijt fizetnek: a tandijnak lakhely szerinti mérsékelt fölemelése mellett nyilatkozott és hogy a felemelt összeg »mellékdijak« czime alatt szedessék be és számoltassék el. Minthogy azonban a közoktatás mostani áramlata miatt, mely a tanuló ifjuságot a tultömött gymnasiumokból a reál-, polgári és kereskedelmi iskolákba terelni óhajtja, valamint a miatt is, hogy a közel multban több középiskola teljes 8 osztályu gymnásiummá egészittetett ki, a tanulók száma talán nagyobb mértékben fog apadni: a tanári kar szemelőtt tartván ugy az intézet, mint saját anyagi érdekeit, csak azon feltétel mellett pártolhatja a presbyterium inditványát, ha annak életbeléptetése esetében a tanároknak az utolsó évek tandij osztalékai és egyéb jövedelmeik szerint megállapitandó rendes állandó fizetés fog biztositttatni.

A tandij felemeltetett 4 frt, illetve 2 frttal (a szegényebbekre való tekintettel azonban ugyanakkor a tápintézeti dij leszállittatott 3 frttal), de a tanári fizetések állandósitása elhalasztatott. — 1887—1890-ig ismételve felszinre került a tandij-osztalék kérdése, mig végre ugy a tanügyi kormány, mint a tiszai kerület püspökének sürgetésére 1891. aug. 9-ikén Topscher György egyházi felügyelő vezetése alatt tartott egyházi közgyülés a tanárok fizetését 1100 frtnyi összegben (beleértve a 150 frtnyi lakbért is) az eddig élvezett failletmény és fafuvarbér, valamint a magán és érettségi vizsgák után járó dijak meghagyásával állapitotta meg. A tandijt pedig, mely 1891 szeptember kezdetétől az egyházi pénztárba folyjon, ugy szabályozta, hogy a helybeliek 14 frt 50 kr., a vidékiek 22 frt 50 krt fizetnek. E szerint tehát az egész operatio nem volt fizetésemelés, hanem csak a már évek óta élvezett jövedelemnek állandósitása. A tanárok — habár e kérdésnek ilyenforma elintézése óhajtásuknak csak részben felelt meg — az egyház anyagi állapotára való tekintettel, s érezvén azt, hogy fizetésük kedvezőbb szabályozását csak az államsegély igénybevételétől várhatják, hozzájárulásukkal a magok részéről is belenyugodtak e határozatokba, különben is véget akarván vetni annak az alaptalan subsumtionak, hogy az iglói főgymnasiumnak

csak azért van annyi tanulója, mert a tanárok nem kezelik kellő szigorral a fegyelmet; amit azért tesznek, hogy minél nagyobb tandijosztalékban részesüljenek. Ilyen szánalmas motivumok sohasem vezették az iglói tanárokat. A mely tanuló itt az iskolai törvények ellen vétett, az vétségéhez képest meg is lakolt érte. A tanároknak nemcsak az a kötelességök, hogy a rájok bizott ifjuságot tanitsák, hanem az is, hogy neveljék, s azért az eltántorodottakkal sokszor hosszabb ideig kell vesződni, mig a helyes utra térnek. Mi nem alkalmaztuk mindjárt az »ultima ratiót.« Hisz annál nincs könnyebb dolog a világon, mint ugy megszabadulni az iskolában a bajtól és vesződségtől, hogy elutasitjuk a tanulóknak selejtesebb részét. Nevelési rendszerünkben kerültük a végleteket: a konokságot és elkeseredést szülő tulságos szigort épugy, mint a jellemrontó tulságos engedékenységet.

Egyébiránt az eddigi fizetés mellett még csak el lettek volna a tanárok, ha folyton nem aggasztja őket az a gondolat, hogy szolgálatra való képtelenség esetében minő sors vár reájuk és családjaikra. De e tekintetben is egy jobb időnek derengő fénye villant meg a középiskolai törvény tárgyalása alkalmával, midőn az 1883. április 14-ikén tartott képviselőházi ülésben Kovács Albert képviselő határozati javaslatára Trefort vallás- és közoktatási minister válaszul kijelenté, hogy kedves kötelességének fogja tekinteni egy oly nyugdij-alap megteremtésére az előmunkálatokat megindítani és tervet készíteni, mely a hazai *összes* középiskolai tanárokra kiterjedjen. E kijelentés jogosult reményeket keltett a felekezeti tanárkörökben, mivel az 1883 : XXX. t.-cz. egyenlő képesitést kiván minden hazai középiskolai tanártól; mivel a felekezeti tanárok ugyanazon hazai és közmüvelődési érdekekért küzdenek és fáradoznak, s mivel sok esetben tanóráik és tanulóik nagyobb számánál fogva még több teendők nehezednek rájok, mint az állami szolgálatban lévő tanárokra.

Azonban a felekezeti tanárok állami nyugdija sem az 1884. sem az 1885-ik évi közoktatásügyi tárcza költségvetésében szóba sem jött. E körülmény aggodalomba ejtette a felekezeti tanárok egy nagy részét. Hogy tehát ez az ügy az országgyülésen ujra napirendre kerüljön, az iglói tanárok (Geyer és Pákh kivételével) az 1885. év tavaszán azt határozták, hogy egy kérvényt terjesztenek az országgyülés elé, melynek szerkesztésére Zimann János igazgatót kérték fel s egyszersmind megbizták azzal, hogy

e kérvény szövegét az összes hazai protestans középiskolák tanári testületeivel is közölje azzal a felhivással, hogy hozzájárulásukkal pártolják ők is e kérelmet, egyuttal pedig kérjék fel az illető országgyülési képviselőiket ez ügy hathatós pártfogására, hogy az országgyülés a vallás és közoktatási minister urat a felekezeti tanárok állami nyugdijazására vonatkozó törvényjavaslat mielőbbi benyujtásával bizza meg.

A felhivásra 12 protestans középiskolai tanártestület válaszolt: 5 feltétlenül magáévá tette az iglói inditványt, 7 helyeselte ez eljárást, de sajátos viszonyainál fogva fentartó felsőbbségük tudta nélkül nem akart e tekintetben lépést tenni. Az egész mozgalomnak végeredménye az volt, hogy Tréfort minister a képviselőházban e törvényjavaslatnak beterjesztését megigérte. Hanem azért majdnem még egy évtized folyt le, mig gr. Csáky Albin vallás és közoktatásügyi minister — miután (1889) a fentartó hatóságokat nyilatkozattételre hivta fel, hajlandók-e a tervezett orsz. nyugdijintézethez hozzájárulni s, miután a fentartó hatóságok az általa előadott vezérelveket elfogadták — a tervezetet elkészitette és a felekezeti tanárok állami nyugdijazása végre 1894. jul. 31-ikén törvénynyé lett. A protestans tanárok s ezek közt az iglóiak is gr. Csáky Albin volt minister urnak egy feliratban tolmácsolták iránta való hálás érzelmeiket.

Az 1886-ik év tavaszán az iglói ev. egyház helyi egyház-rendezetét a tiszakerületi rendezethez alkalmazva, a 3 évre választott presbyterium és felügyelőség is lelépett és igy a főgymnasium kormányzásában is változás történt, miután dr. Lorx Sándor első isk. felügyelő, ki fáradhatatlan tevékenységgel és áldozatra kész buzgósággal tölté be hivatalát, szintén lemondott. — Az egyházi és iskolai felügyelői állások, melyeknek prot. egyházi életünkben oly fontos feladatuk van, ez alkalommal nehezen voltak betölthetők. Máskor egyházunk kiválóbb tagjai a hitsorsosaik részéről irántuk nyilatkozó bizalomnak engedve készséggel vállalták el a fáradsággal és áldozattal járó tiszteletbeli hivatalokat; most, minthogy Jeszenszky tanárnak az egyházi és iskolai előljárósággal szemben fokozódva meg-megujuló háborgása folytán az egyház benső élete izgatott volt és a tanácskozmányokban a szokott nyugalmat szenvedélyes hang váltotta fel, a bizalmat egyik is, másik is megköszönte, de a felajánlott állást el nem fogadta.

Annyival nagyobb tehát azon férfiaknak az érdeme, a kik ilyen körülmények között a közóhajtásnak meg-

felelve elfogadták a megbizást, hogy az egyházi és iskolai ügyek továbbfejlődése meg ne akadjon. 1886. ápril 18-ikán ifj. MARSCHALKÓ JÓZSEF egyházi, FEST OTTÓ és SCHOLTZ VILMOS iskolai felügyelőkül választattak meg egyhangulag.

Ugyanazon év jun. 12-ikén ZIMANN JÁNOS további 3 évre választatott igazgatóul és iskolai tanácsosokul: Benigny Ervin, Gotthard Albert, Jantner Bernát, Kalmár Bertalan, Klein J. S., Klein Otto, dr. Lorx Sándor, Münnich Adolf, dr. Neubauer Lajos, Prihradny Guidó, Topscher György, Ujlaky Jenő.

Ilyenformán az egyház és iskola gépezetét ismét rendes müködésében találta a *canonica visitatio,* melyet CZÉKUS ISTVÁN püspök 1886. junius havában tartott meg. A kánoni látogatás kiterjedt a főgymnasiumra is, beható vizsgálat alá vétettek az intézet épületei, felszerelése, anyagi állapota, a tanitás és annak eredménye előbb a hét osztályban, azután pedig a püspök ur 5 napig elnökölt a VIII. osztály érettségi vizsgálatain. A kánoni látogatásnál segédkeztek BREUER SÁNDOR XIII városi esperességi felügyelő, FÁBRY JÁNOS főesperes, JUSTH ISTVÁN SÁMUEL alesperes és DIANISKA ANDRÁS lőcsei lelkész mint helyettes kerületi jegyző. A két hétnél tovább tartó fáradságos munka után, a püspök ur jul. 1-jén az egyh. és isk. előljáróság és pártfogóság előtt összes tapasztalatait közölte, feltüntetve az előnyöket és leplezetlenül feltárta a mi hiányt tapasztalt és azután jul. 2-ikán székhelyére Rozsnyóra utazott.

Kevéssel a kánoni látogatás előtt a legőszintébb tisztelettel és részvéttel kisérték utolsó nyughelyére tanári testületünk küldöttei a Szepes-Olasziban (1886. jun. 5-ikén) elhunyt KALCHBRENNER KÁROLY, volt XIII. városi főesperest és a M. T. Akademia rendes tagját. A nagy tudományu és szellemes férfiu mint püspöki helyettes többször elnökölt érettségi vizsgáinkon, melyeken a maturandusokat mindig szakavatott és humanus elbánásban részesitette. Botanikai gyüjteményét örökösei főgymnasiumunknak ajándékozták.

A következő 1887. évi május havában Sieber Ede beszterczebányai tankerületi kir. főigazgató látogatta meg tanintézetünket. Az ő elnöklete alatt megtartott tanári tanácskozmányok jegyzőkönyvét még ugyanazon hónap végén tárgyalásba vette az iskolatanács. A főigazgató a tanitás eredményét megnyugtatónak, az ifjuság erkölcsi állapotát kedvezőnek találta, épugy elismerőleg nyilatko-

zott az intézeti épületről, tornacsarnokról, nyári tornatérről, a tápintézeti helyiségekről; de hiányoknak tüntette fel, hogy a gymnasium tantervében 15 órával kevesebb van mint az államiban, hogy a tanszerekre forditott évi összeg nem elegendő, hogy a természettani és természetrajzi tárak mellett külön tanári dolgozó, s az igazgató számára külön irodai helyiségek nincsenek és hogy az iskolapadok czélszerütlenek. Az iskolatanács e hiányok megszüntetését a fentartó egyház jelenlegi pénzviszonyai miatt csak ugy látta keresztülvihetőnek, ha az iglói ev. egyház az állami segélyért fog folyamodni. Hogy tehát ez az ügy minél előbb és minél behatóbb tárgyalás alá vétessék, Zimann János igazgatót és Fischer Miklós, az iskolatanács jegyzőjét egy memorandum szerkesztésével bizta meg, mely magyar és német nyelven el is készült, de csak 1888. jan. 24-ikén jutott az iskolatanácsban felolvasásra, azután kinyomatott és az egyháztagok között szétosztatott.

Az 1888-ik év folyamában a magas közoktatásügyi kormány három kiváló megbizottja szerencséltette különböző időben látogatásával tanintézetünket: Dunay Ferencz tankerületi kir. főigazgató, dr. Klamarik János ministeri osztálytanácsos és dr. Heinrich Gusztáv egyetemi nyilv. rendes tanár. Mind a hárman behatóan és élénk érdeklődéssel foglalkoztak tanintézetünk állapotával és kifejezett itéleteikben megegyeztek abban, hogy az iglói ev. főgymnasiumnál meg van minden tekintetben az alap egy az országos törvény és a korszellem kivánalmainak megfelelő főgymnasiumhoz. De szükségesnek mondták a tanári fizetések rendezését, egy igazgatói iroda és a természettani előadásokhoz egy kisérleti terem létesitését.

Ez tehát egy okkal több volt, hogy a memorandum tárgyalásba vétessék, ami végre 1888. nov. kezdetén a presbyteriumban meg is történt és pedig, ugy hogy 12 szavazat mellette, 12 pedig ellene nyilatkozott. Igy került a Zimann igazgató által nagy gonddal szerkesztett memorandum azután nov. 11-én a fentartó egyház közgyülése elé, mely az inditványt nagy szavazattöbbséggel elvetette.

Az iglói ev. egyház az anyagi szükség erős nyomása alatt állott és mégis idegenkedett az államsegély eszméjétől, mert érezte, hogy csak autonom jogai egy részének feladása árán részesülhet bizonyos anyagi előnyökben. Elfogult, elavult, a korszellemtől elmaradt álláspontnak bélyegezték ezt az államsegély pártolói. Hiába! Azt az érzületet, azokat az eszméket, melyek a mult idők hosszas küzdel-

mei alatt fejlődtek, s melyek századokon át nemzedékről-nemzedékre átöröklődve a protestans egyház életével összeforrtak, oly könnyen levetni, azokkal nagyobb benső küzdelem nélkül szakitani nem lehet. Ez az erkölcsi világ törvényei szerint lefolyó természetes processus.

A november 11-iki döntés következtében ez a kérdés több évig pihent, de ha nem került is napi rendre, azért mégis folytonosan kisértett, mivel az anyagi helyzet egyáltalában nem javult. A fentartó hatóság csak a kisebb hiányokon segithetett: igy intézkedett első sorban arra nézve, hogy a kötelezett tantárgyak tanóráinak összes száma teljesen egyenlő legyen az állami tanterv által megállapitott tanóráinak számával és pedig oly formán, hogy a négy alsó osztályban a vallástani oktatást ADRIÁNYI ANTAL helybeli ev. segédlelkészre bizta, miáltal hetenként 8 tanóra elvonatott a többi tanerőktől és ezen óraszám azon tantárgyakra fordittatott, a melyeknél a heti óraszám eddig hiányos volt. Nemcsak ezen intézkedés járt ujabb anyagi áldozatokkal, hanem az is, hogy a tanintézet szép tágas udvarát a tisztaság érdekében csatornáztatta, a mi több száz forintra menő költséget okozott.

Protestáns középiskoláinkban váltakozó lévén az igazgatói állás, Zimann János igazgatónak, ki két egymásután következő választási időszakon, 6 éven át viselte az egyháztanács és a tanári testület bizalmából, az igazgatói hivatalt, megbizatása letelvén és maga is a váltakozás czélszerüsége mellett nyilatkozván, helyébe a következő 3 évre (1889. jun. 10) FISCHER MIKLÓS tanárt választotta a pártfogósági gyülés.

Az 1889—90-iki tanév még egyéb személyváltozásokkal is járt: a presbyterium ugyanis a segédtanári állásra (1889. aug. 4.) NIKHÁZI FRIGYES tanárjelöltet választá, — midőn pedig a marosvásárhelyi lelkészszé választott Adriányi Adolf hitoktató (1890. jan. kezdetén) gymnasiumunktól elbúcsúzott, február végén GEYER MIKLÓS az uj segédlelkész vette át a hitoktatást.

1890. február 6-án a tiszai ev. egyházkerület nagyérdemü püspöke, Czékus István, jobblétre szenderülvén, tanári testületünk őszinte tiszteletének kifejezéseül küldöttségileg vett részt temetésén.

Néhány hónap mulva a tiszakerületi ág. hitv. evangelikusok, ZELENKA PÁL hegyaljai főesperest és miskolczi lelkészt emelték a megürült püspöki hivatalra. Az iglói főgymnasium is teljes bizalommal üdvözölte uj püspökét,

a ki azóta meleg érdeklődéssel és bölcs tanácsadással mozditja elő annak fejlődését.

Az 1890-91-iki tanévet, gr. Csáky Albin vallás és közoktatásügyi minister a hazai középiskolákra nézve két fontos ujitással tette emlékezetessé. Az egyik a *görög pótló tanfolyam* életbeléptetése az állam közvetlen rendelkezése és vezetése alatt álló gymnasiumokban, szabad elhatározására bizván a többi gymnasiumok fentartóhatóságainak, kívánnak-e az uj állami tantervhez alkalmazkodni, vagy nem. Az iglói tanári testület, a gymnasiumi tanácsban a görög pótló tanfolyam befogadása mellett nyilatkozott. Ezen elhatározására befolyással volt többek között az a körülmény is, hogy az iglói főgymnasiumba évenként számos tanuló lép át olyan középiskolákból, melyek az állami tantervet követik és viszont az iglóiból ezekbe; ha tehát Igló nem fogadná be a görög pótló tanfolyamot, egy-két év mulva számos ide kivánkozó tanulót vissza kellene utasitani. A fentartóhatóság elfogadván a tanári testület inditványát, miután az 1890. aug. havában Jolsván tartott egyházkerületi gyülés is felhatalmazta a kerületbeli gymnasiumokat az állami uj tantervhez való alkalmazkodásra: az egyházi közgyülés jóváhagyása mellett a görög pótló tanfolyamot mindjárt életbe is léptette az V. osztályban. A pótló tanfolyam magyar nyelvi óráit Pákh, a rajz óráit pedig Kövi tanár vette át. — A következő években a VI. VII. VIII. osztályban is fennakadás nélkül lépett életbe az uj tanfolyam. Ezen osztályokban a magyar nyelvi órákat Zimann tanár vette át, mig a rajz ezekben is Kövi tanár kezében maradt, a mi a tantárgyak beosztásának némi változtatása mellett lehetségessé vált.

A gymnasiumi tantervnek ezen bifurkátiója által a görögnyelv tanárainak munkája jóval megkönnyebbült, mert megszabadultak a kényszerből tanuló, tehát a hátráltató elemtől; mig a compensationalis tanfolyamot kezelő tanárokra — legalább egyelőre — terhesebb munka hárult, a mennyiben töretlen utra kellett lépniök és uj tananyaggal foglalkozniok, mely némely részben (mint pl. az V-ik osztály számára előszabott olvasmányok: Kármán, Kazinczy, Révay, B. Szabó stb. müveiből és Thukydides) a növendékek átlagos szellemi erejétől talán tulságos sokat követel.

Ezen ujitások folytán az iglói főgymnasium tanterve igy alakult:

a tantárgyakat és heti óraszámot tekintve

Tantárgy	Osztály									Összesen
	I		II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
	A	B								
Vallástan . . .	2	2	2	2	2	2	2	2	2	18
Magyar nyelv .	6	5	5	3	4	3	3	3	3	35
Latin „ . .	6	6	6	6	6	6	6	6	5	53
Görög „ . .	—	—	—	—	—	5	5	5	4	19
Görög pótló magyar	—	—	—	—	—	2	2	2	2	8
Német nyelv . .	2	3	3	4	3	3	3	3	2	26
Történelem . .	—	—	—	4	3	3	3	—	3	16
Földrajz	4	4	4	2	—	—	—	2	—	16
Természetrajz . .	—	—	—	—	3	2	3	—	—	8
Természettan . .	—	—	—	—	—	—	—	4	4	8
Mathematika . .	3	3	3	3	3	4	3	3	2	27
Rajzoló geometria	2	2	2	2	2	—	—	—	—	10
Rajz (görög pótló)	—	—	—	—	—	2	2	2	2	8
Bölcsészet . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Szépirás	1	1	1	—	—	—	—	—	—	3
Torna	2	2	2	2	2	2	2	2	2	18
Ének	2	2	2	—	—	—	—	—	—	6
Összesen .	30	30	30	28	28	34	34	34	34	282

A vallás-, torna- és szépirási órákban az I A és I B osztályok, az énekórákban az I. és II. osztályok combinálva tanittatnak.

A másik ujitás volt a magyar tanulók *országos tornaversenye*, mely 1891. máj. 18-án tartatott Budapesten. Az iglói főgymnasiumból 42 tanuló (a VI. VII. VIII. osztályok

növendékeiből) utazott Fischer igazgató és Schermann tornatanár vezetése alatt a versenyre, hol úgy a vallás és közoktatási minister ur, mint a tornaverseny biráló bizottsága elismerő szavakban emelték kitanulóink gyakorlatainak pontosságát, fegyelmezett föllépésüket, s egészséges, erőteljes kinézésüket. A tornaversenyen az intézet elismerő oklevelet nyert Schermann tornatanár is, azonkivül pedig négy tanulót ezüst érmekkel tüntettek ki. — Itt egyuttal felemlitjük azt is, hogy a magyar tanulóknak 1893. évi máj. 21—22-én Budapesten tartott második országos tornaversenyén az iglói főgymnasium ismét két elismerő oklevelet nyert (az egyiket különösen a katonai rendgyakorlatokból) és hogy az 1895. máj. 27-én Beszterczebányán tartott kerületi tornaverseny alkalmával a kötélhuzásban, szer- és rendgyakorlatokban tanusitott »kitünő« képzettsége által verseny-oklevelet is szerzett.

Mindezek örvendetes dolgok, csakhogy most a tornaversenyek, a VIII. osztály osztályvizsgája és az irásbeli érettségi vizsgák mind május hóra esnek.

Az 1891. évi februárban kettős vesztesség érte a fentartó egyházat és a főgymnasiumot: a kérlelhetetlen halál ugyanis kiszólitotta az élők sorából az egyház erélyes felügyelőjét, ifj. Marschalko Józsefet († febr. 10) és alapos készültségü fiatal segédlelkészét s egyszersmind a főgymnasium hitoktatóját, Geyer Miklóst († febr. 13). E két gyászesetnek úgy a fentartó egyház kormányzásában, mint a gymnasiumi hitoktatásban személyi változás volt a következménye. A közbizalom TOPSCHER GYÖRGY-öt, ki már előbb is 1875—1884-ig viselte az egyházfelügyelői tisztséget, egyhangulag emelte megint az egyház élére; THERN LÁSZLÓ-t pedig segédlelkészé és gymnasiumi hitoktatóvá választotta.

Az uj egyházfelügyelő a két iskolafelügyelő Fest Ottó és Scholtz Vilmos, valamint Fischer igazgatónak közremüködése mellett még ez évben fejezte be a tanári fizetések állandósitása végett megindított és évek óta huzódó tárgyalásokat, úgy a mint ez már fentebb előadatott. — Ugyancsak a felügyelőség hathatós pártfogása mellett szerveztetett intézetünkben az 1891-ik év végén a classicus nyelvek és a régészet behatóbb tanitása érdekében egy *philologiai muzeum*, melynek kezelése Vandrák Gyula tanárra bizatott.

De már a következő évben elvesztettük buzgó felügyelőink egyikét: Scholtz Vilmos másod isk. felügyelő és Igló város polgármestere 1892. máj. 21-ikén 42 éves

korában végezte be életét. E felügyelői állás betöltésére azóta intézkedés nem történt.

A tanitás rendes menete az 1892 3-iki tanév második hónapjában, különösen az V. és VI. osztályban, változást szenvedett. Jeszenszky tanár ellen ugyanis a fentartó egyház már a megelőző tanévben fegyelmi eljárást inditván, a hosszadalmas per azzal végződött, hogy a magyarhoni ág. evang. egyetemes törvényszék nevezett tanárt hivatalvesztésre itélte. Tanári helyének betöltésére az egyháztanács (1893. márcz. 29) KISS ALBERT aszódi tanárt választotta; de mivel Kiss csak a következő tanév kezdetével foglalhatta el uj állását, Jeszenszky tanár óráit Guhr, Kuntz, Vandrák és Nikházy tanárok pótolták a tanév végeig.

(Jeszenszky Pál szül. 1831. nov. 5-ikén Losonczon, Nógrádmegyében. Tanulói pályáját a losonczi ág. evang. iskolában kezdte, és ugyanott az ev. ref. gymnasiumban folytatta. A VIII. osztályt és a theologiai tanfolyamot Pozsonyban végezte. A hitjelölti vizsgát 1855-ben Miskolczon tette le s ugyanakkor a miskolczi egyháztól segédlelkészé választatott. A gömörpanyiti ág. ev. egyház meghivása folytán 1857 elején átvette itt a lelkészi hivatalt és ezen állomásán tiz küzdelmes évet töltött. Ezután az iglói főgymnasiumban mint megválasztott rendes tanár 1867. febr. elején kezdte meg tanári müködését (1869-ben tanári oklevelet is szerzett a latin és magyar nyelv tanitásában) azon felül hiványa értelmében az iglói ev. egyház tótajku hivei körében előforduló lelkészi functiókat is végezte. Ily kettős (tanári és lelkészi) minőségben 1885-ig, azontul 1892-ik szeptember végeig csak mint tanár, összesen $25^1/_2$ évig müködött Iglón.)

A fentartó egyház ezután napról napra jobban érezte a gymnasiumi hiányok gyökeres orvoslásának szükségét. Különösen fontossá lett következményeiben az 1893 nov. 11-én tartott gymnasiumi tanács ülése. Ez alkalommal ugyanis a gymnasiumi szertárak és könyvtárak évi számadásainak megvizsgálására kiküldött bizottságok beterjesztették jelentéseiket, melyekben ismét hangsulyozták, hogy a könyvtári és muzeumi helyiségek a tanszerek folytonos gyarapodása következtében oly szükekké lettek, hogy azokba többé uj tárgyakat elhelyezni nem lehet. A gymnasiumi tanács ennél fogva Fest Ottó iskolai felügyelő elnöklete alatt: Münnich Kálmán isk. tanácsos, Fischer igazgató, Pákh könyvtárnok, Geyer természetrajztári kezelő és Zimann János tanárból álló bizottságot

küldött ki, hogy e kérdéssel behatóan foglalkozzék és véleményes jelentést tegyen arra nézve, miképen lehetne e bajon gyökeresen segiteni.

A bizottság a megejtett helyszini szemle után nemcsak azt constatálta, hogy a különféle tárak termei céljuknak többé megfelelni nem képesek, hanem azt is, hogy a görögpótló tanfolyam behozatala miatt, valamint a II. osztálynak, a magas tanügyi kormány által többször sürgetett párhuzamositásának esetében, uj tantermekre lesz szükség, eltekintve attól, a mit már a tankerületi főigazgatók is felemlitettek, hogy nincs az intézetnek egy kisérletezési terme és külön igazgatói irodája. Ezen bajokon a bizottság véleménye szerint csak ugy lehetne segiteni, ha vagy a mostani épületre még egy emelet épittetnék, vagy a szomszéd alumneumi épület emeleti helyiségei a főépülettel összecsatoltatnának, vagy pedig a tornacsarnokkal szemben egy külön álló épület épittetnék. Minthogy pedig az épités költségeit a fentartó egyház el nem birja, és minthogy különben is a tanári fizetések korszerü rendezése nélkül a főgymnasium annak a veszélynek teszi ki magát, hogy a kiválóbb tanárok nem fognak ide pályázni, a tanári fizetések emeléséhez pedig a fentartó egyház ereje egyáltalában nem elegendő: kéressék meg a fentartó egyház, hogy tegyen határozott lépést az államsegély elnyerése végett.

Miután a presbyterium 1893. nov. 26-án szintén hozzájárult a gymn. tanács inditványához, az egyházi tanács, tekintettel a nagyon megváltozott viszonyokra, 1893. decz. 26-án elfogadta presbyterium ajánlatát és az ügynek minden oldalról való megfontolására és a kérvény elkészitésére a maga kebeléből Topscher György egyházfelügyelő elnöklete alatt, a következő tagokból álló választmányt küldte ki: Fábry János lelkész, Fest Ottó isk. felügyelő, Szél Húgó pénztáros, Soos László egyházi ügyész, Fischer igazgató, Münnich Adolf, Münnich Kálmán, Nosz Gyula, Lehoczky Jenő, Ujlaki Jenő, Bartsch Gusztáv, Trompler János, Dobó Adolf, Zimann János, Pákh Károly, Gärtner Kálmán.

A kérvény elkészült és miután ugy a Miskolczon (1894. évi áprilisban) tartott egyházkerületi, mint a Budapesten 1894. évi májusban tartott egyetemes gyülés az iglói egyház határozatát jóvá hagyta, a kérvényt Zelenka Pál tiszakerületi ág. ev. püspök és Fischer Miklós főgymnasiumi igazgató, (1894. évi máj. 25-én) személyesen nyujtották át gr. Csáky Albin vallás és közokt. minister urnak.

Ezen kérvényre a vallás és közoktatási magyar kir. miniszteriumtól 35,294. sz. a. Zelenka Pál püspök úrhoz a következő leirat érkezett:

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr! Az iglói ág. ev. egyházközségnek f. é. május 29-én kelt, s a közvetlenül hozzám intézett folyamodványára, további szives intézkedés végett értesitem Méltóságodat, hogy az iglói ág. ev. főgymnasiumot hajlandó vagyok állami segélyben részesiteni. Ennek kapcsán a fentartó helyszini tárgyalásokhoz a szükségleteknek pontos megállapitására s a szerződési pontozatok megszövegezésére dr. Heinrich Gusztáv budapesti egyetemi ny. rendes tanárt, miniszteri biztos minőségben, Iglóra küldöttem oly felkéréssel, hogy megérkezése napját az illetékes egyházközséggel idejekorán közölje; Méltóságodat is felkérem, hogy a fentartó testületnek a tárgyalásokhoz kiküldendő megbizottját vagy megbizottait megnevezni sziveskedjék. — Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását. — Budapesten 1894. évi november 15-én. Eötvös.

E tárgyalásokhoz a fentartó hatóság Topscher György egyházfelügyelőt, Fábry János főesperest és helybeli ev. lelkészt, Münnich Kálmán főgymnasiumi felügyelőt és Fischer Miklós igazgatót küldte ki, kikkel a kormánybiztos ur 1895. évi április. 8- és 9-én megállapitotta a főgymnasium évi szükségletét és a szerződési tervezetet, melyet azután az elkészült épitési tervekkel együtt a fentartó egyház május elején a felekezeti főhatóság utján a nmlt. vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter urhoz felterjesztett. — Az épitési terveket azóta a tanügyi kormány hibáztató észrevételek kiséretében visszaküldte, minek folytán az egyház a kifogások tekintetbe vételével más tervet készittetett és azt ujra fel is terjesztette.

Ebben az állapotban van jelenleg az államsegélykérés ügye.

Említést kell még tenni az utolsó tanévben történt személyváltozásokról.

Az 1894 95-iki tanév kezdetén egy mélyen megható esemény zavarta meg csendes iskolai működésünket: Payer Jenő tanár 1894. szept. 7-én reggel önkezével oltotta ki életét. Nem tudtuk magunknak megmagyarázni, mi birta őt ez elhatározásra. Boldog családi életnek örvendett, kedvező viszonyok közt élt, a munkában mindig örömét találta, s tanári kötelességeit mindig a legnagyobb lelkiismeretességgel teljesitette, kartársai- és polgártársaival jó viszonyban élt, derék, becsületes ember volt.

Életrajzának főbb mozzanatai ezek: Payer Jenő János

született Mateóczon a XVI. szepesi városok egyikében 1833. jul. 10-én. Az első elemi oktatást tanító édes atyjától, Payer Jánostól kapta. — Tanult Rozsnyón, Késmárkon, Miskolczon, azután Eperjesen, hol 1855-ig járt, bevégezve a philosophiai és theologiai tanfolyamot s a hitjelölti vizsga letétele után félévre Bécsbe s innét Jénába ment, a honnét 1856-ban a mateóczi felsőbb elemi osztály tanitójául hivták meg. Itteni 8 évi működése után 1863-ban Iglóra választatott tanárul. A tanári vizsgát 1864-ben tette le a felkai egyházkerületi gyülés alkalmával. Több évig a szepesi néptanitók egyesületének elnöke volt. Az iglói nőegyesületet és a szepesi szeretetházat különösen az ő buzgólkodása hivta életbe. 1888-ban egészségi állapota meggyengült s ennek következtében saját kérelmére az egyházzal történt külön egyezkedés szerint hetenként csak hét órán tanitott. Tanitói és tanári működése 38 évre terjedt.

A másik változás a gymnasiumi kormányzásban történt. Fest Ottó ugyanis 1894-ben isk. felügyelői állásáról önként lemondván az 1894. decz. 30-án tartott egyházi közgyülés ezen tisztségre egyhangulag MÜNNICH KÁLMÁN bányaigazgatót választotta. 1895 január 27-én pedig a presbyterium saját tagjai sorából megválasztotta a gymnasiumi tanácsot és a fegyelmi bizottságot. A gymnasiumi tanács igy alakult: Bömisch Ede, Fest Ottó, Gärtner Kálmán, Gotthard Albert, Klein J. Samu († 1895. jul.) Klug Ottó, Lehóczky Jenő, Münnich Adolf, dr. Neubauer Lajos. Soós László, Széll Hugó, Ujlaki Jenő. — A gymnasiumi fegyelmi bizottságba választattak: Fest Ottó, Klein J. S. (†) Lehóczky Jenő, Münnich Adolf, Ujlaki Jenő. — E bizottságnak hivatalból tagjai: Münnich Kálmán isk. felügyelő a bizottságnak elnöke, Topscher György egyházi felügyelő és Soós László egyházi ügyész.

A helybeli egyház és iskola már évek óta ismeri az itt megnevezett férfiak buzgóságát s éppen azért biztat a remény, hogy a mint eddig meg nem engedték irányadó egyházi tagjaink, hogy valami stagnatió álljon be az iglói egyház tanintézeteinek fejlődésében, úgy jövőben is a korszerű haladásnak lesznek szószólói és oda fognak hatni, hogy az a meleg érdeklődés, melyet nemcsak az egyháztagok, hanem általában véve az Igló városi közönség főgymnasiumunk iránt hosszu évek során át mai napig tanusitott tovább is fennmaradjon.

Ez az érdeklődés évenként meg-megujuló szeretettel kivált azon *önkéntes adományokban* nyer kifejezést, melyek

tanulók jutalmazására, a tápintézetre, a szertárak-, könyvtárakra, a tanári segélyalapra felajánltatnak. Ezen adományok az utolsó 25 év óta meghaladják a 8000 frtot, s igy évenként átlag mintegy 320 frtot tesznek ki, eltekintve azon tárgyak értékétől, a melyek a könyvtárak és természettudományi szertáraknak és a termesztményeket, melyek a tápintézetnek ajándékoztatnak. Ez az áldozatkészség annyival inkább méltánylandó, ha tekintetbe veszszük, hogy a fentartó egyház tagjainak száma nem nagy és hogy a kis városokban a lakosságnak rendesen egy és ugyanazon rétege hozza ezen áldozatokat. — A számos adakozók között különösen a helybeli két pénzintézetet kell kiemelnünk: az egyik a *XVI. szepesvárosi takarékpénztár*, mely 25 év alatt 1500 frtot, a másik *az iglói takarék és hitelintézet*, mely 1020 frtot adományozott az emlitett czélokra.

De ha elismeréssel adózunk városi értelmiségünk ezen humánus szellemének, még inkább meg kell emlékeznünk azokról, a kik ösztöndijalapitványokkal kivánták a közmüvelődést előmozditani, a tehetséges, de szegénysorsu tanulókat a tudományos pályákra buzditani. *Belső ösztöndijaink* száma eddig csak 10, összesen 5500 frtnyi alappal, de hiszen nyolczosztályu főgymnasiumunk élete is csak három évtizedre terjed. — Ezen ösztöndijak az alapitás időrende szerint a következők:

1. a SZONTÁGH LAJOS-féle ösztöndij, 590 frtnyi alappal. 1864-ben alapitotta végrendeletileg Szontágh Lajos, egykor Igló város polgármestere. Évi kamatait egy vagy több szorgalmas, szegny tanuló kapja, valláskülönbség nélkül.

2. a JANTNER SÁMUEL és JANTNER FERDINANDINA-féle 300 frtnyi alap, ajándékozták 1866-ban özv. Jantner Sámuelné, szül. Klein Erzsébet és gyermekei: Jantner Bernát, Jantner Armand és Feszt Ottóné, szül. Jantner Leopoldina. Évi kamataiból tankönyvek vásároltattnak iglói szegénysorsu evang. tanulók számára.

3. a SCHOLTZ JÓZSEF-féle ösztöndij, 100 frtnyi alappal. 50 éves tanári jubileuma emlékére alapitotta Scholtz József tanár 1868-ban, kamatait egy II. osztálybeli szorgalmas, evang. vallásu tanuló kaphatja.

4. a SCHOLTZ-KAILING-féle ösztöndij, 2000 frtnyi alappal. Végrendeletileg alapitotta 1878-ban Scholtz Edéné, szül. Kailing Amanda asszony; évi kamatjai két egyenlő ösztöndijra forditandók érdemes tanulók számára, elsőbbséggel birván ezek közül azok, kik az örökhagyó (végrendeletében megnevezett) rokonaitól származnak.

5. a dr. TAVASI LAJOS-féle ösztöndij 1000 frtnyi alappal, végrendeletileg alapitotta 1877-ben dr. Tavasi Lajos tanár egy VII. vagy VIII. osztályu kitünő, szorgalmas, tiszta erkölcsü, hazafias magyar szellemü tanuló jutalmazására, vallásküloönbség nélkül.

6. a BUZÁS LAJOS-féle ösztöndij 100 frtnyi alappal, alapitotta Buzás Lajos helybeli polgár, 40 évi boldog házasságának emlékére 1881-ben oly feltétellel, hogy évi kamatai egy nem-magyar ajku algymnasiumi tanulónak adassanak jutalmul, a ki a magyar nyelvben jó haladást tett.

7. a PAYER JENŐ-féle ösztöndij, melyet 1881-ben Payer Jenő 25 évi tanári müködésének emlékére nehány barátjai hozzájárulásával alapitott 100 frtnyi alappal. — Ezt az összeget özv. PAYER JENŐNÉ szül. SCHOLTZ MÁRIA asszony 1895-ben 400 frttal növelte, ugy hogy ez ösztöndij alapja jelenleg 500 frt. — Kamatai az adományozók akarata szerint egy vagy két I. osztálybeli szorgalmas, jó tanulók jutalmazására forditandók, vallásküloönbség nélkül.

8. a SCHWARTZ KÁROLY-féle ösztöndij, 500 frtnyi alappal alapitották GUHR MÁRTON iglói tanár és neje szül. SCHWARTZ AMANDA asszony 1889-ben, szorgalmas, jó magaviseletü tanulók számára, vallásküloönbség nélkül.

9. a SCHWARTZ LAJOS-féle ösztöndij, 300 frtnyi alappal, alapitotta Schwartz Lajos helybeli presbyter 1895-ben, kamatai egy VIII. osztálybeli jeles és jó magaviseletü tanulónak adatnak vallásküloönbség nélkül. (A pénzalap még nem áll az egyház kezelése alatt; a nemeslelkü adakozó egyelőre csak az esedékes évi kamatokat szolgáltatja át a tanintézetnek).

10. a FISCHER MIKLÓS-féle ösztöndij, 200 frtnyi alappal, alapitotta Fischer Miklós igazgató-tanár 1895-ben, évi kamataival egy szorgalmas, jó erkölcsü tanuló jutalmazandó, vallásküloönbség nélkül.

A felsorolt tiz ösztöndijalapon kivül még két oly hagyományról kell itt megemlékeznünk, melyek tényleg nincsenek ugyan még a fentartó egyház birtokában, de előbb-utóbb szintén ösztöndijaink számát fogják gyarapitani. Ezen végrendeleti hagyományok egyike 2000 frtról szól, és a Recske Gömörmegyei születésü *ág. ev. vallásu Hubai Miksától* származik, ki 1855 56—1856 57-ben volt az iglói algymnasium növendéke, meghalt 1872-ben mint rimaszombati ügyvéd. — A másik alapitvány 1000 frtról szól; ezt a Szatmármegyei Uszkáról származó, ev. reform. vallásu DOBOS KÁLMÁN hagyta intézetünknek, melynek

7 évig volt növendéke (1880/81—1886/87) és itt tett érettségi vizsgát is.

E két hagyomány, eltekintve humánus rendeltetésektől, különösen azért is becses előttünk, mert azok a hála és kegyelet kifolyásai, egyszersmind pedig bizonyitékai annak, hogy a fiatalon elhunyt adományozók örömmel jártak az itteni iskolába és hogy szivesen emlékeztek vissza az iglói gymnasiumra.

Az ujabb aerában a tanügyi kormány a hazai középiskolákat, a szegényebb sorsu tanulók gyámolitása végett, ugynevezett *segélyalapok* létesitésére is felhivta. — Az ág. ev. középiskolákban ilyen segélyalapok tulajdonképen már régóta megvannak a tápintézetekben, melyek a szegényebb tanulóknak a lehető legolcsóbb ellátásban olyan segélyt nyujtanak, mely nélkül iskoláztatásukat igen sok esetben nem is eszközölhetnék. Ilyen tápintézete van az iglói főgymnasiumnak is, amint azt már érintettük: mindamellett itt is létesült egy külön segélyalap, melynek gyarapítása részint az intézetünkben szokásos »krajczáros« havi gyüjtések egy részéből, részint az évenkint tartatni szokott májusi vigalomra szánt összegek maradványából történik. A segélyalap jelenleg 800 frtot tesz; kamatai, melyek most még a tőkéhez csatoltatnak, idővel jutalmakra fognak fordittatni.

Az iglói ev. egyház tagjainak buzgósága létesitette és tartotta fenn mind e mai napig e tanintézetet és vele együtt mindazon alapokat, melyek a tanulók tevékenységének, értelmi és erkölcsi mivelődésének előmozditására szolgálnak. Az áldozatkészség nagy dolgokat teremt. Éppen azért egyik főtörekvése volt mindig a tanári testületnek, hogy midőn a tanulóifjuság ezen jótéteményeket élvezi, kebelében egyszersmind az áldozatkészség erényét is folyton ápolja, őt különféle közhasznu humánus czélokra való, bármily csekély adakozásra szoktassa, mit a legtöbb tanuló zsebpénzéből könnyen megtehet.

A mit tanulóifjuságunk ilyen befolyás alatt 30 év óta emberbaráti és hazafias czélokra, nevezetesen az ág. ev. gyámintézetre, balatonfüredi és szepesi szeretetházakra, a Máday alapra, Bem szoborra, az erdélyrészi közmüvelődési egyesület számára, a Zápolya-kápolna resturálására, Arany, Kossuth, és az Alparon felállitandó Árpád-szoborra, s végre a helybeli tanulói segélyalapra gyüjtött, az meghaladja a harmadfélezer forintot. Ez egy tanintézet ifjuságától elég tekintélyes összeg; de nem ez a fődolog, — ennél még többet ér az az erkölcsi hatás, melyet az ilyen

adakozás az ifju szivekre gyakorol, mert az ifjukori benyomások elkisérik őket a férfikorba is, s bizton remélhetjük, hogy a haza és társadalom áldozatkészségökre hiába nem fog számitani.

Végig haladván gymnasiumunk történetén, a főkérdéshez jutunk: megfelelt-e eddig tanintézetünk feladatának? Nevel-e a magyar államnak értelmes, kötelességtudó, munkakedvelő, ép lelkü-testü, hazafias szellemü polgárokat? Vethet-e a tanulóifjuság itten oly erkölcsi alapot, mely müködését egykor a társadalomra nézve áldásossá fogja tenni? Vagyis röviden: beválnak-e az iglói főgymnasium növendékei az életben?

E kérdésre maga a tanintézet részint azért nem felelhet, mert az innen kikerült tanulóknak további fejlődéséről és a polgári életben való müködéséről csak részben vannak megbizható adatai; részint pedig azért, mert itélete elfogult lehetne. A feleletet tehát a tanintézet körén kivül állókra kell biznunk.

Emberé a munka, Istené az áldás.

Mi csak azt állithatjuk, hogy nevelői müködésünkben mindig fősulyt fektettünk arra, hogy tanulóifjuságunkban a kötelesség érzete és az öntevékenység minél mélyebb gyökeret verjen, mert ezen tulajdonságok a legfőbb kellékek azoknál, a kik egykor köz- vagy magánügyek vezetésével lesznek megbizva. Hogy pedig az egyes tanulói nemzedékek ilyen szellemben nőjjenek fel, arra döntő befolyással van az iskolai fegyelemnek helyes kezelése, mely annál több gondot kiván, minél nagyobb az intézeti növendékek száma, minél különbözőbb azon légkör, a melyben a szülők társadalmi állása szerint az egyes tanulók felnőnek, s minél nagyobb köztük a fajszerinti véralkati különbség.

E tekintetben az iglói főgymnasiumnak 20 év óta átlag ötödfélszázra menő nyilvános tanulói közt mindig nagy volt a tarkaság, s eszerint a fegyelem kezelése is elég gondot adott a tanároknak. Ki birná elszámlálni az itt megfordult ezernyi tanulóknak elkövetett kisebb-nagyobb hibáját, ballépését, melyek intést, helyreigazitást vagy büntetést vontak magok után? — Voltak nagyobb fegyelmi kihágások is. A három évtized alatt a tanári testület összesen 28 olyan tanulót volt kénytelen az intézetből kizárni, akik a javulás utjára térni nem akartak.

A tanintézet belső életének történetéhez tartozik még azon megdöbbentő esetek felemlitése is, hogy egyes tanulók lelki csüggedésből vagy lelküknek egyéb beteges

állapota következtében önkezüleg oltották ki ifju életüket. Ilyen gyászos esetünk, fájdalom, hat volt. Ezek közül két esetben a nem egészen sikerült érettségi vizsga vitte a tanulókat a halálba, ámbár egyik is, másik is csak javitó vizsgára volt utasitva. Egy másik esetben szemrehányó levelet kapott a tanuló édes atyjától, kit az igazgató arról tudósitott, hogy fia hanyag. A negyedik egy sajnálatraméltó, két mankón járó nyomorék volt, kinek gyermekkorában a robogó vonat mindkét lábát levágta, s igy valószinüleg a sorsa felett való elkeseredés vitte őt most készakarva ismét a vonat elé. Két esetben pedig jó magaviseletü, tanulmányaikban szép eredményeket feltüntető tanulók okoztak váratlan szomoruságot az intézetnek és a szülőknek, gyászos tettük inditó okait senkisem tudta megfejteni.

De ezen szomoru tapasztalatokkal szemben összehasonlithatatlanul nagyobb volt az örvendetes jelenségek száma; a szemünk előtt elvonult uj meg uj tanulói nemzedékek nemcsak engedelmesek és tisztességtudók, hanem lelki és testi kiképeztetésükön komolyan fáradozók voltak mindig. A mi pedig tanulóifjaink benső, egymásközti életét illeti, a köztök létező felekezeti és nemzetiségi nagy különbségek sohasem szolgáltattak okot valami kellemetlenségekre vagy surlódásokra; sőt ellenkezőleg mindig a legszebb hazafias egyetértésben haladtak közös czéljok felé, egymást buzditva és barátságosan támogatva az ész és sziv pallérozásának nemes munkájában.

Kérjük az isteni gondviselést, hogy az iglói evang. főgymnasium ilyen szellemtől legyen áthatva mindvégig!

Függelék.

1) *Az iglói főgymnasium látogatottsága (a teljes főgymnasium megnyilta óta) 1865/6—1895/6.*

Tanév	Beiratott összesen	A beirt tanulók közt volt				
		evangelikus (ág. és ref.)	katholikus róm. és gör.	keleti görög	izraelita	magántanuló
1865—6	317	292	18	.	7	.
1866—7	322	296	18	.	8	.
1867—8	347	301	24	.	22	2
1868—9	342	302	19	.	21	4
1869—70	364	317	28	.	19	2
1870—1	349	296	35	.	18	3
1871—2	339	286	42	.	11	1
1872—3	382	294	72	.	16	6
1873—4	378	277	76	.	24	7
1874—5	416	298	90	.	28	12
1875—6	460	316	110	.	34	13
1876—7	462	307	115	.	40	6
1877—8	508	315	148	.	45	20
1878—9	523	312	147	2	62	17
1879—80	501	298	146	.	57	27
1880—1	492	286	142	.	64	16
1881—2	492	292	145	.	55	10
1882—3	494	277	160	1	56	11
1883—4	442	240	143	1	58	19
1884—5	466	252	150	.	64	24
1885—6	456	265	140	.	51	25
1886—7	449	254	144	.	51	15
1887—8	423	242	135	1	45	19
1888—9	404	218	140	2	44	12
1889—90	452	228	158	4	62	21
1890—1	437	232	145	4	56	25
1891—2	483	249	169	3	62	18
1892—3	479	259	161	4	55	15
1893—4	445	236	147	2	60	13
1894—5	425	226	146	3	50	19
1895—6	445	217	168	3	57	13

31 év alatt 13294, vagyis átlagosan évenként 428 tanuló.

B) Az iglói ág. evang. fögymnasiumban jelenleg működő tanárok életrajzi ismertetése.

Itteni hivataloskodásuk ideje szerint a mostan működő iglói tanárok a következők:

1. PÁKH KÁROLY, született 1828. máj. 26-án Rozsnyón Gömör vármegyében, atyja Pákh Mihály előbb rozsnyói, 1834 óta iglói lelkész, utóbb tiszakerületi superintendens volt. — Az elemi és gymnasiumi osztályokat Iglón, Rozsnyón, Miskolczon és Lőcsén járta, a bölcsészeti tanfolyamot 3 évig a sopronyi ev. lyceumban és a jogit 1847/8-ban a győri kir. akadémiában végezte. Az 1848. évi nagy átalakulásokra bekövetkezett lelkes és forrongó időben előbb a szepesi önkéntes csapatnál, utóbb a honvédseregben teljesité hazafiúi kötelességét. Világosról betegen tért haza s egy évnél tovább küzködött egy makacs váltólázzal. Mire felgyógyult, 1850-ik deczember havában — mint volt honvédet — besorozták Lőcsén a cs. és k. Wasa gyalogezredbe. Lőcséről Eperjesre, innét pedig egy nagyobb ujonczcsapattal Mährisch-Neustadtba az ezred egyik zászlóaljához került. De ez az ut reá nézve végzetteljes volt. Ugyanis Trencsén megyének egyik falujában három altiszttel együtt egy kisbirtokos családhoz jutott éjjeli szállásra. Az altisztek a vacsora után dalolni kezdtek s többek közt egy »forradalmi« nótát is énekeltek, mely a házi kisasszonynak annyira megtetszett, hogy az énekléktől a versek leirását kérte s minthogy a három káplárnak nehéz volt a keze, a dal leirását a besorozott ujonczcnak kellett elvállalnia, a ki maga is akkor hallotta legelőször ezt a szöveget, mely különben a »Busul a lengyel«-féle éneknek egyik variácziója volt, ugyanaz, a mely »A szabadságharcz dalai« czim alatt 1895-ben megjelent gyüjtemény szerint Sumlában készült, csakhogy a káplárok nótájában némely erősebb kifejezések is voltak. Az ifjui gondatlansággal lefirkantott ének azután valami uton-módon a politikai hatóságok s innét az illető katonai parancsnokság kezébe került s a következménye az volt, hogy Pákh az olmützi katonai fogházban 1851. április 18-tól 1852. aug. 24-ikéig, azaz 16 hónapig el volt zárva.

A fogságból kiszabadulva visszakerült ezredéhez Prágába. De az olmützi kazematták annyira megrontották egészségét, hogy katonai szolgálatra többé nem volt alkalmas és a felülvizsgáló bizottság itélete folytán a katonaságtól el is bocsáttatott. Igy jött vissza 1852. de z.

szorult anyagi helyzetén magántanitással segitett. 1860-ban letevén az érettségi vizsgát, Budapestre ment azon szándékkal, hogy ott tanárnak képezze ki magát, s az akkori szokás szerint theologusnak iratkozott be a prot. theologiai intézetbe. 1864-ben letette a hitjelölti vizsgát és 1868-ban tanári oklevelet szerzett magának az ág. ev. egyetemes tanárvizsgáló bizottságtól. 1868—1871-ig Magyary Ferencz családjánál volt nevelő Tisza-Derzsen, Heves vármegyében, honnét Iglóra kapott meghivást. Azóta itt foglalkozik részint a latin, de főleg a német nyelv és irodalom tanitásával, a mellett mint a kárpátegyesületi igazg. választmányának tagja sokat fáradozik a turisztika ügyének előmozditásában, 1878—91-ig ő szerkesztette a Kárpátegyesület évkönyveit.

Az országos tanáregyesület szepesi körének jelenleg ő az elnöke.

Tanári müködésének ideje 26 év.

6. Geyer G. Gyula, született 1828. szept. 15-ikén osztrák-siléziai Bielitz városában, hol édes atyja Geyer Henrik Traugott posztós volt. Az 1840-ik év kezdetén szülői Magyarországba költözvén Leibicz városában telepedtek le, honnét Gyula fiok végig járta a késmárki gymnasiumi osztályokat. 1847-ben édes atyja meghalván, a tanuló ifju instructorkodással volt kénytelen magát fentartani. Az 1848/9-iki mozgalmas nagy időkben ő is először mint önkéntes, utóbb a Cornides-féle szepesi zászlóaljnál rendes honvéd minőségben szolgálta a magyar nemzeti ügyet, s midőn Cornides csapatja 1849-ik jul. 7-én Szepes-Béla és Busócz között az előnyomuló Nugent ezreddel összetüzött, egy ellenséges puskagolyó keresztül furta Geyer mellét, s a fiatal vitéz vértől elboritva összerogyott. A küzdelem szinhelyéről társai beálló éjjel Bélára vitték s innét másnap Késmárkra szállittatott, hol édes anyja és dr. Stenzel Tivadar orvos fáradhatatlan ápolása mentették meg a haláltól. Nehány hét alatt felgyógyult, de azalatt a politikai viszonyok egészen megváltoztak. Geyer nevelői állást vállalt Mesko Károly családjában Felső-Kubinban. 1851-ben őszszel Kassán volt nevelő gr. Csáky Rezső házában, innét pedig egy év mulva hasonló minőségben Kökönyösdre, Ugocsa megyébe, Ráthonyi Károly gyermekeihez ment, hol azonban csak egy hónapig tartózkodott, mert egyik nevelő barátjával helyet cserélve gr. Csáky Ágost fiaihoz jutott nevelőül Szepes vármegyébe Velbachba. Itten kapott szülővárosából Bielitzből felhivást egy ottani tanitói állomás elfoglalására;

de Geyer uj hazáját, melyért a szó szoros értelmében vérét ontotta, annyira megszerette volt már, hogy itt kivánt tovább élni és munkálkodni. — Azalat a magyar nemzeti ügy ellenségeinek fontorkodása Geyert is, mint volt honvédet, a cs. és kir. hadseregbe akarta soroztatni; de a sorozó bizottság szabadon bocsátotta. — 1854-ben a gr. Csáky Ágost családját elhagyva, Hazslinszky Fr. eperjesi tanár tanácsára Gölniczbányára ment, hol a betegeskedő leánytanitót helyettesité egy évig, s innét Menersdorfer Károly vasgyári tulajdonos gyermekeihez szerződött házi tanitóul. De már 1856-ik őszén a rozsnyói ág. ev. főgymnasiumnál alkalmaztatott helyettes tanári minőségben. 1858-ban a bécsi egyetemre ment, hol természetrajzi előadásokat hallgatott és külöuös szorgalommal látogatta a muzeumokat. A rozsnyói ev. főgymnasium patronátusa 1859-ben még visszatérte előtt mint rendes tanárt véglegesitette. 1871. aug. 20-kán az iglói főgymnasiumba választatott meg rendes tanárul, s azóta itt működik főképen a természettudományi szakokban, s egyszersmind a természetrajzi tár kezelője, a helybeli meterologikus jelenségek pontos feljegyzője, azonkivül a pomológia buzgó barátja és terjesztője és a Szepes megyei magyar és német lapoknak, valamint a Kárpátegyes. Évkönyvnek munkatársa.

A nyilvános tanári pályán 40-, az iglói főgymnasiumban 25 év óta működik.

7. Zimann János, született 1845. nov. 23-kán Gömör vármegyében, Oláhpatakán, hol atyja Zimann János ev. lelkész volt. Kilencz éves korában elveszité atyját, a kitől első oktatását is nyerte. 1855—62-ig a rozsnyói evang. főgymnasiumban hat osztályt végzett, a VII-ket Késmárkon, a VIII-kat ismét Rozsnyón, hol tan- és tápdijmentes és ösztöndijas volt. Az érettségi vizsgát 1864-ben Rozsnyón tette le. Azután hogy mielőbb biztos állást szerezhessen s övéinek mielőbb támasza lehessen, az eperjesi theológiai intézetbe lépett s 1867-ben letette a hitjelölti vizsgát. Innét közvetlenül Melioris Kálmán földbirtokos gyermekeinek nevelését vette át Kis-Sároson. Egy év mulva Prónay István romhányi földbirtokos 4 fiához ment nevelőül, hol két évet töltött. Innét hivatott meg Nyiregyházára segédlelkésznek, s ott ez állásban egy évig működött. 1871-ben alkalma nyilt a tiszakerületi tanitóképezdében, Nyiregyházán egy tanári állást elfoglalni, s akkor segédlelkészi hivataláról lemondva a tanári pályára lépett s egy éven át egyszersmind igazgatója volt a képezdének. 1872-ben a tiszai ev. egyházkerület 800 frt segéllyel a külföldi népnevelésügy tanul-

végén Iglóra a szülői házhoz, melyet még nagyobb csapás ért, mert időközben a család fejét és támaszát elfogták és »a forradalomban való részvéte miatt« a kassai haditörvényszék által halálra ítéltetett, mely ítélet legfelsőbb kegyelem utján négy évi várfogságra változtatott. Ily szomoru körülmények között Pákh mindenekelőtt arra törekedett, hogy előbbi testi épségét és egészségét ujra visszanyerje. Óhajtása teljesült és akkor elfogadta Wieland András földbirtokos felhivására, Artur fiánál, a nevelői állást Farkasfalván Szepes vármegyében, hol ezen minőségben három évet töltött.

Az 1856. évi szeptemberben az iglói ev. egyháztól ujjászervezett algymnasiumába tanárrá választatván, azóta mai napig itt müködik mint a történelem és a magyar nyelv tanára. — 1862-ben bentazta Németország, Belgium, Francziaország, Svájcz és északi Olaszország egyes részeit. 1864-ben a pesti ág. ev. gymnasiumhoz választatott meg tanárul, de a helybeli egyház itt marasztotta, 200 frtnyi személyi pótlékkal javitván fizetését, 1865 kezdetén pedig az igazgatói hivatalt ő rá ruházta, melyet azután még több izben, összesen 11 évig viselt. A főgymnasium könyvtárát 34 év óta ő kezeli. Tagja a magyarhoni ág. ev. egyetemes egyházi törvényszéknek, az iglói m. kir. állami tanitóképezde igazgatótanácsának és a helybeli ev. presbyteriumnak.

Tanári éveinek száma az iglói gymnasiumban 40.

2. Kuntz Ödön, született Poprádon Szepes vármegyében 1833. jul. 26-ikán. Első oktatását lelkész édes atyjától Kuntz Dávidtól nyerte. 1844-ben a késmárki lyceum növendéke lett. 1848-ban Miskolczra ment, hogy az V. osztályt, a ref. gymnasiumban végezze, de a háborus idők miatt visszatért Késmárkra s ott végezte az V. és VI. osztályt. 1850/1—1851/2 a pozsonyi ev. lyceumban végezte a VII. és VIII. osztályt és 1852. októberben Bécsben tett érettségi vizsgát, hol azután két évig a theologiát, a görög és német irodalmi előadásokat hallgatta. 1854/5-ben a hálai egyetemen folytatta theologiai és philologiai tanulmányait. Az 1855/6. tanév második felében és a következő egész tanéven át a késmárki lyceumban mint segédtanárt alkalmazták a görög nyelv tanitására. 1857-ben, október havában a beszterczebányai ev. gymnasiumba választatott rendes tanárul s ott 1862-ig tanitotta a görög és latin nyelvet. Ugyanazon év augusztus havában Iglóra választatott, s azóta itt müködik mint a classikus nyelvek és a német nyelv tanára. 1871/2—1873/4-ig a főgymna-

sium igazgatója is volt, 15 év óta pedig a főgymnasiumi tápintézet gondnoka.

A tanári pályán töltött éveinek száma $40^1/_2$, itteni hivataloskodásának pedig 34.

3. Kövi Imre, született Késmárkon 1839. január 29-ikén, édes atyja Steiner János. Az elemi iskolák végeztével a polgári iskolát látogatta Késmárkon, utóbb Debreczenben. Azután a gymnasiumba lépett Késmárkon s ott maradt 1858-ig, a mely évben Bécsben a polytechnikumnak előkészitő osztályát kezdte látogatni, de ennek folytatásában az uj katonasorozási rendelet által akadályoztatva, a nagykőrösi ref. gymnasiumba ment. Miután 1859-ben Késmárkon érettségi vizsgát tett, Pestre ment theologiát hallgatni, de másfél év mulva a theologiai tanulmányokkal felhagyott s a göttingai egyetemre ment, hol mathematikát, természettudományokat és bölcsészetet hallgatott. 1862-ben iglói tanárrá választatott s azóta főleg a mennyiségtan és rajz tanitásával foglalkozik. Azonkivül 1871/2 óta a helybeli m. kir. állami tanitóképezdénél is rajztanár.

Irodalmilag is foglalkozott, irt több mathematikai tankönyvet és mint a magyarhoni Kárpátegyesület központi választmányának tagja 1892—1895 az egyesületi évkönyvet is szerkesztette.

Itteni tanári müködésének ideje 34 év.

4. Guhr Márton, született 1842. jan. 12-ikén Forbergen Szepes vármegyében (atyja Guhr Mihály.) A gymnasiumot Késmárkon kezdte és végezte, ott tett érettségi vizsgát is. Azután egy évet a budapesti egyetemen töltött részint jogi, részint nyelvészeti és bölcsészeti tanulmányokkal foglalkozva. Innét a göttingai egyetemre ment, hol kizárólag ó-klassikai nyelvekkel foglalkozva három félévet töltött. Tanulmányait azután még egy félévig a berlini egyetemen folytatta, s itt kapta 1865. jul. havában az iglói ev. egyháztól a meghivást az ujonnan szervezett egyik tanári állomás elfoglalására, s azóta szakadatlanul itt müködik, mint a latin és görög nyelvek tanára. Választott tagja a helybeli presbyteriumnak.

1879/80—1882/3-ig, négy éven át, az igazgatói hivatalt is viselte.

Tanári éveinek száma 31.

5. Róth Márton, született 1841. aug. 3-ikán Késmárkon. Itt kezdett iskolába járni és itt végezte a gymnasiumi nyolcz évfolyamot is. Korán árvaságra jutva,

mányozásával bizta meg s ennek következtében részint Zürichben, részint Góthában töltötte az évet. 1873-ban elfoglalta az időközben Eperjesre áttett kerületi képezdében rendes tanári székét. Ekkor gróf Andrássy Manó szólitá fel, fogadná el fia mellett a nevelői állomást. Egészségi állapotának s egyéb magán viszonyainak tekintetbe vétele mellett az ajánlatot elfogadta, s két évet töltött a családnál részint Genfben, részint Budapesten, majd a család zempléni és gömöri birtokain. — Innét 1875-ben az iglói ev. főgymnasiumhoz hivatott meg tanárnak, s azóta itt működik, mint a magyar- és franczia nyelv és bölcsészet tanára és a magyar önképző kör elnöke. A tanári vizsgálatot 1876-ban tette le. Az igazgatói hivatalt ez intézetnél 1883/4—1888 9-ig, összesen 6 éven át viselte. Választott tagja a helybeli presbyteriumnak.

Gymnasiumi tanári működése mellett egyszersmind ő az iglói m. kir. állm. tanitóképző intézetben az evangelikus hitoktató, azonkivül pedig (1877. szeptembertől) 19 év óta szerkeszti a Szepesi Lapok czimű hetilapot.

Tanári éveinek száma 23, az iglói főgymnasiumban 21 év óta működik.

8. Schermann Samu született 1854. febr. 6-án Kőszegen Vasmegyében, apja Schermann Károly posztós. Az elemi iskolát és algymnasiumot szülővárosában végezte, azután 1869—72-ig a sopronyi ág. ev. tanitóképezdében folytatta tanulmányait. Még mint ezen intézet harmadévi növendéke választatott meg a kőszegi ev. gyülekezet iskolájába elemi és tornatanitónak s egy év mulva rendes tanitóvá lett. — 1875. nov. 21-én az iglói ev. egyház főgymnasium ének- és tornatanárává s egyszersmind az egyház organistájává választotta, s ez állást 1876. február kezdetén el is foglalta. — A gymnasiumi dal- zene- és tornakörök elnöke és két évtized óta az iglói dalárdának karvezetője.

Tanári működésének ideje 24 év, az iglói főgymnasiumban $20^1/_2$ év.

9. Vandrák Gyula, született 1852 febr. 9-én Eperjesen, atyja Vandrák András, az eperjesi collegium volt tanára. Az elemi és gymnasiumi tanfolyamokat Eperjesen végezte s ugyanott tett érettségi vizsgát 1871-ben, azután az eperjesi theologiai intézetbe iratkozott s ott egy évet töltött. 1872-ben elnyervén a Szirmay-féle ösztöndijt a greifswaldi egyetemre ment, hol két semester alatt főleg történelmi és bölcsészeti tudományokat hallgatott. 1875-ben ősszel a jénai egyetemre ment, hol a theologiai és bölcsészeti szakba iratkozott, időközben a lipcsei és hallei egye-

temeken is hospitált. A tanév végén bentazta éjszaki, közép és déli Németország egy részét. A következő 1874. évben a budapesti egyetemen történelmi és földrajzi, továbbá irodalomtörténeti és neveléstani előadásokat hallgatott s ugyanabban az időben Herrich Károly ministeri tanácsos gyermekeinél nevelősködött is. 1876-ban tanári vizsgát tett a történelemből és magyar irodalomból a tiszakerületi tanárvizsgáló-bizottság előtt. 1876/77-ben nevelő volt Berzeviczy Béla földbirtokos gyermekeinél s itt érte a meghivás az iglói főgymnasiumnál elfoglalandó segédtanári állomásra. Két év mulva rendes tanárrá választatott. 1882-ben még egy tanári vizsgát tett, mely által megszerezte magának a latin nyelv tanitására is a képesitést.

Az intézet philológiai tárát ő kezeli. Tanári éveinek száma 19.

10. FISCHER MIKLÓS, született 1855. dec. havában Eperjesen, atyja Fischer Károly. Az elemi és gymnasiumi osztályokat Eperjesen végezte s ugyanott tett érettségi vizsgát 1875-ben. Életpályája választásában döntő befolyással volt az a körülmény, hogy reá, mint VIII. oszt. tanulóra bizatott egyik collegiumi tanárnak egy hónapnál tovább tartó helyettesitése. Az 1875/76 ik tanévet a budapesti József müegyetemen tölté s 1875. október havában egyszersmind a Budán állomásozó 2-ik hadmérnöki ezredbe lépett mint egy évi önkéntes, s letevén a tiszti vizsgát, 1876. deczember havában kineveztetett cs. és kir. hadmérnöki hadnagygyá. Az 1876-ik évet is a József műegyetemen tölté, hol physikai, mennyiségtani és vegytani előadásokat hallgatott, s a műszaki, diszitményi és ábrázoló mértani rajzoktatásban is részt vett. A következő két tanévben a budapesti tud. egyetemen mennyiség- és természettudományokon kivül még bölcsészeti előadásokat is hallgatott, 1879. május havában letette mint tanárjelölt a budapesti egyetemen a tanári alapvizsgálatokat és szeptemberben az eperjesi collegiumban Hazslinszky Frigyes tanárt helyettesité természettani és mathematikai tanóráiban, azután pedig b. Blomberg házához ment nevelőül Gárdánfalvára Szilágy megyében, hol 1980. jul. haváig maradt. 1880. aug. 9-én az iglói ev. főgymnasiumba választatott tanárrá ideiglenesen egy évre, s miután 1881. aug. 14-én a tiszakerületi ev. tanárvizsgáló bizottság előtt letette a physikából és mathematikából a tanári vizsgát, az iglói ev. egyház rendes tanárul erősitette meg. Ő kezeli a gymnasium természettani tárát.

Az igazgatói hivatalt a főgymnasium patronátusa

1889. jul. havában az ő kezére bizta és abban töltött két trienniumának letelte után három évre ujabban is reá ruházta. Mint igazgató egyszersmind tagja a helybeli presbyteriumnak.

Tanári és igazgatói foglalkozása mellett ő a Magyarországi Kárpátegyesület ügyvivő alelnöke.

Tanári éveinek száma 16.

11. Marcsek Andor, született 1856. okt. 30-án Késmárkon, hol édes atyja, Marcsek János, tanár volt. Gymnásiumi tanulmányait a késmárki lyceumban végezte, az érettségi vizsgát is ott tette le. Egy évi nevelősködés után 1876. szeptember havában a budapesti tudom. egyetemre ment, hol a történelmi és földrajzi előadásokat hallgatta s egyszersmind a tanárképző intézetbe is felvétetett. 1880. május havában az országos tanárvizsgálóbizottság előtt szakvizsgát tett és tanári oklevelet szerzett s azután még két évig volt nevelő Budapesten. Az 1882. évi szeptember kezdetén az iglói főgymnasiumba segédtanárul hivatott, utóbb pedig rendes tanárrá választatott.

Jelenleg ő a gymnasiumi tanács jegyzője és a gymnasiumi tandijak kezelője, — 1891 óta a magyarhoni Kárpátegyesületnek pénztárosa.

Tanári müködésének ideje 14 év.

12. Nikházy Frigyes, született 1856. február 17-én Szepes-Bélán, iparos szülőktől. Az elemi iskolát szülőhelyén, az I. II. gymn. osztályt a miskolczi ág. ev. algymnasiumban, a III. és IV. osztályt a késmárki lyceumban, az V—VIII. osztályt az eperjesi collegiumba végezte; ugyanitt tett 1875-ben érettségi vizsgát. A budapesti tud. egyetemen a bölcsészeti szak mathematikai és physikai tanfolyamát elvégezvén, leszolgálta mint egy évi önkéntes katonai kötelezettségét; 1879-ben kineveztetett a br. Mollináry ezredhez tartalékos hadnagygyá, 1883-ban áttétetett a honvédséghez, ahol 1887-ben honvédfőhadnagygyá neveztetett ki. A katonáskodás által tanulmányaiban félbeszakitatván és szük anyagi viszonyai miatt Budapestről eltávozni kényszerűlvén, két éven át vidéken nevelősködött, majd átvette Székelyhidon, Biharmegyében egy gymnasiumi osztályokból álló magánintézetnek vezetését, mig az 1889-ik évben az iglói ág. ev. gymnasiumhoz segédtanárnak választatott. Itt ismét felvette tanulmányait és az 1895. év tavaszán középiskolai tanári oklevelet nyert a budapesti egyetemen. — 1891 óta a Magyarországi Kárpátegyesületnek jegyzője.

Nyilvános tanári müködésének ideje 7 év.

13. THERN LÁSZLÓ, született 1866. decz. 24-én Iglón, Szepes megyében. Az elemi iskola és a gymnasium valamennyi osztályát szülővárosában végezte. Az 1885—89 éveket az eperjesi theologiai intézetben töltötte, hol theologiai tanulmányain kivül magántanitással is foglalkozott. 1889—90-ben Greifswaldban töltött két semestert theologiai és bölcsészeti tanulmányokkal foglalkozva. 1890-ben pedig a lipcsei egyetemen folytatta tanulmányait, s ugyanazon év deczember havában Iglóra hivatott a beteg hitoktató helyettesitésére, s ennek lemondása után az iglói ev. gyülekezet őt választotta a gyülekezet s.-lelkészévé és a főgymn. hitoktatójává. Ily minőségben avattatott fel 1891. márc. 24-én Miskolczon Zelenka Pál tiszakerületi püspök ur által.

Mint az ev. tanulóifjuság hitoktatója $5^1/_2$ év óta működik az iglói főgymnasiumban.

14. KISS ALBERT, született 1868. márcz. 4-kén Tót-Györkön, Pest megyében, hol atyja Kiss Péter ev. lelkész. Első oktatását atyjától kapta, a gymnasiumi osztályokat a selmeczbányai ev. lyceumban kezdte 1878/9-ben, Aszódon folytatta, majd ismét Selmeczbányára került 1882 3-ban az V. osztályba s ott is végezte a gymnasiumot, érettségi vizsgálatot 1885/6 végén tett. Ekkor választotta a tanári pályát, mely elhatározását nagyban megszilárditotta az a tisztelet, melyet egyes tanárai iránt érzett. — 1886/7 elején a budapesti tudom. egyetem bölcsészetkarának hallgatói közé iratkozott s szaktárgyakul a görög és latin nyelvet és irodalmat választotta. Az 1887 8 év végén tanári alapvizsgát tett. A következő tanévben az aszódi iskolai bizotttság meghivására az aszódi ev. algymnasiumban az egyik helyettes tanári állást foglalta el, mialatt egyetemi tanulmányait is folytatta. Az 1890. év szeptemberében mint az eperjesi főgymnasium helyettes tanára folytatta működését. de ismét csak 2 évig, mert 1892-ben katonai szolgálatot teljesitendő el kellett hagynia Eperjest; azonban a katonai szolgálat alól kiszabadult. Az 1892. évi szeptemberben sikerrel kiállotta a tanári vizsgát és novembertől kezdve ismét aszódi tanár lett. Innét pályázott az iglói főgymnasiumnál akkor megürült egyik tanszékre, hol meg is választatott rendes tanárnak azon feltétel alatt hogy megszerzi a tanári oklevelet, melyet a padagogiai vizsgálat letevése után 1893. május havában meg is kapott, mire ugyanazon évnek szeptember kezdetén elfoglalta uj tanszékét. Jelenleg ő a tanári tanácskozmányok jegyzője.

A tanári pályán összesen 8, az iglói főgymnasiumban 3 év óta működik.

C) Az iglói ág. h. gymnasiumban működött rendes és segédtanárok sorrende 1785—1896-ig.

Schumacher Mihály (rector) 1785—86
Tibély Dániel (rector) 1786—92
Steller Tobiás (rector) 1792—1807
Lumnitzer Józs. (donat. tan.) 1798—1805
Rumy Károly György (rector) 1807—08
Husz Sámuel János (rector) 1808—09
Markus András (rector) 1810—11
Lamoss János (rector) 1811—27
Scholtz József (donat. tan.) 1818—69
Schiro Sámuel (rector) 1827—28
Klein János Sámuel (rector) 1828—46
Grexa János (segéd tan.) 1842—47
Kellner Károly (rector) 1846—66
Mikolay János (segéd tan.) 1847—49
Mikolik Gyula (segéd tan.) 1849—52
Bogsch János (segéd tan.) 1852—54
dr. Tavasi Lajos (rend. tanár) 1855—77
Jantner Bernát (r. tanár) 1855—59
Pákh Károly (r. tanár) 1856—
Ujtelky Samu (r. tanár) 1859—62.
Möszl Gusztáv (néptan., ének és torna) 1860—68
Kuntz Ödön (r. tanár) 1862—
Kövi Imre (r. tanár) 1862—
Jermy Gusztáv (r. tanár) 1863—80
Payer Jenő (rend. tanár) 1864—94
Lindtner Ernő (s. tan.) 1864/5. félévig
Guhr Márton (rend. tanár) 1865—
Scholtz Ágost (r. tanár) 1865—71
id. Kertscher Ede (s. tan.) 1866/7, 3 hónapig
Jeszenszky Pál (r. tanár) 1867—92
Madarász Guszt. (franczia ny. t.) 1867—74
Philipp János (néptan., ének és torna) 1868—72
Bogsch Albert (segéd tan.) 1869—70
Beck Tivadar (torna tanító) 1869—71
Róth Márton (rend. tanár) 1870—
Geyer Gyula (r. tanár 1871—
Putsch Tóbiás (ének és torna t.) 1872—75
Zimann János (r. tanár) 1875—
Scherman Samu (ének és torna t.) 1876—
Bock Artur (segéd t.) 1876—77)
Vandrák Gyula (r. tanár) 1877—
Theisz Gyula (segéd ranár) 1878—79
Münnich István (segéd tan.) 1879—82
Fischer Miklós (r. tanár) 1880—
Marcsek Andor (r. tanár) 1882—
Adriányi Antal (hitoktató) 1888—89
Nikházy Frigyes (segéd tanár) 1889—
Geyer Miklós (hitoktató) 1889—90
Thern László (hitoktató) 1890—
Kiss Albert (r. tanár) 1893—

D) A 8 osztályu főgymnasium igazgatóinak sorrende.

1. Pákh Károly 1865—1866/7
2. dr. Tavasi Lajos 1867/8
3. Pákh Károly 1868/9—1870/1
4. Kuntz Ödön 1871/2—1873/4
5. Pákh Károly 1874/5—1878/9
6. Guhr Márton 1879/80—1882/3
7. Zimann János 1883/4—1888/9
8. Fischer Miklós 1889/90—

E) Az iglói evang. egyházközség egyházi és iskolai előljáróinak sorrende 1784—1896.

Lelkészek	Egyház-felügyelők	Iskola-felügyelők (első és másod-)
1. Czirbesz Andr. Jónás 1756—1813 2. Gotthard Mihály 1789—1836 3. Pákh Mihály 1834—1856 (tényleg csak 1852-ig) 4. Fábry János 1852—mai napig	1. Grünblath J. Márt. 1784—92 2. Liedemann Sám. 1792—93 3. Jóny Pál 1793—1810 4. Krausz Jakab 1810—14 5. dr. Szontagh Mih. 1814—25 6. Trangous József 1825—61 7. Fest Imre 1861—63 8. Glós János 1863—71 9. Prihradny Guido 1871—75 10. Topscher György 1875—84 11. Münnich Adolf 1884—86 12. ifj. Marschalkó Józs. 1886—91 13. Topscher György 1891	1. Jóny János 1784—93 Korabinszky 1784-96 dr. Szontágh Mih. 1793—98 2. dr. Szontágh Mihály 1798—1810 Cornides Tamás 1799—1808 Görgey Sándor 1808 3. Jóny Ján. György 1810—18 Trangous József 1810—18 4. Trangous József 1818—25 Paltzmann György 1818—25 5. Trsztyánszky Pál 1826—40 Glós János 1830—41 6. Glós János 1841—52 Szontágh Ede 1841—52 Nádler Károly 1841 7. Szontágh Ede 1852—68 dr. Posewitz Sám. 1852—65 Münnich Adolf 1866—68 8. Münnich Adolf 1868-84 Scholtz Gusztáv 1868—69 Jantner Bernát 1871—79 dr. Lorx Sándor 1880—83 ifj. Marschalko Józs. 1883-84 9. dr. Lorx Sándor 1884—86 Jantner Bernát 1884—86 10. Fest Ottó 1886—94 Scholtz Vilmos 1886—92 11. Münnich Kálmán 1894—

F) A XIII. városi ág. hitv. evang. egyházmegye elnöksége 1784—1896-ig.

Főesperesek.

1.	Grósz András	1783—91
2.	Czirbesz Andr. Jónás	1791—1813
3.	Fabriczy András	1813—25
4.	Gotthard Mihály	1825—36
5.	Szladkay János	1837—41
6.	Zacher Sámuel	1841—47
7.	Pákh Mihály	1847—48
8.	Soltész András	1848—69
9.	Kalchbrenner Károly	1870—82
10.	Fábry János	1882—95
11.	Justh Sám. István	1895—

Egyházmegyei felügyelők.

1.	Grünblath Márton	1783—1802
2.	Gerhard Tamás	1802—11
3.	Krajzell Vilmos	1812—26
4.	Fabriczy Sámuel	1826—48
5.	Okolicsányi Viktor	1848—50
6.	Fest Imre	1861—63
7.	Toperczer Zsigmond	1863—75
8.	Breuer Sándor	1875—

G) Tiszai ág. hitv. evang. egyházkerület elnöksége 1784—1896-ig.

Püspökök.

1.	Ruffinyi János	1779—91
2.	Nicolai Sámuel	1792—1807
3.	dr. Szontagh Sámuel	1808—22
4.	Jozeffy Pál	1823—48
5.	Pákh Mihály (Administratorok korszaka	1848—50 1850—60)
6.	Máday Károly	1860—70
7.	Czékus István	1871—90
8.	Zelenka Pál	1890—

Egyházkerületi felügyelők.

1.	Szirmay István	1779—91
2.	Radvánszky Ferencz	1791—93
3.	Horváth Stansith Imre	1793—1801
4.	Berzeviczy Gergely	1801—22
5.	Sturmann Márton	1822—41
6.	Draskóczy Sámuel	1842—47
7.	Fabriczy Sámuel	1847—48
8.	Szontágh Lajos	1848—50
9.	Zsedényi Ede	1860—76
10.	Péchy Tamás	1876—

H) Egyetemes egyházi és iskolai felügyelők 1784—1896.

1.	báró Zay Péter	1774—90
2.	Balogh Péter	1790—1818
3.	báró Prónay Sándor	1818—39
4.	gróf Zay Károly	1840 50
5.	báró Prónay Gábor	1860—75
6.	Zsedényi Ede	1875—79
7.	báró Radvánszky Antal	1879—82
8.	báró Prónay Dezső	1883—

I) Az iglói ev. főgymnasiumban tartott érettségi vizsgák egyházkerületi elnökei és a magas kormány képviselőinek sorrende 1866—1895.

1866. Máday Károly, püspök.
1867. Kalchbrenner Károly, főesperes.
1868. Fábry János, esperes.
1869. Lumnitzer Adolf, főesperes.
1870. Kalchbrenner Károly, főesperes.
1871. Fábry János, esperes.
1872. Czékus István, püspök.
1873. Fábry János, esperes.
1874. Lumnitzer Adolf, főesperes.
1875. Kalchbrenner Károly, főesperes.
1876. Fábry János, esperes.
1877. Lumnitzer Adolf, főesperes.
1878. Kalchbrenner Károly, főesperes.
1879. Fábry János, esperes.
1880. Czékus István, püspök.
1881. Fábry János, esperes.
1882. Fábry János, főesperes.
1883. Justh Sámuel István, esperes.
1884. Fábry János, főesperes.
dr. Hunfalvy János, egyet. tanár, kormány-képviselő.
1885. Fábry János, főesperes.
dr. Scholtz Ágost, egyet. tanár, korm. képv.
1886. Czékus István, püspök.
dr. Hunfalvy János, korm. képv.
1887. Fábry János, főesperes.
dr. Hunfalvy János, korm képv.
1888. Fábry János, főesperes.
dr. Heinrich Gusztáv, egyet. tanár, korm. képv.
1889. Marschalkó József, egyház felügyelő.
dr. Horváth Ödön, jogakadémiai dékán, korm. képv.
1890. Fábry János, főesperes.
dr. Scholtz Ágost, egyet. tanár, korm. képv.
1891. Glauf Pál, főesperes.
Schneller István, theol. akadem. igazgató, korm. képv.
1892. Mór Gyula, főesperes.
Schneller István, korm. képv.
1893. Farbaky József, főesperes.
dr. Gömöry Oszkár, minist. tanácsos, korm. képv.
1894. Wéber Samu, lelkész.
dr. Csiky Kálmán, müegyet. tanár, korm. képv.
1895. Dianiska Andor, lelkész.
dr. Gömöry Oszkár, minist. tanácsos, korm. képv.

K) Névjegyzéke

azon tanulóknak, akik 1866—1895-ig az iglói ev. főgymnasiumban tettek *érettségi vizsgát.*

Ablonczy László
Ádám Jenő
Ádám József, tanár
Adler Béla, adóhiv.
Alexy Gyula, theologus
Almásy István
Ambrózy János †
Amster Lajos, orvos (Amerikában)
Antal Imre
10. Apáthy Sándor
Apostol Bertalan, lelkész
Argalás Samu
Auerbach Ede, tanító
Auerswald Gusztáv vasuti hiv.
Babós János
Bádner Mór
Baintner Ferencz
Baintner Imre
Bajcsi Géza
20. Bakó Béla, árvasz. ülnök
Bakó Bertalan, m. aljző
Bakó Gábor, posta hiv.
Bakos Kálmán, lelkész
Bakos Ödön
Baksay Bertalan
Baksay János árvasz. hiv.
Balásházy Iván
Bálint József
Balló János
30. Balogh Ádám
Balogh Ákos, gazdász
Balogh Béla, szolgabiró
Balogh László, gazdász
Balogh Sándor
Bán Zsigmond törvsz. jző
Banczik Ferencz
Bánhegyesi Lajos
Bányay Kornél
Baranyai János
40. Barányi Kálmán †
Baráth István
Barborka Márton, theol. †
Barcs Béla, ügyvéd
Baross Gyula, járásbiró
Barta Nándor
Bartha Béla, jogtanár
Bartha Elemér
Bartha Endre, orvos
Bartók Jenő
50. Bartsch Gusztáv, gazdász
Bartsch János
Bartus Bertalan †
Bassó Imre
Báthy Kálmán, gazdász
Batta Ferencz
Batta József (Kér)
Batta József (F.-Nyárád)
Batta Kálmán
Battáry Béni
60. Bazilidesz Barna, orvos
Bazilidesz Károly, törvsz. jegyző
Becser Endre, lelkész
Béky Albert
Belloncsik Márton, orv. növendék
Bélteky Albert
Bencsik István
Benczur Vilmos
Bende Attila, vas. főfelügy.
Bende Miklós, mérnök
70. Beniczky Albert
Beniczky Barna
Benigny Gyula, pénzint. h.
Benigny Lajos †
Bénisch Sándor
Benkár Pál
Benne Jenő

Berczeli István
Berger Tóbiás (Amerika, orvos)
Berlányi János
Bernáth Sándor
Bessenyei Béla
Biró Károly
Bitsánszky Géza
Bittó Géza
Blahunka Sándor (mag. tan.)
Bleuer Bertalan
Bleuer Samu, ügyvéd
Blumenfeld Armin, orvos
Bobrovniczky Kálmán, főszolgabiró
Boczko Samu, rendőrfőkapitány
Bod Kálmán
Bogár Lajos
Bojos Alajos
Bokor István
Bolemann István, orvos
Bónis István
Bónis Zsigmond
Borhy Dániel
Boronkay Gyula
Boronkay László
Bottlik József, ügyvéd
Bottlik Lajos, orvos
Botto Gyula, ügyvéd,
Böhm Gyula
Börkey Árpád, főhadnagy
Böszörményi József kir. ügyész
Böszörményi Sándor
Braxator Helmut
Brayer József
Brecska János, theol.
Breuer János
Bródy Vilmos †
Bronts Győző
Bruoth János
Brüderlein Kálmán, főerd.
Budaházy Lajos
Budaházy Sándor, ügyv.
Buday Károly
Bugsch Sándor, gazdász
Bukovszky György
Bulyovszky Gáspár
Buxbaum Armin, orvos
Clauder Kálmán
Clauder Rezső, gazdász
Constantin Géza, főhadn.
Constantin László
Csaba Jenő †
Csapp Ferencz
Császár Károly
Csaszkóczy Károly, erdész
Csaszkóczy Mihály, erd.
Csatáry Lajos
Csávás József
Cselko Jenő
Csemiczky Aladár, erdész
Csengeri Kálmán
Csepcsányi István
Csépes Béla
Csepreghy Kálmán
Cseresnyés Barna
Csergő Sándor
Csermák Jenő, orvos növ.
Csermák Sándor
Csete Ferencz †
Csiszár Andor
Csiszár Géza
Csiszár Gyula
Csohány Sándor
Csvikota János
Czébel Gusztáv
Czébel Imre
Czibur Antal, gazdász
Czibur Pál, gazdász
Czike Lajos
Czikó István
Czikó Miksa
Czincz László
Czirbesz Andor
Czirbesz Gyula, orvos
Czölder Aurél
Dajts Ede, orvos

Dajts Lajos
Dajts Pál, erdész
Dán Elek
Dán György
Dancs Endre
Dancs Gyula tlkv. hiv.
Daróczy Endre
Darvasy Ferencz †
170. Dávid Béla
Dávid Gyula (Élesd) lelk.
Dávid Gyula (Zátures)
Dely Lajos
Demeter János
Demjén Zoltán, trvszéki aljegyző
Dengi János (mag. tan.) kir. tanfelügyelő
Dercsényi Béla
Dercsényi Bertalan
Dercsényi Miklós, szolgb.
180. Dereáno Vilmos törvsz. aljegyző
Deutsch Mór
Dezső Sándor
Diamant Henrik
Dick József
Dienes Barna, ügyvéd
Dinda Oszkár, orvos
Diószeghi Zsigmond, gazdász
Dobos János, vas. hiv.
Dobos Kálmán †
190. Doktor Gyula
Dókus László
Doleviczényi Artur
Doleviczényi Ferencz, telekkönyv. †
Dömök Gyula
Dömsödy József
Dömsödy Zoltán, erdész
Droppa Cyrill, lelkész
Droppa Miklós
Dubay József, orvos
200. Ducsay Dénes, jogász
Dudinszky Imre
Dusóczky Károly, min. tit.
Dusza Károly, körjegyző
Dvorszky Ede, vas. hiv.
Dzubay Miroszlav †
Dzubay Sándor (lelkész, Amerika)
Ebnet József
Ebnet Lajos, jogász
Eichner Henrik, orvos
210. Eichner Mór †
Eigel Károly
Elek Imre
Elek József
Elek László
Elszner Frigyes
Engel Béla
Engel Lajos †
Ercsey Béla
Erdélyi Imre, lelkész
220. Erdőhegyi Kálmán †
Érey Pál
Esztel József
Fabó Zoltán
Fabriczi Lajos
Fábry Alfréd, mérnök
Fábry Árpád, orvos
Fábry Ferencz
Fábry Gusztáv vár. hiv.
Fábry Gyula
230. Fábry Kornél
Fábry Lajos, orvos
Fábry Sándor, jogász
Fábry Vincze
Falcsik Dezső, orvos
Farkas Bálint, járásb.
Farkas György (Bindt)
Farkas György (Jolsva)
Farkas Gyula (Jolsva)
Farkas Gyula (Putnok) ügyvéd
240. Farnady Dezső, gazdász
Fáy Albert
Fáy Andor, ügyvéd
Fáy Kálmán
Fazekas Ferencz, irnok

Fedor István, vas. hiv.
Fehér Vilmos, vasgy hiv.
Fejérváry Gyula
Fekete Árpád
Fekete Zoltán, orvos
250. Feldmann Adolf, orvos
Feldman Manó, orvos
Feldmesser Péter
Fényes Dezső
Fényes Iván
Feri Oszkár, csendőrszáz.
Feriencsik Miklós
Fest Aladár, jogász
Fest Viktor †
Fesztóry János, lelkész
260. Ficker Antal, premontrei kanonok
Ficker János, körjegyző
Fidler Sándor, tanitó
Filicsko Miksa
Fischer Dávid
Fischer Károly
Fixmer Ferencz
Fizély Béla
Fleischer Károly, orvos növendék
Fodor Elemér, jogász
270. Folgens Kornél, szolgb.
Folkmann János, orvos
Földesi László
Földváry Gerzson
Förster Ede
Förster Gyula, erdőm.
Förster Rezső, tanár
Fövenyesy István
Fövenyesy József
Francz Ede, lelkész
280. Francz Vilmos, lelkész
Frank Lipót, táv. hiv.
Fráter Andor
Fráter Emil
Fráter Imre, orvos
Fráter Sándor
Frecska Jenő
Friedlieber Sándor
Friedmann Miksa, tlkvi irnok
Friedmann (Molnár) Mór, pénzintézeti hiv.
290. Fuchs Béla, gazdász
Fülöp Elemér, honvéd hadnagy
Fülöp Ferencz
Fülöp Sándor
Füzessy Árpád
Gáal Jenő
Gáal Sándor
Gál Pál
Gajdos József
Galvács György, gazdász
300. Ganz Simon
Garay László, orvos
Gärtner Sándor, ügyvéd
Gärtner Viktor, gazdász
Gáspár Pál, megyei hiv.
Gáthy Barna, fegyintéz. üzletvezető
Gáthy Gyula
Gavulics Ede, körjegyző
Gazdag Kálmán
Gedeon György †
310. Gedeon János, orvos
Gedeon Lajos, vas. hiv.
Gedeon Mihály, hivatalh.
Gercser Ferencz
Geröcz Lajos
Geyer Gyula, orvos †
Geyer Miklós, lelkész †
Glatz Aurél
Glatz Otmár, (mag. tan.)
Glósz Barna, gazd. egyesületi titkár
320. Glósz Dezső †
Gmitter József
Gold Lajos
Goldhammer Géza
Goldmann Simon
Goldlust Jakab, orvos (Amerika)
Gombos Vilmos

Gonda Emil, számellenőr
Gorka Gyula
Gömöry Kálmán, orvos
330. Gömöry Károly, postat.
Gönczy Pál
Görgey Ernő, gazdász
Götz Boldizsár †
Grajziger Gyula †
Grassely Miklós, gazdász
Greiner Artur, vasgyári igazgató
Greiner Hugó
Groák Sándor
Grósz Dezső
340. Grúsz Antal, vas. hiv.
Grün Aladár
Grün Ede
Grünwald Lajos
Guhr Géza, orvos-növ.
Gura Jenő, segédlelkész
Gura Károly, erdész
Gura Károly, theolog.
Gurko József
Guthy József
350. Guthy Miklós, megyei irnok
Guttmann Ábrahám, joghallgató
Guttmann Vilmos
Gyömörey Oszkár, orvos növendék
Györffy Lajos
Györy Sándor
Gyulay László
Gyuricskó Ferencz
Gyürky Ferencz
Haaz Béla, városi jegyző
360. Haderdány András
Haffner Gyula
Hajdu Imre
Hajdu Lajos, theologus
Halpert Ákos, orvos
Hámos Antal †
Hámos József
Hamza Gyula csendőr t.
Hancz Mór, telekkönyv vezető
Hankisz Károly, ügyvéd
370. Hankó Artur, orvos.
Hartstein Mór, gazdász
Hatvany Antal
Häuser Ede
Henger Béla
Hensch Aurél, orvos
Hensch Emil, erdész
Hensch Géza
Henszelmann Elek
Herbst Simon, gazdász
380. Hercz József
Herczegh Lajos
Herczogh Arnold, orvos
Hetey Ignácz
Heuffel Sándor, mérnök
Hibján József, tanár †
Hirschler Miksa
Hirschler Sándor †
Hlavács Viktor, post. hiv.
Hlavathy Béla, gazdász
390. Hodobay Miklós
Hoffer Dezső, orv. növ.
Hoffmann Artur, ügyv.
Hofmann Károly, tanár
Hofmann Viktor, zene tanitó
Holéczy Gyula, mérnök
Holéczy Sándor
Holvay Ferencz
Horovicz Ignácz, üzleti könyvelő.
Horváth Ákos
400. Horváth Albert
Horváth Béla
Horváth Endre, szolgb.
Horváth Imre
Horváth János
Horváth József (Beregsz.)
Horváth József (Margita)
Horvay Róbert, tanár
Hosszufalusy Lajos
Hosszufalusy Nánd., jog.

Höflich Ede, tanár (Amerika)
Höflich Gábor, orvos
Höns Árpád, mérnök
Hönsch Szilárd
Hrabár Endre, járásbiró
Hrabár János
Hrabár Miroszlav
Hrabéczy Géza
Hrabéczy Tivadar, gazd.
Hrehuss Gyula, jogász
Hubay Barna, főszámv.
Hubay István
Hubay József, pénzint. hivatalnok.
Hubay Pál, orvos
Hudák Károly, ügyvéd
Hunyor Béla
Hunyor Ödön
Husz Hugó, vasuti hiv.
Huszko Tivadar, gazdász
Hutter Lajos
Ihnatko Emil, lelkész
Illés Márton
Illés Ödön
Illésy János
Illyés Endre
Imrik József, jogász
Ináncsy Jenő, törvszéki jegyző
Jacz Alajos †
Jacz Géza
Jacz István, orvos
Jacz Károly
Jacz Zeno
Jaczko István
Jakab Lajos
Jakó Kálmán
Jakó Pál, albiró
Jakó Sándor, albiró
Jamniczky Gyula
Janecsko Endre
Jánecsko István, gazd.
Janosy János
Jantner István
Jármy Imre, albiró
Járó Ferencz †
Jávorszky Béla
Javos József, theol.
Jelencsik Károly
Jeney Nándor
Jermy Frigyes (Amerika)
Jesze Károly, tanár
Jezerniczky János, gazd.
Jezierszky Mihály
Jónás Antal, bánya hiv.
Jóob Marczell, főszolgb.
Jóob Viktor
Józsa György
Józsay Andor
Jungmann Sándor
Jurin Samu, tanitó
Kádár Árpád
Kádár Lajos, törvénysz. jegyző.
Kajaba Győző
Kaldrovics András
Kállay György
Kállay Miklós
Kalmár Gyula, gyógysz. (Amerika)
Kálnay László
Kálniczky Géza, aljbiró
Kánitz Mór
Karafiath Adolf
Karafiath Viktor
Kárász István
Kassay István
Kató Lajos
Katrenyák Emil
Kauffmann Béla, erdész
Kauffmann Béla, jogász
Kazay Kálmán, orvos
Kazay László, jogász
Kazay Péter
Kelényi Sándor
Keller Károly
Kellner Károly, vár. irnok
Kellner Viktor, orvos,
Keresztury Gyula

Kertscher Frigyes †
Keviczky István
Kézsmarszky Róbert, orv.
Kinaszevics Béla
Khindl Barna
Kinaszevics Emil
Kinczly Béla, lelkész
Kindlovics Gyula
Kirchmayer Károly, gazd.
Kiss Balázs
Kiss Kálmán (S.A.Ujhely)
Kiss Kálmán, (Szolnok)
Kiss Lajos, lelkész
Kiss Tibor
Klein Alajos
Klein Artur
Klein Béla
Klein Dezső
Klein Henrik, vas. hiv.
Klein József
Klein Lajos
Klein László
Klein Mór
Klein Sándor, orvos (Amerika)
Kléma Lajos
Klestinszky Gyula
Klimo Jenő, orvos †
Klobusiczky Andor, (mag. tanuló)
Klug Gyula, tanitó
Klug Lajos, vas. hiv.
Klug László
Klug Ottó, ügyvéd
Kocsis János, tanár
Kocsis Jenő
Koflanovics Vazul, lelk.
Kohn Adolf, orvos
Kohn Vilmos, irnok
Kolacskovszky Szilárd, tanár †
Kolbenheyer Bertalan
Kolbenheyer Samu
Kolonay Gyula
Kolonay Tamás
Kolossy Zoltán
Komáromy Lajos
Komjáthy István, lelk.
Komjáthy Pál
Komlóssy Artur, ügyv.
Komlóssy Bálint
Komlóssy Bertalan
Komoróczy Lajos
Kompanek Gáspár
Konkoly István
Konrád István
Konrády Lajos, lelkész
Korom Lajos
Kossányi Béla
Kossányi Géza, szolgb.
Kossuth János, ügyvéd
Koszey Sándor
Kosztolny Gyula
Kóta József †
Kottner János
Kovács Béla
Kovács Elek, ügyvéd
Kovács István (Kun-Sz.-Miklós)
Kovács István, (Márok-papi)
Kovács Kálmán, gazd.
Kovalszky Kálmán, pénzügyigazg. titkár
Kovalszky Ödön
Köhler Gusztáv, orvos
Köhler Károly †
Kölcsey Ferencz, orvos
Kölcsey István †
Kölcsey Kálmán
Kőnes András
Könes József
König Béla (Amerika)
Körffy András
Körösy József
Körösy Sándor, lelkész
Körtvésy József, post. hiv.
Kövér Géza †
Krajnyák Ágost, lelkész
Krasznay Sándor, trvsz. j.

Kraudy Sándor
580. Krausz Emil, jogász
Kravjanszki Ede
Krcho Lajos
Kreiszler Ignácz, fogorvos (Bécs)
Kreuczer Mihály
Kriston Péter
Kriston Sándor, lelkész
Kromapaszki Ede †
Krompaszki Lajos, honv. főhadnagy
Krompecher Albert
590. Krompecher Ödön
Krudy Endre
Kuba Károly
Kubinyi Aladár, kir. itélőtáblai biró
Kubovich Géza, bölcs. hallgató
Kujnis Kajos †
Kun Béla, ügyvéd
Kuszka István, gazdász
Kutassy József
Kux Adolf, ügyvéd
600. Küffer Gyula, állatorvos
Kühn Henrik (mag. tan.)
Kükemezey Zsigmond
Külkey Gyula
Kürthy Ferencz
Lachmann József, nevelő
Lamberger Manó
Lánczosy László
Lángh Gyula, ügyvéd
Langh Mór, gazdász
610. Langh Lipót, fogorvos,
Langsfeld Géza, v. pénzt.
Langsfeld Gusztáv, vas. h.
Langsfeld Rezső, techn.
Lányi Bertalan, min. tan.
Lányi Ernő, erdész
Lányi Gusztáv, v. alkap.
Lányi Sándor
Lator István, erdész
Laurisin Kornél, gazd.
620. Laurovics Zoltán
Lavatka Loránt, jogász
Leffler Samu, tanár
Lefkovics Bertalan (Amerika)
Lehoczky Béla, mérnök
Lehoczky Ernő, orvosnöv.
Lehoczky Jenő, jogász
Lehoczky Lajos
Lehoczky Lénárd, jogász †
Lehoczky Miklós, árvsz. ülnök
630. Lencso József
Lengyel Gyula
Lengyel Sándor, lelkész
Leszkay János
Lévy Izidor
Linkesch János vas. hiv.
Liptay Emil, orvos
Liptay Gusztáv
Liszka István, vas. hiv.
Liszka Mihály
640. Litasi Emil
Literáty Béla, ügyvéd
Literáty Mór
Littmann Artur, jogász
Lopusnyi Ferencz
Lorbeer Adolf, ügyvéd
Lorbeer József, vas. hiv.
Lövy Árpád †
Löw Simon, orvos
Löwy Jenő, jogász
650. Lukassievics Ferencz, †
Lupkovics János
Lux Gyula
Lux József, bányász
Lux Károly
Macker Jenő
Madarasy Andor
Madarasy György
Madarasy Zoltán, gazd.
Madarász Samu
660. Madzsar Béla, állom. főn.
Mahler Gusztáv, trvsz. jegyző

Mahler Róbert, tvsz. jző
Maholányi Zoltán
Major Béla, technikus
Majos Ferencz
Makay Kálmán
Makláry István
Malcher Béla, lelkész
Marczy Béla
670. Marczy Gyula
Marek Gábor, postaf.
Margonyai Gyula
Marjássy Attila, huszárt.
Markovics István
Marschalkó Elemér, jog.
Marschalkó Gyula postt.
Marschalkó Rezső †
Mártha Ferencz
Márton Dénes
680. Máté József
Mathézer Samu
Matterny András
Matterny Gyula
Matterny János
Matusz József, tvszki aljző
Mauksch Mór
Mayer Géza
Mayer Gusztáv
Medzihradszky Kálmán, orvos
690. Medzihradszky Miksa, ügyvéd
Melczer Gusztáv (Igló) †
Melczer Gusztáv, assistens
Melczer Zsigmond †
Melegh Adolf
Melicsko József, techn. p.
Menkina János
Meskó Károly
Meskó Miklós, orvos
Mészáros János
700. Mészáros József,
Mészöly Áron
Mezei Gyula, posta hiv.
Mihálovics Jenő, lelkész
Mikler Gusztáv, ügyvéd
Mikó Gyula, főorvos
Mikolay László, ügyv. †
Misley Pál
Mjazovszky Béla
Mokcsay Zoltán
710. Molitorisz Kálmán (m.tan)
Molnár Ákos
Molnár Aladár
Molnár Gusztáv (Rimab.)
Molnár Gusztáv tvszki jegyző
Molnár János
Molnár József
Molnár Károly
Moravanszki Mihály
Moravcsik Emil, egyet. tanár
720. Moravszky Ferencz, tanár
Moré Pál, tvszéki biró
Morvay István
Morvay Tihamér, főszlgb.
Morvay Zoltán, szolgab.
Mősz Béla
Münnich Aurél, ügyvéd, orszgy. képviselő
Münnich István †(Amerik)
Münnich Kálmán, bány. igazg.
Nadányi Károly, gazd.
730. Nádasi Dezső
Nádler (Nádas) Árp., jbiró
Nádler Barna †
Nádler (Nádas) Béla, erdő-felügyelő
Nádler Oszkár (Amerika)
Nágel Károly, gazdász
Nagy Albert
Nagy Béla
Nagy Dezső, technikus
Nagy Ernő
740. Nagy Ferencz
Nagy János
Nagy József (Runya) ügyvéd
Nagy József (Solt)

Nagy Sándor, ügyvéd
Nagy Zoltán
Nánásy Imre
Nehrebeczky István
Nemecz Sándor
Neményi Béla
750. Nemes Gyula
Némethy Gábor, ügyv.
Némethy Géza
Némethy György, tanár
Némethy Imre
Neogrády Antal, festő
Neogrády Árpád, gazd.
Neogrády Kálmán, erdész
Neogrády Laj. m. főjegyző
Neubauer Félix †
760. Neubauer Ferencz bány. hivatalnok
Neubauer Gusztáv
Neubauer Gyula, vas. hiv.
Neubauer Jenő
Neubauer Lajos
Neubauer Miksa, főhadn.
Nikl Imre
Nosz Gusztáv, tollnok
Nosz Gyula vár. polgm.
Nosz Lajos, gyógysz.
770. Noszák Pál, állam. pénzt. tiszt.
Novák Gyula
Novák József
Nudzik György, erdész
Nyiry Bertalan
Okolicsányi Géza, ügyv.
Okolicsányi Géza, városi ügyész
Okolicsányi Zoltán
Oláh Andor
Oláh Béla
780. Oláh Ignácz
Oláh Ödön
Olchváry Dezső, tvsz. alj.
Onczay Ödön
Ondroviczky Lajos
Ónody László †
Oravecz János, jogász
Orczy Zoltán
Ordelt János
Orlovszki Gyula, erdész
790. Ormay Kálmán. erdő-rendező
Kis-Orosz Lajos, körj.
Orván Ede
Páhány János
Pákh Mihály, városi hiv.
Paksy Endre, auditor
Palecsko Péter
Pálka Géza, erdész
Pálka Gyula, orvosnöv.
Páll Béla
800. Pallaghy János, körjegyző
Pallaghy Ödön, gazdász
Pallein János
Pap Gábor, erdész
Pap Imre
Papp Károly
Páricsi Bertalan, vas. hiv.
Páricsi József, lelkész
Pásztélyi Gusztáv, körj.
Pásztélyi Gyula, lelkész
810. Pásztory Gyula
Pauks Ervin
Pauncz András
Péchy István, gazdász
Pehácz István
Perényi László
Perlstein Jakab, orvos
Perlstein Sándor, ügyvéd
Peschko Gyula
Peschko Ödön
820. Petermann György
Petheö Barna
Pethő István
Petrenko János, lelkész
Petri Gyula, tanár
Petróczy Aladár, cs. és kir. hadnagy
Petróczy Ferencz, cs. és kir. hadnagy
Philadelphi Mór, lelkész

Picze Lajos
Pikler Zsigmond, technikai p.
830. Pilisy István
Pilisy Nándor, jogi p.
Pilitzer Endre
Pintér István, szolgabiró
Plachy Bertalan, kir. tanfelügyelő
Platthy Gusztáv †
Plavics Zoltán
Pleva Károly
Pogány Menyhért, tszéki aljegyző
Pólay Lajos
840. Pollacsek Mór †
Pollák Mór, orvos
Pollner János, vas. hiv.
Pollner Tihamér, jogász
Pollner Zsigmond, adóh.
Pólya Endre, erdész
Polyák Rezső, gazdász
Pongrácz János(mag. tan.)
Porga Jenő
Porteleky László, min. fogalmazó
850. Porubszky Imre, szolgb.
Posewitz Tivadar, orvos
Pottornyai Miklós, (mag. tanuló.)
Prihradny Ernő
Prihradny Kálmán †
Puky István, (mag. tan.)
Puky Lajos
Puskás József, orvos
Putra András, tanitó
Putsok Lajos, ügyv. †
860. Putzák Sándor
Rácz Ádám
Rácz András
Rácz Béla, jogász
Rácz Gyula, gazdász
Rácz Gyula (Czigánd)
Rácz József
Rácz Kálmán, albiró
Rácz Lajos, aljbiró
Radzó József
870. Ragyóczy Bertalan
Raksányi Gyula, ügyvéd
Rapcsák Aurél
Ráthonyi Ákos, színész
Ráthonyi Endre, földb.
Ratics Lajos
Ratzenberger Ferencz, lelkész-tanitó
Rázsó Imre
Rázsó Jenő
Regéczy Pál
880. Reich Jenő
Reich József
Reiner Samu
Reisz Ármin
Remenyik Károly, bány.
Répászky Géza, cs. és kir. hadnagy
Repka (Répásy) Mátyás, ügyvéd
Ribáry Gábor, pénztáros
Riszdorfer Imre
Román Béla, orvos
890. Rónay Béla
Roncsik Lajos, vár. aljző
Rosenthál Gyula, vas. hiv.
Rosenthál Nándor
Roseth Arnold, tanár
Róth Béla, orvos †
Róth Salamon, ügyvéd
Róth Vilmos †
Rottmann László
Roxer Hugó †
900. Rózsa Félix
Röczey Dániel, vasgy. t.
Rudnay Imre
Ruttkay Sándor, orvos
Ruzsa András, tanitó
Sáfáry József
Sáfáry László
Safranka István, theol.
Sailer Károly
Salamon Zsigmond

910. Sallay Béla
Sárkány Béla †
Sárkány Imre, tanár
Sárkány István, mérnök
Sárkány Samu, gazdász
Sárközy Adorján
Sarudy Endre
Sáry Sándor
Schaffarcsik Jenő, orvos
Schelle Róbert, akademia tanár
920. Scherffel Aladár, botan.
Schertl Zsigmond, vasuti hivatalnok
Schiller Géza
Schiller Kálmán
Schimscheimer Aurél
Schlesinger Nát. fakeresk.
Schmidt József
Schmotzer Ferencz
Schneider Gyula
Scholtz Árpád (Késmárk)
930. Scholtz Árpád (Lubló)
Scholtz István
Scholtz József
Scholtz Kálmán, vasgy. hivatalnok
Scholtz Miksa, erdőm. †
Scholtz Vilmos, ügyvéd,†
Schön Elek, orvos
Schön Kornél †
Schön Viktor
Schulek Kálmán, járásb.
940. Schumann Ferencz (mag. tanuló)
Schwarcz Bertalan
Schwarcz Mór
Schwarcz Simon, orv. növ.
Seide Miksa, főerdész
Selley Ármin
Selyebi Géza
Seyfried Jakab, erdész
Sigmund Mór, orvos
Simenszky Tivadar (mag. tanuló)
950. Simon Endre
Simon Gyula
Simon Sándor
Simonides Gyula
Simonides János, bölcs. h.
Singer Alfréd, orv. növ.
Singer József
Singer Miksa, orv. növ.
Skrovina Mátyás, főszb.
Sóhalmi György
960. Soltész István
Sóltz Andor †
Sóltz Árpád †
Sóltz István †
Sóltz Sándor, akadem. assistens
Solymosy István
Somlyódy László
Sommer Sándor, (mag. tanuló)
Somogyi Dezső
Sóos László, ügyvéd
970. Söpjing Endre
Spitzer Gyula, orv. növ.
Stark Gyula
Steinberger Henrik, ügyv.
Steiner Albert †
Stépán Géza, járásbiró
Stern Ignácz, orvos
Stern László, jogász
Strausz Adolf, orvos
Stuckner József
980. Subják József
Svabik Ferencz, erdész
Svocsek (Pivár) Rezső
Szabados Vazul, lelkész
Szabó Antal (Mohi p.)
Szabó Antal (Tunyog)
Szabó Béla
Szabó Bertalan
Szabó Elek
Szabó Géza, jogász
990. Szabó Gyula
Szabó Ignácz, jogász
Szabó Imre

Szabó Kálmán, gazdász
Szabó Károly, gazdász
Szabó Oreszt
Szádeczky Béla
Szádeczky Gyula egyet. tanár
Szádeczky Lajos, egyet. tanár
Szádeczky László
Szakall Antal, főszolgb.
Szakall Vincze, árv. üln.
Szalagyi Aurél D.gőzh.h.
Szalczer Guidó, ügyvéd
Szarka Gyula
Szarka Károly
Szavu Marczel
Széchey Sándor
Szegedy Lajos
Székely Ferencz
Székely József, tvsz üln.
Székely Kálmán
Szekerák János
Szekeres István
Szekszer Sándor
Széll Gyula, orvos
Széll László (mag. tan.) gyógyszerész
Széll Ödön, pénzint. hiv.
Széll Tivadar, pénzt. h.
Széll Zoltán
Szenczi Ferencz
Szendi István, zenész
Szénfy Gyula
Szentandrássy Antal, gazdász
Szentgyörgyi László
Szenthe Pál
Szentistványi Béla
Szentiványi Károly
Szentiványi Sándor
Szentmiháiyi Endre
Szentpály Béni
Szentpály István, kersk. kam. titkár
Szentpály Miklós
Szentpétery Béla †
Széplaky Lajos
Szerédi Dezső (mag. tan.)
Szikszay György, albiró
Szilágyi Bertalan
Szilágyi Gusztáv, gazd.
Szilágyi Gyula
Szilvásy László
Szirmay Andor, rendőrs. tiszt.
Szirmay Elek
Szklenár Pál (mag. tan.)
Szmoligovics Gerő
Szmrecsányi János
Szmrekovszki Elek
Szobonya Miklós
Szokolay Béla
Szontagh Aladár, bányabiztos
Szontagh Béla v. polgm.
Szontagh Győző
Szontagh István †
Szontagh László
Szontagh Sándor
Szőke Gyula
Szőllősy Andor
Szőllősy Dezső
Szőlősy Mór, orvos
Sztanik Árpád pénzint. hivatalnok
Sztanik István, irnok
Sztruchala János
Szuhomel Ágost
Szuhay Lajos
Takács József
Tamaska István
Tárczy László, orvosn.
Tarnóczy Béla
Tarnószky Géza
Tarnovszky István
Tasnády Antal, ügyvéd
Tasnády Imre
Tatár Béla
Tatár, János, orvos
Tátray Kálmán, jogász

Tavasi Lajos, orvos
Tavasi Lajos, főerdész
Telcs Róbert
Terrai László
Tervey Imre, min. osztt.
1080. Tervey Kálmán
Thassy Ádám
Theisz Gyula, tanár
Thern Ede, lelkész
Thern László, hitokt.
Thern Sándor, jogász
Thierjung Mihály †
Thomann Sándor
Thuránszky József
Thuránszky Lász. gazd.
1090. Thuránszky Miklós
Thuránszky Tihamér
Thuránszky Zoltán, ügyvéd
Tichy Mihály, jbiró
Tirscher István, erdész
Tolnay Imre, orvos
Tomcsányi László, hiv.
Tomcsányi Miksa
Tomcsányi Vendel
Toperczer Ákos, jogász
1100. Toperczer János
Tornay Gyula, erdész
Tóth Béla, gazdász
Tóth Endre
Tóth Géza (Érkörös)
Tóth Géza, lelkész
Tóth Gyula
Tóth István, aljbiró
Tóth Károly
Tóth Lajos
1110. Könyves Tóth Mihály, vár. hiv.
Tóth Mihály
Törös Ferencz, főisp. titkár
Törös Sándor
Trajtler Samu, orvos
Trattner Dezső, orvosn.
Trattner Sándor, orvos.
Tricska Rezső, lelkész
Trompler Elek, cs. és k. hadnagy
Trompler János, bányatiszt
1120. Trznádel János
Tulkán György
Turóczy Gyula, gazdász
Újág Károly, lelkész
Újhelyi István, ügyv.
Újhelyi Tamás
Újlaki Miklós, orvos
Újtelki Miksa, orvos
Uhrinovics Sándor
Ulbrich Ede, tőzsd. jogügyi titk.
1130. Ulbrich Sándor, tanár
Ulicsny József, post. hiv.
Ulreich Gyula, főerdész
Ulreich Jenő, bányamérnök
Unger Artur
Untener Bertalan
Uray Béla
Uray József, theologus
Urbán János
Urbányi Károly vas.hiv.
1140. Usz Sándor †
Üdényi Nándor, erdész
Üveges Dániel
Váczi István, orvos
Vadnay István
Vadnay Szilárd
Vajda Géza, orvos
Vajda László, gazdász
Valasek Sámuel
Vályi Nagy István
1150. Vancsó Gyula
Van der Náth István †
Vangyel Tibor
Vangyel Uzád
Várady István
Várady Károly
Várady Miklós
Várhelyi Ferencz

Varga Jenő
Varga József, ügyvéd
Vartovnik János, tanító
Vasady Ferencz
Vásárhelyi Jenő †
Vay Géza
Vécsey János, vas. hiv.
Vécsey Mátyás
Vedres Mihály
Végh Sándor
Veres Ernő
Veres Gyula
Veres Menyhért
Veszeli János
Viczmándy Ödön †
Vidonyi József, táv. t.
Vilcsinszky Ferencz, (mag. tan.)
Visnyovszky Károly †
Vitális Kálmán
Vitéz Endre, jogász
Vitéz Gyula, lelkész
Vitéz Mihály
Vozáry Amade
Vozáry Pál
Vrablik Mátyás
Wágner Vilmos
Wahl Ernő
Weidinger Géza
Weil Áron
Weinberger Jenő, gyémánt kösz. (Holland.)
Weiser Jerem. post. hiv.
Weisz Ferencz
Weisz Gyula
Wertheimer Jakab
Wieland Gyula, hiv. †
Wieland Sándor
Wiener Sándor †
Windt (Széll) Dezső, huszár hadnagy †
Windt Imre, gazdász
Windt Oszkár, v. hiv.†
Wirtzfeld Béla, orvos
Wittenberger Art. körj.
Wittich Andor
Wittich Lajos, erdész
Wolf Jakab, vas. hiv.
Xantus Gábor, bölcs. hallgató
Záborszky Gyula, posta hivatalnok
Zábráczki Imre
Zádori Lajos
Zaicz Tivadar, vas. hiv.
Zathureczky Jenő
Zathureczky Kornél lelkész
Zavaczki Istv. százados
Zima Antal
Zimmermann Lajos †
Zitás István, erdész
Zmeskal János †
Zöldi József
Zsiga Aladár
Zsóka György, ügyvéd
Zsoldos Elek, mérnök
Zsoldos Ferencz, gazd.
Zsoldos Pál.

TARTALOM.

lap.

Az iglói latin iskola a XVI. és XVII. században 2
A progymnasium időszaka 6
Iskolai rendtartás 1793-ból 8
Az algymnasium és alreáliskola időszaka 41
A Trangous testvérek 47
Az V. osztály felállitása és a tápintézet alapitása 51
A 8 osztályu főgymnasium nyilvánossága 58
A gymnasiumi épület átalakitása 59
A helybeli tanári és tan. özvegyi segélyalap alapitása . . . 61
A tornatanitás és a könyvtár ügyének rendezése 55.68
Az önképzőkörök 72
A főgymnas. története a középisk. törv. életbeléptetése óta . . 79
A tanári fizetések állandósitása 80
Az államsegély igénybevételének kérdése 90
Belső ösztöndíj-alapok 94
Visszatekintés az intézet müködésére és a tan. ifjuság beléletére . 97
Függelék 99
A főgymnasium látogatottsága 1865/6—1895/6 99
A jelenleg müködő tanárok rövid életrajza 100
A rendes és segédtanárok sorrende 1785—1896 109
A főgymnasium igazgatóinak sorrende 110
A XIII. városi ev. egyházmegye főesperesei és felügyelői 1784—1896 111
A tiszai ág. ev. egyházkerület püspökei és felügyelői, — továbbá az egyetemes egyházi és isk. felügyelők 1784—1896 . . . 111
Az itt tartott érettségi vizsgák egyházkerületi elnökei és a magy. kormány képviselői 1866—1895 112
Az iglói főgymnasiumban (1866—1895) érettségi vizsgát tett tanulók névsora 113